

Forvaltningsplan for Søndre Jeløy landskapsvernområde

Foto: Frank Ivar Hansen

Moss kommune, seksjon for miljø
Kirkegata 15, Postboks 175. 1501 Moss. Tlf 69 24 80 00

Dato: 30.01.2017

Rapportens tittel

Forvaltningsplan for Søndre Jeløy landskapsvernområde – med naturreservatene Grønliparken, Reieråsen og Rødsåsen

Forfattere

Seksjon for miljø, landbruksforvaltningen og byantikvaren.

Ekstrakt

Forvaltningsplanen tar for seg mål og utfordringer knyttet til naturverdier og brukerinteresser i Søndre Jeløy landskapsvernområde, inkludert de tilknyttede naturreservatene Grønliparken, Reieråsen og Rødsåsen. Søndre Jeløy er et verdifullt kultur- og naturlandskap med botaniske, geologiske, zoologiske og kulturhistoriske verdier. Det knytter seg også svært mange brukerinteresser til området. Forvaltningsplanen skal bidra til å oppfylle intensjonene med landskapsvernet og plantelivsfredningen. Den har som hensikt å bevare en variert bruk av området og samtidig være et praktisk hjelpemiddel for å opprettholde og fremme formålet med vernet. Bevaringsmål og tiltaksplan for verneområdet følger som vedlegg til forvaltningsplanen. Som en følge av at forvaltningsansvaret for Søndre Jeløy landskapsvernområde ble overført fra Fylkesmannen til Moss kommune i 2015 er denne utgaven en lett revidert versjon av Fylkesmannens dokument fra 2011.

Forord

Søndre Jeløy landskapsvernområde ble opprettet i 1983. I verneforskriften § 3 heter det: "Forvaltningsmyndigheten, eller den forvaltningsmyndigheten bestemmer, kan gjennomføre skjøtselstiltak for å fremme verneformålet. Det kan utarbeides skjøtselsplan, som skal inneholde nærmere retningslinjer for gjennomføringen av skjøtselstiltakene." Begrepet skjøtselsplan er nå avløst av "forvaltningsplan", som omfatter både rene skjøtselstiltak og andre temaer knyttet til forvaltningen av området.

Den første forvaltningsplanen ble utarbeidet i 1991 og revidert i 2011 av Fylkesmannen i Østfold. Som en følge av at Moss kommune i 2015 overtok forvaltningsansvaret er forvaltningsplanen nå oppdatert i henhold til gjennomførte tiltak, samt med nye vedlegg som følge av utviklingen i området. Den nye forvaltningsplanen som foreligger her, er utarbeidet i tråd med de gjeldende retningslinjer som er gitt av Miljødirektoratet. Det er bl.a. fastsatt spesifikke bevaringsmål på flere områder.

Innenfor landskapsvernområdet er det de senere årene opprettet tre naturreservater med egne fredningsbestemmelser. Disse er behandlet særskilt i forvaltningsplanen, med bl.a. egne bevaringsmål.

Den reviderte forvaltningsplanen er oppdatert av kommunalavdelingen Plan, miljø og teknisk, landbruksforvaltningen og grunneierne. .

Moss, januar, 2017.

Innhold

1.	Innledning.....	6
1.1	Verneforskriften	6
1.2	Forvaltningsplanen	6
1.3	Begrepsavklaring.....	7
2.	Naturkvaliteter og verneverdier	8
2.1	Områdebeskrivelse	8
2.2	Landskapet	9
2.2.1	Alleer	12
2.2.2	Enkeltrær, tregrupper og trekker	13
2.2.3	Steingjerder.....	14
2.2.4	Parkanlegg	16
2.2.5	Mål og utfordringer for landskapet	16
2.3	Flora og fauna.....	18
2.3.1	Enger, beite og vegetasjonsbelter	18
2.3.2	Bekker og dammer.....	19
2.3.3	Skog.....	19
2.3.4	Mål og utfordringer for flora og fauna.....	20
2.4	Kulturminner	21
2.4.1	Mål og utfordringer for kulturminner	22
2.5	Geologi.....	23
2.5.1	Mål og utfordringer for geologi	23
2.6	Naturrestatene.....	23
2.6.1	Rødsåsen	24
2.6.2	Reieråsen	26
2.6.3	Grønliparken.....	26
2.6.4	Bevaringsmål for naturrestatene	26
3.	Brukerinteresser og andre påvirkningsfaktorer	27
3.1	Landbruk.....	27
3.1.1	Skogbruk	27
3.1.2	Dyrkningsstein.....	31
3.1.3	Husdyrbeiter	31
3.1.4	Kantsoner	32
3.1.5	Vanningsdammer	32
3.1.6	Mål og utfordringer for landbruk.....	32
3.1.7	Vernebestemmelser/retningslinjer	32
3.2	Friluftsliv	34
3.2.1	Mål og utfordringer for friluftslivet.....	36

3.2.2 Vernebestemmelser/retningslinjer	36
3.3 Andre virksomheter og aktører.....	37
3.3.1 Jeløy Radio	37
3.3.2 Alby	37
3.3.3 Røed gård.....	38
3.3.4 Andre aktører og aktiviteter	38
3.3.5 Mål og utfordringer for andre virksomheter og aktører	38
3.3.6 Vernebestemmelser/retningslinjer	39
3.4 Andre faktorer	39
3.4.1 Bygninger	39
3.4.2 Trafikkforhold	41
3.4.3 Luftspenn	41
4. Forvaltningsoppgaver og tiltak	42
4.1 Skjøtsel og restaurering	42
4.1.1 Trekirkegård	44
4.1.2 Fremmede arter	44
4.2 Informasjon og oppsyn	46
4.3 Økonomi	47
4.4 Tiltaksplan	47
5. Saksbehandling	48
5.1 Generelle saksbehandlingsprosedyrer	48
5.2 Roller	49
Referanser.....	52
Vedlegg	53

1. Innledning

Søndre Jeløy landskapsvernområde (LVO) ble etablert ved Kgl. Res. av 23. desember 1983. Verneområdet ligger i Moss kommune og omfatter et areal på 3946 dekar. Grenselinjene går langs strandlinja mot Oslofjorden, og over land mot tettbebyggelsen på Tronvik og Framnes.

I følge verneforskriften for Søndre Jeløy LVO er formålet med landskapsvernområdet

... å bevare det egenartede natur- og kulturlandskap på Søndre Jeløy med geologiske, botaniske, zoologiske og kulturhistoriske elementer som bidrar til å gi området dets særpreg.

Innenfor landskapsvernområdet finnes en rekke mindre tomter, men det meste av arealet utgjøres av ni større eiendommer, hvorav én er kommunal (Alby). Arealene består av både dyrket mark og skog, bolig- og hytteeiendommer og et turområde det knytter seg store friluftslivsinteresser til. Som følge av dette er det svært stor ferdsel på Søndre Jeløy. Det finnes et mangfold av natur- og kulturverdier innenfor verneområdet som det knytter seg forvaltningsmessige utfordringer til. I nyere tid er det også opprettet tre naturreservat (NR) innenfor landskapsvernområdets grenser, hvor formålet er å verne særlig verdifulle skogområder. En god forvaltning forutsetter altså en balansegang mellom mange ulike typer bruk og vern.

I 1998 ble eiendommene Biørn Biørnstadsvei 1-13 omregulert til byggeområde for boliger, og er dermed ikke del av landskapsvernområdet. Reguleringsbestemmelsene er vedlagt bakerst i forvaltningsplanen (Vedlegg 9).

1.1 Verneforskriften

Området ble vernet etter Lov om naturvern (naturvernloven) av 1970. Forskrift om vern av Søndre Jeløy LVO ble hjemlet i denne, og setter rammene for bruk og vern av området. Naturvernloven ble opphevet da Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold (naturmangfoldloven) ble vedtatt 19. juni 2009. Selv om naturvernloven er opphevet, gjelder verneforskrifter vedtatt i medhold av den inntil Kongen bestemmer annet. Utgangspunktet er at disse forskriftene skal forvaltes i tråd med intensjonen på vernetidspunktet. Naturmangfoldlovens bestemmelser vil imidlertid supplere og utfylle eldre verneforskrifter.

Den delen av verneforskriften som har størst betydning for brukerne av området, er § 3 Vernebestemmelser. Her beskrives forbudsbestemmelser for verneområdet, samt hvilke forhold forbudsbestemmelsene ikke er til hinder for. De avsluttende paragrafene 4-8 er av mer generell karakter og omhandler bl.a. forvaltning, skjøtsel og myndighet. Med naturmangfoldlovens ikrafttredelse er verneforskriftens § 4 erstattet av naturmangfoldlovens § 48, som er en generell dispensasjonsbestemmelse. Dette omtales nærmere i kap. 5.

Verneforskriftene er vedlagt bakerst i forvaltningsplanen (Vedlegg 3 og 5-7).

1.2 Forvaltningsplanen

I verneforskriften for Søndre Jeløy LVO § 5 står følgende:

Forvaltningsmyndigheten, eller den forvaltningsmyndigheten bestemmer, kan gjennomføre skjøtselstiltak for å fremme verneformålet. Det kan utarbeides skjøtelsplan, som skal inneholde nærmere retningslinjer for gjennomføringen av skjøtselstiltakene.

I dag er skjøtelsplanen erstattet med en mer omfattende forvaltningsplan, i tråd med retningslinjer fra Miljødirektoratet (MD).

En forvaltningsplan skal sikre en enhetlig forvaltning av verneområdet ved å gi konkrete retningslinjer for bruk og vern. Det er verneforskriften, sammen med naturmangfoldloven, som setter rammen for utarbeidelsen av forvaltningsplanen, og en forvaltningsplan kan hverken legge opp til en strengere eller mer liberal praksis enn det som er nedfelt i forskriften. I den praktiske og daglige forvaltningen vil det imidlertid være behov for en utdyping eller presisering av verneforskriftene, dvs. en plan som inneholder mer detaljerte og konkrete "kjøreregler". Mens verneforskriftene for verneområdene er juridisk bindende, har forvaltningsplanen en retningsgivende og veiledende funksjon.

Forvaltningsplanen for Søndre Jeløy LVO skal bidra til å oppfylle intensjonene med landskapsvernet og plantelivsfredningen. Den har som hensikt å bevare en variert bruk av området der landbruksformål, rekreasjon og eksisterende virksomheter skal tilgodeses så langt som mulig, innenfor rammen av vernereglene og hensynet til beboere og næringsdrift. Planen skal være et praktisk hjelpemiddel for å opprettholde og fremme formålet med vernet, samt bidra til forutsigbarhet og likebehandling i saksbehandlingen.

Denne forvaltningsplanen omfatter også de tre naturreservatene Rødsåsen, Reieråsen og Grønliparken. De tre naturreservatene og landskapsvernområdet utgjør til sammen en geografisk enhet, og berøres i stor grad av de samme utfordringene knyttet til bruk og vern. Det understrekes likevel at naturreservatene har egne verneforskrifter som er mer restriktive enn det som er tilfellet for landskapsvernområdet. Naturreservatene omtales i et eget kapittel i forvaltningsplanen (kap. 2.6), og for øvrig henvises det til naturreservatenes verneforskrifter.

Den første forvaltningsplanen for landskapsvernområdet ble godkjent av Fylkesmannen i Østfold 15. mars 1991 og revidert august 2011. Forvaltningsplanen gjelder i inntil 10 år og revideres ved behov. Moss kommune overtok forvaltningsansvaret for Søndre Jeløy LVO i 2015 og det har derfor vært naturlig å foreta en lett revidering i 2017. Innen utgangen av 2021 vil planen bli fullstendig revidert.

1.3 Begrepsavklaring

Nedenfor følger definisjoner av enkelte viktige begreper i forvaltningsplanen:

Forvaltningsmål er et samlebegrep for alle målsettinger knyttet til et verneområde. Dette kan for eksempel være mål for verdier/kvaliteter knyttet til areal, biologisk mangfold og naturtyper eller interesser knyttet til friluftsliv, brukerinteresser og næringsinteresser.

Bevaringsmål definerer den tilstanden en ønsker at en naturkvalitet i verneområdet skal ha. Bevaringsmål skal være målbare. Det vil si at de skal presiseres gjennom mål for areal, nødvendige strukturer/prosesser og/eller forekomst av bestemte arter osv. Bevaringsmål er en presisering av forvaltningsmål knyttet til naturkvaliteter.

I regi av MD er det utarbeidet et landsdekkende system for overvåking av tilstanden i verneområder. Denne dokumentasjonen gir forvaltningsmyndigheter og oppsyn et bedre grunnlag for å gjøre nødvendige tiltak. Bevaringsmålene skal angi hvilke kvaliteter naturverdiene må ha for at de skal kunne sies å være godt bevart. I forvaltningsplanen er bevaringsmålene presentert i tabeller, med metodikk for overvåkning av målene, definisjoner av tilstandsklasser og aktuelle tiltak dersom målene ikke nås. Det langsiktige målet for Fylkesmannen er å oppnå god tilstand for alle naturkvalitetene som er beskrevet i tabellene.

Ettersom overvåkningssystemet og bruken av bevaringsmål er under stadig utvikling, kan det bli aktuelt å revidere bevaringsmålene hyppigere enn resten av forvaltningsplanen. Derfor er bevaringsmålene oppført i tabellform som vedlegg til forvaltningsplanen. På denne måten kan bevaringsmålene oppdateres uavhengig av forvaltningsplanen.

2. Naturkvaliteter og verneverdier

Foto Gunnar Bjar

2.1 Områdebeskrivelse

Søndre Jeløy og flere av herregårdene er godt beskrevet i en rekke ulike verk. En grundigere beskrivelse av naturforhold og historie på Søndre Jeløy kan man blant annet finne i heftet *Søndre Jeløy og Galleri F15*, utgitt av Fylkesmannen i Østfold i 1988. Det vil her bli gitt en mer kortfattet framstilling.

Geologisk ligger Jeløya i Oslofeltet, som strekker seg fra Langesund til Mjøsa. Bergartene i Oslofeltet er dannet i en dramatisk geologisk periode for ca. 250-300 millioner år siden, og preges av både sedimentære og vulkanske bergarter fra perioden. Jeløya lå slik til at de vulkanske bergartene, som er skuret bort øst for Mossesundet, ble liggende igjen. Derfor er mye av lavabergartene bevart her.

Lavabergartene er næringsrike for planter, og dette gir opphav til et næringsrikt jordsmonn. Dette, i kombinasjon med et gunstig klima, danner grunnlag for en frodig vegetasjon. En del områder er imidlertid utsatt for tørke, og her preges vegetasjonen av dette. Plantelivet på Søndre Jeløy er derfor både rikt og variert. Her finnes kulturbetingete enger og varierte vegetasjonssoner mot grøfter, gårdsdammer, dyrket mark og langs sjøen. Det finnes både barskog, blandingsskog og edelløvskog på Søndre Jeløy. Variert vegetasjon gir også et rikt dyreliv, og et mangfold av fugler, insekter og andre dyr, inkludert flere rødlistede arter, er registrert.

Søndre Jeløy ligger i overgangen mellom kystklima og innlandsklima, noe som gir relativt milde vintre og varme somre. Både temperatur- og solforhold gjør området godt egnet for produksjon av varmekrevende kulturplanter, og i dag produseres både korn, bær og grønnsaker

på de fruktbare jordbruksarealene. Arealet utgjøres i hovedsak av de ni eiendommene Alby, Augustenborg (Kase), Charlottenborg, Grønli, Jeløy Radio, Kubberød, Reier, Røed og Tronvik. Naturkvalitetene kombinert med kulturlandskapets mosaikk danner grunnlaget for det opplevelsesmessige mangfoldet innen området og gjør det til et yndet turmål. Med kommunens oppkjøp av Alby i 1963 ble eiendommen åpnet og sikret for friluftsliv, og Søndre Jeløy har utviklet seg til et av Mossedistriktets viktigste friluftsområder.

Området har også en viktig kulturhistorie å fortelle. På 17- og 1800-tallet kjøpte rike kjøpmenn og byfamilier opp gårder i området og forandret dem – fra beskjedne gårder og husmannsplasser, til mønsterbruk etter danske og engelske forbilder. De skapte et herregårdslandskap med storslåtte bygninger, stramme alleer, og praktfulle hageanlegg.

Dette dannet grunnlaget for det egenartede landskapet som i dag framstår som en harmonisk enhet av rasjonelt jordbruk, frodige skogkanter, stemningsfulle alleer og parker. Søndre Jeløy representerer et helhetlig herregårdsmiljø som en må til Sør-Sverige og Danmark for å finne maken til.

2.2 Landskapet

Landskapet på Søndre Jeløy er den mest iøynefallende verneverdien, og bevaring av særegenheten er et svært viktig formål med vernet. Verneforskriftens § 3 pkt. 1, sier:

Alle inngrep som kan endre landskapets art eller karakter vesentlig er forbudt, som f.eks. hogst av alleer, karakteristiske frittstående enkelttrær, tregrupper eller trekker utenom de ordinære skogarealene, nedringing eller annen ødeleggelse av steingjerder, uttak eller utfylling av masse, bygging av veger, fremføring av luftledninger, jordkabler eller kloakkledninger, henleggelse av avfall samt oppføring av bygninger, anlegg eller andre innretninger. Opplistingen er ikke utfyllende. Fylkesmannen avgjør i tvilstilfelle om et tiltak må anses å endre landskapets art eller karakter vesentlig.

Dette er et vesentlig punkt i verneforskriften, og er en overordnet rettesnor for forvaltningen i en rekke saker som angår verneområdet.

Søndre Jeløy er definert som et regionalt og nasjonalt viktig kulturlandskap, og er Østfold fylkes mest utpregede og intakte herregårdslandskap.

Det er mosaikken av natur- og kulturbetinget landskap, sammen med de ulike særegne elementene, som til sammen utgjør helheten i landskapet. Forutsetningen for å bevare denne mosaikken er at eksisterende drift av jordbruksområdene opprettholdes, og at særtrekkene som ønskes ivaretatt, blir det. Dette er i stor grad avhengig av at driften av arealene opprettholdes, noe som igjen avhenger av nasjonal landbrukspolitik.

En sammenligning av flyfoto fra ca. 1970 og 2010 (Figur 1 og Figur 2) viser få drastiske endringer i arealbruken i området. Noen endringer har naturlig nok skjedd, særlig med tanke på produksjonsformer og intensitet, men fordelingen mellom åpen mark og skog er forholdsvis lik gjennom tiårene. Jordbruksaktiviteten er opprettholdt, noe som bidrar til å holde landskapet åpent. En del steder er områder blitt ryddet og tatt i bruk til beite de senere år. Det er også blitt fjernet rosa rugosa en rekke steder, og disse tiltakene bidrar til å holde landskapet åpent.

Når det gjelder andre særegenheter i landskapet, som alleer, steingjerder og bygninger, er dette landskapselementer det knytter seg egne utfordringer til. Bevaringen av disse er også til dels knyttet til landbrukets forutsetninger, men også til ulike myndigheters muligheter til å bidra med ressurser. Det knytter seg store kostnader og behov for fagkompetanse til vedlikehold og restaurering av slike elementer.

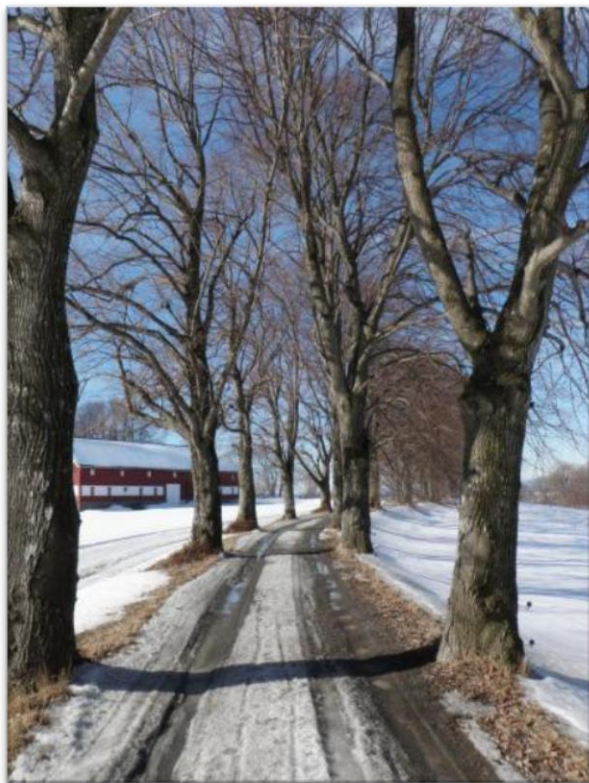

Figur 1 Søndre Jeløy før 1970 preges av et åpent kulturlandskap. Flyfoto Søndre Jeløy, Kilander 1973, fotograferingsår ukjent

Figur 2 Det åpne landskapet er ennå godt intakt. Flyfoto Søndre Jeløy 2010, Norge i bilder

2.2.1 Alleer

Figur 3 Alleene er svært viktige for landskapsbildet, men er også hjem til en rekke arter. Foto Cathrine Restad

Søndre Jeløy har en rekke historiske alleer, enkelte som kan dateres tilbake til 1700-tallet. Alleene er av stor kulturhistorisk verdi, men det knytter seg også viktige biologiske verdier til dem, blant annet mtp. Vedlevende og «huleboende» organismer.

Da de ble anlagt skulle alleene ha et ryddig preg og ble beskåret til rett form. Med tiden opphørte denne praksisen og de flesete alleene fikk vokse fritt. En viss beskjæring er imidlertid nødvendig når trærne vokser seg øye, og pleie av alleene er foretatt i økende grad de senere årene. Nesten samtlige gårder i området har en eller flere alleer. Alleene er inntegnet på skjotselskartet (Figur 13) under kapittel 4.1.

I 2002 ble det foretatt en evaluering av hovedalleen på Alby, en av Søndre Jeløys eldste alleer. Alleens tilstand har lenge vært dårlig, og det vil ikke være mulig å forlenge trærnes levetid i det uendelige. Det ble utarbeidet en rapport med forslag for alleens fremtid. Den omforente strategien er å la den gamle alleen via en "ruinalle", gli over i en ny allé. Dette innebærer at de gamle trærne beskjæres for alt løvverk, men blir stående – i

en ruinalle. Samtidig plantes nye trær på utsiden av de gamle. Dette muliggjør en overgangsfase, der nye trær får etablere seg og modne før den gamle alleen felles. Til den nye alleen er det foreslått eik som treslag, ettersom disse er klima- og vindbestandige, har dype rotsystemer og ikke krever uforholdsmessig mye beskjæring. Eik kan også danne trerekker som ivaretar det preget man ønsker for

Albyalleen. Forslaget som er utarbeidet gir rom for en viss utviding av veibanen og etablering av møteplasser for biler i alleen.

Det er denne rapporten som danner bakgrunnen for dagens skjøtsel av Albyalleen. Men med tiden har det vist seg at allétrærne er i bedre stand enn fryktet. Selv om enkelttrær har gått ut framstår alleen fremdeles som en helhetlig og stemningsfull allé. Målet er å bevare denne tilstanden så lenge som mulig, og først når alleen domineres av ruintrær vil hele alleen bli fornyet etter modellen over. Denne framgangsmåten bør vurderes også for andre alleer som med tiden trenger fornying. Det er Moss kommune som besørger skjøtselen av Albyalleen.

Alleen på Grønli har i sin tid blitt beskrevet som en av landets lengste og mest storslagne alleer. Dessverre gikk en betydelig del av alleen tapt i en storm som herjet Søndre Jeløy høsten 2009. Den såkalte vinkelalleen var en ren lindeallé som hadde vokst seg svært høy og fått et nærmest katedrallignende preg. Alt dette ble tatt av stormen. Vinkelalleen ble i 2010 nyplantet i sin helhet, og dette er den første nyplantingen av en hel allé som er gjort på Søndre Jeløy i nyere tid. I praksis er det nå tre alleer på Grønli; den lengste, stramme alleen inn mot gården, alleen over tunet på gården, og den nyplantede vinkelalleen.

På Kubberød ble det i 2006 foretatt en vurdering og rehabilitering av hovedalleen. Trærne som står igjen har følgelig fått forlenget sin levetid, og alleen framstår i dag som en ryddig innfallsport til gården.

Hovedalleen som fører fra Tronvikveien til Reier gård, består hovedsakelig av lindetrær. Alleen har et modent preg, og trærne har vokst seg høye. Vinteren 2017 startet beskæring av alleen.

Augustenborg og Røed har også hver sin allé, men i den sistnevnte har enkelte trær gått ut og i noen grad blitt erstattet med nye trær. I begge tilfeller utgjør alleene hovedadkomsten til gården, noe som fører til utfordringer knyttet til trafikk og transport. Også alleen i svingen ved Charlottenborg kan være en betydelig flaskehals.

Det er ikke tillatt å felle alleer, jf. § 3, pkt. 1 i tekstboksen over. Alleene er i utgangspunktet grunneiers ansvar, men Moss kommune ønsker å bidra til at disse ivaretas via tilskuddsmidler til tiltak i verneområdet. Tilskudd til rehabilitering og pleie må vurderes i hver enkelt sak. Det er også mulig å søke landbrukets tilskuddsordninger for støtte til vedlikehold av alleer.

Utfordringer knyttet til alleer

Et mer ustabilt klima kan føre til at trærne får nye utfordringer. Med vintre som svinger mellom frost og mildvær kan trærne "lures" ut av vinterhvilen for tidlig, og dermed få frostskafer når en ny kuldeperiode setter inn. Endringene vil antakelig også gi kraftigere vinder, noe som allerede er utfordrende for de gamle trærne. Det har vært diskutert å vurdere tresorter fra områder med mer ekstreme værforhold, slik som Nord-Amerika. Pr. i dag anses imidlertid ikke dette som aktuelt.

De gamle alleene er ikke tilpasset den moderne trafikk de utsettes for i dag, hverken med tanke på antall biler eller størrelsen på moderne kjøretøy. Varetransport, turistbusser og møtende biler byr på stadige utfordringer. Det fører både til vanskelige trafikksituasjoner og ikke minst skader på trærne. Ulike løsninger har vært vurdert. Skal man ved fornying av alleene plante slik at veibanen blir bredere? Eller skal man anlegge nye kjørespor utenfor alleene for større kjøretøy? På Augustenborg har det siste blitt løsningen for å få semitrailere inn til gårdstunet. En slik løsning må imidlertid veies opp mot ønsket om en "ryddig" innfallsport til gårdene.

Hvordan man best sikrer en lengst mulig levetid for alleene, er også et utfordrende spørsmål. Det samme er hvordan man skal fornye alleene når de etter hvert har nådd veis ende. Nyplantingen på Grønli, og etter hvert ruinalleen på Alby, er to ulike framgangsmåter som med tiden vil gi noen svar.

2.2.2 Enkeltrær, tregrupper og trerekker

Karakteristiske frittstående enkeltrær, tregrupper og trerekker utenom de ordinære skogarealer er vernet mot hogst, jf. § 3 pkt. 1 i tekstboksen over. Dette er trær både av naturlig og plantet herkomst. Beskæring og rydding mot dyrket mark må skje med moderate inngrep, og ikke utgjøre noen fare for trærnes særpreg eller levedyktighet.

Enkelte gamle trær utenom hage- og parkanleggene er spesielt store og vakre. Som enkeltobjekter bidrar de sterkt til landskapets opplevelsesverdi. Det er viktig at disse trærne sikres et stabilt livsmiljø. Noen eksempler nevnes spesielt her:

- Lind ved port til Jeløy radio. Denne står nå utenfor beitet og bør holdes fristilt fra annen vegetasjon.
- Eik i skogkant øst for Reier. Dette er blant fylkets største eiker og er nå fristilt og innlemmet i beiteområde.
- Lind i skogsbryn øst for Solbergstua, Reier.
- Eik og bøk sør i Grønliparken.

De vakre gamle trærne vil med tiden naturlig nok forfalle. Det er derfor viktig å være oppmerksom på yngre trær som har potensial til å bli nye monumenter. Slike "framtidstrær" finnes både i det åpne landskapet og i skogområdene, og bør gis gode forutsetninger for å utvikle seg. Forsiktig stammekvisting kan bidra til framtidig estetiske stammer. Innenfor budsjettmessige rammer kan fylkesmannen bidra til denne typen tiltak.

I forbindelse med befaringer med grunneierne høsten 2010 ble flere karakteristiske trær pekt ut, bl.a. enkelte eiketrær på Reier og langs steingjerdene på Røed og Kubberød.

2.2.3 Steingjerder

Steingjerdene anses som et av landskapsvernområdets viktigste kulturminner og bidrar sterkt til landskapets særpreg. Det er ikke tillatt å rive eller ødelegge steingjerder og det er ønskelig at steingjerdene beholdes som synlige elementer i landskapet.

Til sammen er det mange kilometer med steingjerder innenfor verneområdet, og det har lenge vært stort behov for vedlikeholds- og restaureringsarbeid. Dette gjelder fortsatt mange steder, men gjennom årenes løp har også en del blitt gjort.

Flere fremtredende strekninger har blitt rehabilitert og fristilt, bl.a. langs Biørn Biørnstadsvei, og på Reier,

Figur 4 Flere steingjerder har behov for vedlikehold, og enkelte steder kreves omfattende arbeid. Her, restaurering av steingjerde ved Charlottenborg. Foto Gunnar Bjar

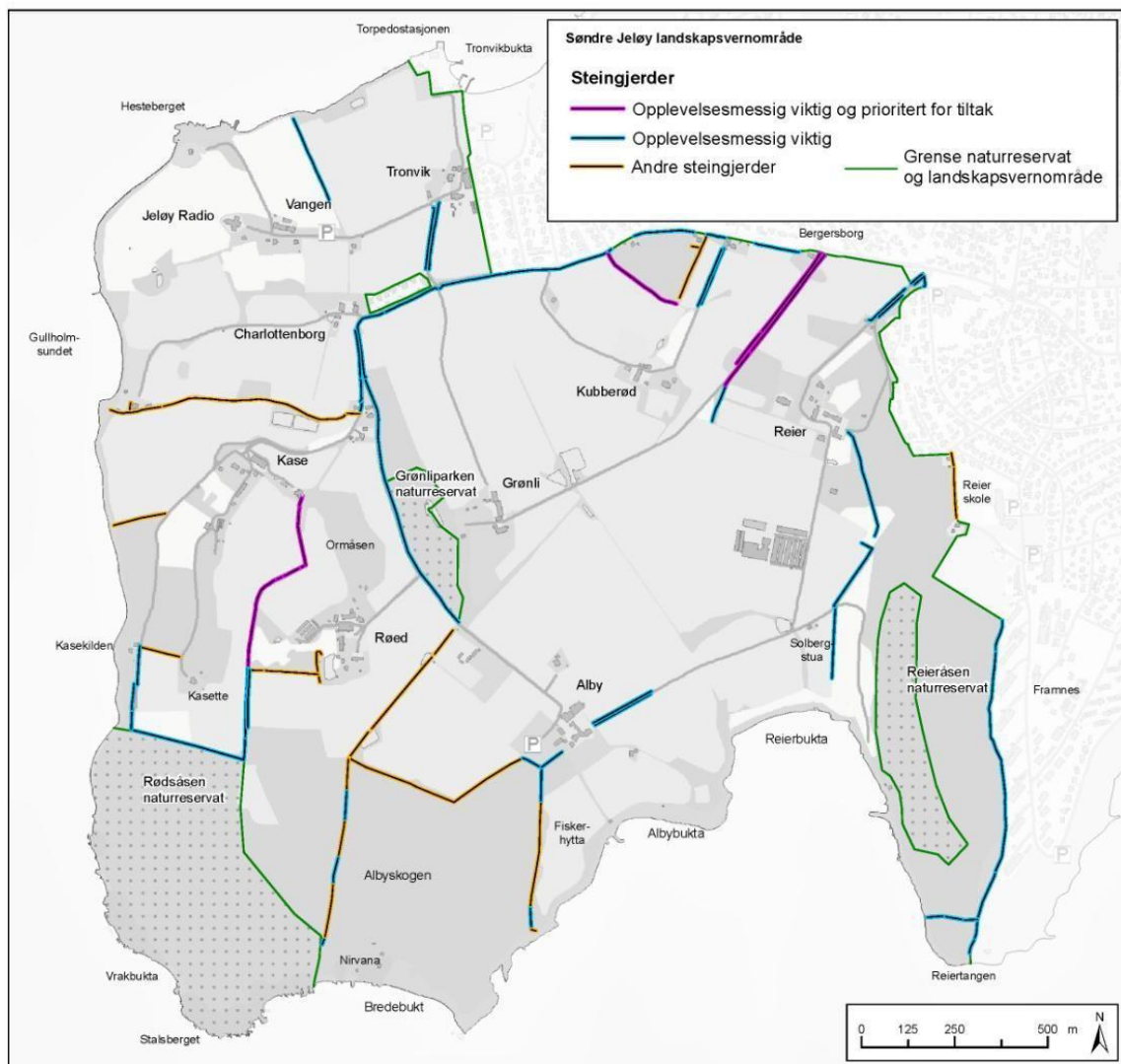
Kubberød, Tronvik og Alby. Arbeidene har omfattet reparasjoner, fjerning av større og mindre trær som var i ferd med å sprengte ut gjerdene, og fjerning av mindre steinmengder som har vært henlagt på eller inntil gjerdene.

Enkelte steingjerder kan være så ødelagte at restaureringen får preg av nybygging. Et eksempel på dette er arbeidet med steingjerdet langs Biørn Biørnstadsvei ved Charlottenborg. I 2009 ble det her gjennomført omfattende restaurering, og resterende deler av dette gjerdet ble restaurert våren 2011. For framtiden er det ønskelig å stanse steingjerdernes forfall før en rehabilitering vil fremstå som nybygging.

Det er et langsiktig mål å bedre tilstanden på steingjerdene i verneområdet. Prioriterte strekninger er markert på kart i Figur 5. Prioriteringen er her basert på en vurdering av opplevelsesverdi, altså om gjerdet er godt synlig i terrenget, og nåværende tilstand på gjerdet. Gjerder som vurderes å ha høy opplevelsesverdi, men som er i dårlig stand er høyt prioritert.

For å holde steingjerdene i god tilstand må det sørges for regelmessig vedlikehold. Gjerdene bør jevnlig ryddes for uønsket vegetasjon og masser. Eventuelt søppel fjernes og løse steiner legges på plass.

Moss kommune kan ut fra prioritering og tilgang på midler fra tilskuddsmidlene for verneområdene bidra til at steingjerdene vedlikeholdes og restaureringsprosjekter iverksettes.

Figur 5 Kart over steingjerder i Søndre Jeløy landskapsvernområde

2.2.4 Parkanlegg

Det finnes flere historiske parkanlegg på Søndre Jeløy. Anleggene består av mange ulike elementer, som store gamle trær, alleer og annen vegetasjon, gamle bygninger, dammer og ulike kulturelementer.

Både grunneiere og vernemyndigheter har stor interesse av at parkanleggene blir tatt vare på. I enkelte av anleggene må det omfattende arbeid til hvis man vil bevare de gamle trekkene. De gamle hovedhusene som er karakteristiske for parkanleggene på Søndre Jeløy, er av stor verdi for landskapsvernområdet. Flere av disse har behov for til dels omfattende vedlikehold. Bygninger omtales videre i et eget kapittel (kap. 3.4.1), og under kap. 2.4.

Særlig de kulturhistorisk verdifulle anleggene på Alby, Grønli og Reier krever en nærmere faglig vurdering.

Kulturminnemyndighetene satte i 2009 i gang en prosess for å frede bebyggelse og det gamle hageanlegget på Grønli. Gården med sin hovedbygning, stabbur, gartnerbolig, veksthus, forpakterbolig, låve, park, alleer og hønsegård ble i 2016 oversendt Riksantikvaren for at det skal fattes fredningsvedtak. Vedtaket forventes å komme tidlig i 2017 (se vedlegg 13).

Med fredning av parkanlegget på Grønli vil det bli utarbeidet en egen forvaltningsplan for parken. Den skal inneholde retningslinjer for bruk, vedlikehold og føringer for en evt. fremtidig restaurering. Planen vil også ta for seg det spesielle forholdet rundt parkdammen i anlegget; Om lag halvparten av dammen er vernet som del av Grønliparken naturreservat, og resten av dammen omfattes av kulturminnevernet. Dammen er med andre ord berørt av tre ulike vern og to ulike lovverk. For å ivareta skjøtselen på en god måte er det utarbeidet skjøtselsanvisninger for hensynssonen mellom kulturminnefredningsområdet på Grønli og Grønliparken naturreservat.

Parken og hagen på Alby kommer i en særstilling fordi stedet er i offentlig eie og åpent for publikum. Flere uløste problemer omkring trafikkavvikling, parkering, ferdsel, slitasje, bruk m.m. gjør at det kreves en samlet planlegging for opprusting av utendørsanlegget. Grunnleggende forutsetninger må være en antikvarisk og landskapsmessig helhetsløsning.

Moss kommune har ikke anledning til å være pådriver i utarbeiding av kulturhistoriske tiltaksplaner, men kan bidra i arbeidet gjennom byantikvaren. Det er positivt dersom det tas initiativ som kan bidra til å opprettholde eller forbedre landskapsbildet. Planene må vurderes av Moss kommune når de eventuelt foreligger, for derigjennom å sikre at tiltak som iverksettes, er i tråd med verneforskriften.

2.2.5 Mål og utfordringer for landskapet

Det er et forvaltningsmål å opprettholde et egenartet natur- og kulturlandskap med de elementer som gir det dets særpreg.

Bevaringsmålene for landskapet er:

- Området skal ha en mosaikk av natur- og kulturbetinget vegetasjon. Fordelingen mellom åpent kulturpreget landskap og skogkledt mark skal være tilsvarende som situasjonen i 2010
- Beite, engmark og blomsterenger skal være en viktig del av landskapsbildet. Blomsterenger med stort artsmangfold skal fremelskes for å sikre biotoper for pollinerende insekter.
- Opplevelsesmessig viktige steingjerder skal være i god stand og fristilles
- Eksisterende alleer skal vedlikeholdes eller fornyes ved bortfall

Bevaringsmålene er oppstilt i tabeller og følger som vedlegg bakerst i forvaltningsplanen (Vedlegg 1).

Med endringer i landbruket, næringsvirksomhet og friluftsliv kommer utfordringer knyttet til å bevare landskapsbildet slik verneforskriften foreskriver. Beitemark og engvegetasjon krever kontinuerlig oppfølging og bruk. Både intensivt og ekstensivt drift av jordbruksarealene kan i ytterste konsekvens true vernekvalitetene. Det må sikres biotoper med stor artsrikdom i kantsoner. Manglende vedlikehold og skader er en trussel for enkeltelementer, steingjerder, trerekker og bygninger som beriker landskapet.

Alleene utgjør en egen utfordring, både med tanke på hvordan man best skjøtter gamle trær for å forlenge levetiden, hvordan alleer skal fornyes, og hvordan man løser problemet med flaskehalser for trafikk, jf. kap. 2.2.1.

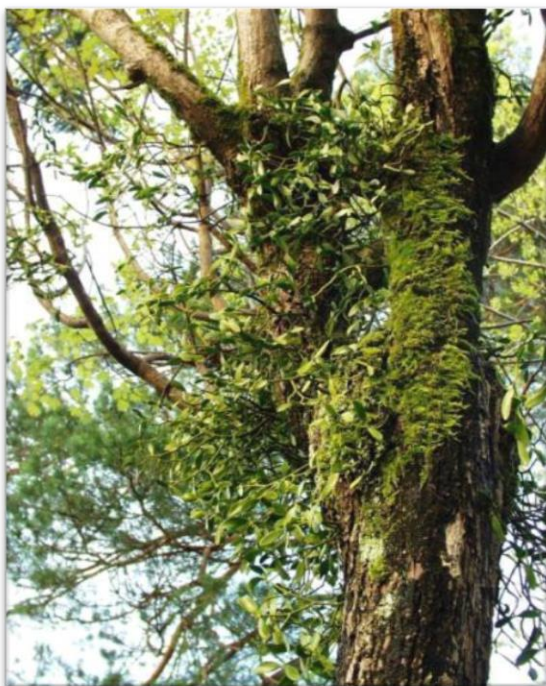
En rekke av steingjerdene har behov for fristilling, restaurering og/eller vedlikehold. Restaurering av steingjerder er kostbart og arbeidskrevende arbeid, som grunneier ofte ikke har rom for å prioritere. Også vedlikehold av de gamle hovedhusene som preger parkanleggene, er kostbart og arbeidskrevende.

Miljødirektoratets tiltaksmidler for verneområdet er begrensede. Flere gjennomførte større tiltak har blitt muliggjort med hjelp fra landbruksmyndighetene. Slik samfinansiering vil bli nødvendig også i framtidige prosjekter, og et samarbeid med kulturminnemyndigheten er også ønskelig.

Foto Cathrine Restad

2.3 Flora og fauna

Figur 6 Søndre Jeløy huser et mangfold av arter, og er et viktig område for blant annet misteltein. Foto Gunnar Bjar

Søndre Jeløy har svært rik natur. I forbindelse med kartlegging av biologisk mangfold i kommunene ble det foretatt en gjennomgang av tilgjengelig litteratur og informasjon for området, samt en registrering av naturtyper. I rapporten *Biologisk mangfold i Moss, Rygge og Råde kommuner*, er det beskrevet 28 nøkkelbiotoper/naturtyper på Søndre Jeløy.

Søndre Jeløy er i revidert regional naturmangfoldplan rangert som et av de viktigste viltområdene i distriktet. Det er registrert over 200 fuglearter, hvorav minst 90 er observert hekkende. Områdets variasjon gir leveområder for fugler som hører hjemme i det åpne kulturlandskapet, i kantsoner og krattvegetasjon og i skogsmiljøet. Mange fuglearter benytter Jeløy i trekktiden vår og høst, og Stalsberget er et yndet observasjonspunkt for fuglekikkere.

Av pattedyrene finnes de som trives i kulturlandskap, i alt noe over 20 arter.

Rådyrbestanden i området er stor. I tillegg

finnes amfibier og krypdyr. Jeløya går for å være en av de rikeste sommerfugllokalitetene i landet.

Mange sjeldne karplanter og sopparter er registrert i verneområdet. Misteltein har bl.a. Jeløy som del av sin hovedutbredelse i Norge. Misteltein er totalfredet. Barlind vokser i skogen på Rødsåsen, men er her under press fra den store rådyrbestanden som beiter på planten. Barlind vurderes som sårbar på den nasjonale rødlista for 2010.

Utover den overordnede registreringen i forbindelse med regional naturmangfoldplan er det lenge siden det ble gjennomført organisert kartlegging av naturverdiene i området. Grundig vegetasjonskartlegging ble utført i 1971 og -73 i forbindelse med utredning av verneverdiene på Jeløy. Det finnes også en del artsinformasjon fra verneprosessen. Det er imidlertid ikke gjennomført noen strukturert registrering av biologisk mangfold i verneområdet i nyere tid. I forbindelse med skogbruksplanlegging for Moss vil det imidlertid bli gjennomført miljøregistrering i skog (MIS-kartlegging) i tråd med gjeldende standarder i perioden 2016-2019. Det har i løpet av 2015-2016 vært gjennomført kartlegging av store eiker i Moss kommune. Alle eiker som er registrert innenfor kriteriene som en utvalgt naturtype er lag ut i naturbasen.

Artsdatabanken har informasjon om enkeltobservasjoner som er registrert gjennom tidene. En sammenstilling av data herfra viser at om lag 130 rødlistede arter er observert på Søndre Jeløy. Men en del av observasjonene er foreldede og gir ikke noe klart bilde av tilstanden. Det bør være en målsetning å gjennomføre en systematisk registrering i framtiden for å få en oppdatert oversikt over totale biologiske tilstand i verneområdet.

2.3.1 Enger, beite og vegetasjonsbelter

Den store variasjonen i vegetasjonen på Søndre Jeløy bidrar til et mangfold av leveområder for planter og dyr. Eng- og beitevegetasjon i strandsonen representerer spesielle botaniske

forekomster, og det er et mål å bevare de forekomstene som finnes. Strandsonen på Reier og Alby har tidligere vært preget av gjengroing. I senere år har skjøtselstiltak bl.a. i form av fjerning av rynkerose og gjenopptatt beitebruk, bidratt til at engene igjen er åpnet. På Reier brukes strandengene som beite for sau, mens det på Alby kjøres kantklipper.

I forbindelse med utarbeidelse av vegetasjonskart ved gjennomføring av humleplanen blir det utarbeidet skjøtelsplaner for engarealene på kommunale eiendommer. Dette anses som et positivt bidrag til skjøtselen av landskapsvernområdet. Husdyrbeiter og kantsoner omtales videre i kap. 3.1.

Overgangene mellom åpen mark og frodig vegetasjon i form av kantsoner og vegetasjonsbelter, danner verdifulle småbiotoper i landskapet. Disse "oasene" har mange viktige funksjoner, også for landskapets opplevelsesverdi, men særlig for flora og fauna. Dette er leveområder og viktige raste- og fødesøksområder for en rekke arter. For å ta vare på det biologiske mangfoldet er det avgjørende at disse småbiotopene opprettholdes.

Engvegetasjon, beiter og kantsoner som Moss kommune mener krever særlig oppmerksomhet er markert på kartet i Figur 13 i kap. 4.1. Dette er områder som ønskes prioritert for kontinuerlige tiltak i den kommende planperioden. Enkelte steder kreves det først rydding av steiner, kratt og stubber, for så å kunne følge opp med årlig kantklipping. Fylkesmannen vil innenfor budsjettmessige rammer kunne bidra til at slik opprydding skjer.

2.3.2 Bekker og dammer

Samtlige gårder har vanningsdammer tilknyttet jordbruksdriften. Gårdsdammer som er mindre knyttet til selve gårdsdriften finnes også, bl.a. i Grønliparken. I tillegg til å være nødvendige for jordbruksdriften har dammer og bekker en viktig landskapsmessig og biologisk betydning. I et ellers tørt kulturlandskap fungerer disse ferskvannsforekomstene både som drikkevannskilder og fødesøksområder, og mange plante- og dyrearter lever her. I 2004 ble det registrert sjørrett i Reierbekken, og nederste del av denne regnes som optimal for gyting og oppvekst for sjørrett. Det er vesentlig at dammer og bekker beskyttes og opprettholdes, og gjenfylling og bekkelukking vil være i strid med vernebestemmelsene. Tiltak for å åpne gamle vanndrag i terrenget vil imidlertid være positivt (se for øvrig kap. 3.1.5).

2.3.3 Skog

Edelløvskog er karakteristisk for Søndre Jeløy LVO, og alle norske edelløvtreslag vokser her. Det er størst andel blandingsskog, men enkelte steder finnes renere skogtyper. Verdifulle skogtyper som svartor-sumpskog og svartor-strandskog, Gråor- askeskog og alm-lindeskog vokser ulike steder i området. Gran er likevel dominerende på de største skogarealene. Furu vokser særlig på tørrere koller og knauser, men furuskog finnes også på sandgrunn nær sjøen, for eksempel ved Bredebukt. Selje og villmoreller vokser mange steder i landskapsvernområdet. Disse treartene er viktige for humler på vår og forsommeren.

Skogarealene på Søndre Jeløy kan deles inn i fire kategorier, med ulik forvaltning:

- Gårdsskogene på Augustenborg, Kubberød, Reier og Røed, som skjøttes og drives etter eiendomsvis skogbruksplaner. Grønliparkens nordligste del er ikke omfattet av naturreservat og kan derfor også regnes som gårdsskog.
- Verneskogen langs sjøen, hvor skjøtsel styres av verneforskriften.
- Skogen på Alby, som i hovedsak er en friluftsskog. Skjøtselen må særlig ivareta hensynet til friluftslivet, men drives også etter forstmessige prinsipper. I tillegg finnes en egen strategi for edelgran.
- Naturreservatene, som har egne vernebestemmelser.

Skogbruk og generell skogskjøtsel behandles under kap. 3.1.1. Naturreservatene omtales i egne avsnitt under kap. 2.6.

I Albyskogen finnes en rekke utenlandske treslag som preger skogbildet. Disse utgjør som

oftest kun kuriositeter i skogen. Edelgran, derimot, har vist seg å by på utfordringer. Flere av skogsområdene har hatt forekomster av edelgran, men særlig i Albyskogen har den hatt en kraftig frøspredning. Treslaget er i *Handlingsplan for fremmede arter i Østfold* vurdert å være en art med høy økologisk risiko i regionen, og i nyere tid er forekomster fjernet fra flere av skogarealene i verneområdet. På Reier, Augustenborg og Grønli ble all edelgran felt og foryngelse ryddet i 2007 og 2008. Særlig på Grønli var dette et ledd i å overholde verneforskriftens § 3 pkt. 3 om at

Områder med edle løvtrær skal være forbeholdt disse treslag. Også på Røed er det fjernet en del edelgran, men her gjenstår noe arbeid.

Det er svært vanskelig å unngå ukontrollert foryngelse og spredning av edelgran. Det finnes likevel argumenter for å beholde noe edelgran i skogen på Alby. Som følge av dette har spørsmål vedrørende edelgran på Alby vært diskutert helt siden vernetidspunktet. I 2011 ble det inngått en avtale mellom kommunens skogbruksforvaltning og Fylkesmannen om strategien for edelgran i Albyskogen. Denne skisserer en gradvis avvirkning av edelgran utenfor tre gitte tregrupper som regnes for å ha særlig opplevelsesmessig verdi. Edelgran utenfor disse tre gruppene skal ikke ha anledning til å sette frø. Avtalen følger som vedlegg bakerst i forvaltningsplanen (Vedlegg 8).

2.3.4 Mål og utfordringer for flora og fauna

Forvaltningsmålene for flora og fauna er:

- å bevare mangfoldet av plante- og dyreliv ved å ivareta de naturtyper og biotoper som eksisterer innenfor verneområdet.
- å opprettholde en variert skogstruktur, både biologisk og opplevelsesmessig. Hogst må ikke gjennomføres på en slik måte at den på lang sikt forringer naturkvalitetene i landskapsvernområdet.
- å begrense forekomsten av fremmede arter, ved kontinuerlig overvåkning av tilstanden og vurdering av nødvendige tiltak

Bevaringsmålene for flora og fauna er:

- Eksisterende småbiotoper skal bevares, med utgangspunkt i tilstanden på flyfoto av 2010.
- Eksisterende dammer skal bevares som biotoper med åpent vannspeil
- Fremmede arter som representerer høy økologisk risiko for stedegent biologisk mangfold skal ikke forekomme i utmark i verneområdet (inkludert naturreservatene)
- Edelgran skal kun forekomme i Albyskogen, i tråd med omforent strategi for edelgran

Bevaringsmålene er oppstilt i tabeller og følger som vedlegg bakerst i forvaltningsplanen (Vedlegg 1).

Fremmede arter fortrenger stedegen flora og fauna. Flere av de fremmede planteartene er knyttet til hageanlegg og kultiverte arealer, og utfordringen er å hindre spredning til utmark og naturlandskap. I årene som kommer vil det være viktig å prioritere bekjempelse av fremmede arter. Problematikken er beskrevet nærmere i kap. 4.1.3.

For engvegetasjon/ blomsterenger i strandsonen er gjengroing en utfordring. Opphør av beitetradisjoner og inntog av fremmede arter byr på utfordringer med hensyn til å opprettholde åpne englandskap. I de seinere år er det gjennomført beiteprosjekt og bekjempelse av rosa rugosa. Tiltakene har medført gode resultater og det er viktig at arbeidet med bekjempelse av fremmede plantearter prioriteres i framtiden. I forbindelse med oppfølging av humleplan, utarbeides det skjøtselansvisninger for en del områder i landskapsvernområdet. .

Både almesyke og askeskuddsyke er påvist i landskapsvernområdet. Disse sykdommene vil kunne være en alvorlig trussel for alme- og asketrær på lang sikt. Noen effektive og realistiske tiltak for bekjempelse er imidlertid ikke kjent.

Slitasje i form av hav- og bølgeerosjon tærer på løsmasser og vegetasjon i strandsonen. Dette er naturlige prosesser, og det bør vurderes hvorvidt tiltak mot naturlig erosjon er hensiktsmessig. Friluftsliv og annen menneskelig aktivitet, som fører til slitasje og endring eller ødeleggelse av biotoper, kan virke negativt på en del arter. Det er samtidig ikke aktuelt å begrense bruken av Søndre Jeløy som friluftsområde, se for øvrig kap. 3.2 om friluftsliv.

Forsøpling og marin forsøpling er et vedvarende problem i et område hvor både land og vann brukes i stor utstrekning. Det er ordninger på plass for å håndtere søppel, jf. kap 3.2. Punktutslipp og oljesøl på fjorden kan også representere en fare, men har til nå ikke utgjort noe problem. Utdaterte artsregistreringer gjør at oversikten over hvilke arter som ennå eksisterer i verneområdet er mangelfull.

2.4 Kulturminner

I formålsparagrafen for Søndre Jeløy LVO trekkes de kulturhistoriske elementer inn som vesentlige for landskapet - jf. § 2 i vernebestemmelsene:

Formålet med landskapsvernområdet er å bevare det egenartede natur- og kulturlandskap på Søndre Jeløy med de [...] og kulturhistoriske elementer som bidrar til å gi området dets særpreg.

Slike kulturhistoriske elementer er bl.a. fornminner og kulturmiljøer med tilhørende bygninger, gårdsanlegg, hager, parkanlegg og alleer.

Alle spor etter menneskelig virksomhet som er eldre enn reformasjonen (1537) er i Norge automatisk fredet iht. kulturminneloven. Vernet er uttrykt i kulturminnelovens § 3 1. ledd:

Ingen må [...] sette i gang tiltak som er egnet til å skade, ødelegge, grave ut, flytte, forandre, tildekke, skjule eller på annen måte utilbørlig skjemme automatisk fredet kulturminne eller fremkalle fare for at dette kan skje.

Gjennom arkeologiske funn kan det påvises at Søndre Jeløy har vært bebodd i forhistorisk tid. Det er likevel få funn, og ut fra det som til nå er undersøkt er det derfor svært lite en kan si om forhistorisk bosetting i landskapsvernområdet. En oversikt over de automatisk fredete kulturminnene i området finnes i den nasjonale databasen Askeladden. I tillegg vil det i området skjule seg hittil ukjente førreformatoriske bosetningsspor, graver, med mer, under bakkenivå. For å kunne ta nødvendig hensyn til både de kjente og de hittil ukjente kulturminnene, er det avgjørende at en følger utarbeidete rutiner og regler for meldeplikt og undersøkelsesplikt ved planlagte tiltak i området. Østfold fylkeskommune, Statens vegvesen og Fylkesmannen i Østfold utarbeidet i 2008 *Planveileder for Østfold*. Som vedlegg til denne finnes rutiner for *Byggesaksbehandling og kulturminneforvaltning i Østfold*. Her går det fram hvilke planer, tiltak og inngrep som skal oversendes Fylkeskonservatoren. Planveilederen er å finne på Fylkeskommunens hjemmesider.

Det som i hovedsak preger landskapet på Søndre Jeløy i dag, og som gir det sitt særpreg, er lystgårdene som ble etablert og utviklet i siste halvdel på 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet. I middelalderen var flere av gårdene på Jeløya i kongens eller kirkens eie, eller i bruk som husmannsplasser under andre storgårder i distriktet. De rike kjøpmenn og byfamilier som gjorde sitt inntog på 1800-tallet, rådde over kapital som overgikk det jordbruket kunne innbringe. Lystgården er et kulturhistorisk fenomen som paradoksalt nok henger sammen med byutvikling. Det springer ut fra velholdne byborgeres ønsker om å nyte landlivets gleder i kontrast til bylivets mer formelle og ufrie levemåte, og har røtter helt tilbake til den klassiske antikken. Gårdene skulle først og fremst være landsteder, og de storslåtte bygningsmassene på Søndre Jeløy vitner om denne tidens idealer.

I kommunedelplan for kulturminner, kulturmiljøer og kulturlandskap i Moss kommune 2017-2027 vil det bli fremmet forslag om at lystgårdenes gårdstun med bygninger og parkanlegg blir vernet gjennom plan- og bygningsloven som hensynsone H 570 med tilhørende bestemmelser. Det betyr at bygningsmessige endringer skal avklares med antikvarisk myndighet.

For fredede kulturminner skal kulturminneforvaltningen som forvaltningsmyndighet være premissgivere. For å unngå større interessekonflikter mellom natur- og kulturminnevernet er det avgjørende med god kommunikasjon mellom de ulike forvaltningsmyndighetene.

Tiltak som gjennomføres innenfor området må rette seg etter kulturminnelovens bestemmelser om undersøkelsesplikt i § 9, samt meldeplikt for offentlige organer i § 25. Sistnevnte bestemmelse lyder:

De statlige, fylkeskommunale og kommunale organer som kommer i berøring med tiltak som omfattes av loven her, har plikt til å sende melding til departementet eller til vedkommende myndighet etter denne loven.

Kommunen plikter å sende søknad om riving eller vesentlig endring av ikke fredet byggverk eller anlegg oppført før 1850 til vedkommende myndighet senest fire uker før søknaden avgjøres. Vedtak om riving eller vesentlig endring av slike byggverk og anlegg skal umiddelbart sendes vedkommende myndighet, dersom denne myndigheten har uttalt seg mot riving eller vesentlig endring.

Med "vedkommende myndighet" menes i første rekke Østfold fylkeskommune v/Fylkeskonservatoren. Det er derfor viktig med gode rutiner mht. behandlingen av tiltak som involverer kulturminner. Sammensetningen i Tilsynsutvalget, med en representant fra de antikvariske myndigheter, er et ledd i dette arbeidet.

Foto Cathrine Restad

2.4.1 Mål og utfordringer for kulturminner

Det er et forvaltningsmål å ivareta de kulturminnene og kulturminnemiljøene som bidrar til

området særpreg. Bruken av området skal ikke være til skade for viktige kulturelementer. I 2015 utpekte Riksantikvaren Søndre Jeløy som et kulturhistorisk landskap av nasjonal interesse (KULA). Det betyr at kulturhistoriske anlegg i området har en nasjonal verdi.

Utfordringene ligger i å pleie og å vedlikeholde dette landskapet med tilhørende bebyggelse, alleer og steingjerder osv. fordi det er skapt ut fra andre rammebetingelser enn dagens. Det er også en utfordring å legge til rette for dagens driftsformer og bruk som rekreasjonsområde uten at de kvalitetene som danner utgangspunkt for vernet blir vesentlig skadelidende.

Den kanskje mest aktuelle utfordringen knytter seg særlig til de gamle hovedhusene. Hovedhusene utgjør svært viktige elementer i det særegne landskapet. Flere av disse praktbygningene har behov for omfattende vedlikehold og restaurering. Dette er svært kostbart, og krever spesialisert fagkompetanse. Grunneierne har i flere tilfeller liten mulighet til å bekoste hele rehabiliteringen, og omfattende prosjekter vil ofte være avhengig av økonomiske tilskudd.

Det kan søkes tilskudd til istandsetting av kulturminner gjennom Riksantikvaren, Fylkeskommunen og Norsk kulturminnefond i tillegg til landbrukets egne støtteordninger. Det vil bli nødvendig med vesentlig økte bevilgninger til ivaretagelse av verdifulle bygninger i verneområder. Frem til det kommer på plass egne bevilgninger, er det viktig at eksisterende støtteordninger benyttes. Byantikvaren kan være behjelpelig med søknadsprosedyren.

Det vil i framtiden også bli nødvendig med tettere samarbeid mellom de ulike fagmyndighetene for å kunne ivareta de store bygningsverdiene på Søndre Jeløy.

2.5 Geologi

Berggrunnen på Søndre Jeløy består av få bergarter, men området kan oppvise stor variasjon i form, farge og struktur. Basalten er den eldste bergarten i området. Ved Hesteberget finnes den som glattskurt svaberg. Nord på Stalsberget finnes rombeporfyr, tuff og vulkansk konglomerat. På Stalsberget danner fjellet et trolsk landskap med eventyrlige formasjoner som knapt finnes andre steder i Norge. Berggrunnen på vestsiden av Reiertangen er på mange måter lik den på Stalsberget, men er her mindre forrevet fordi den ligger bedre beskyttet mot bølgeerosjon.

Forekomsten av løsmasser er preget av prosesser under og etter siste istid. Det store Raet som ble dannet for ca. 11000 år siden, ligger tvers over Søndre Jeløy, men har her mistet karakteren av en rygg som er så karakteristisk andre steder. Løsmassene er en blanding av finere og grovere partikler, og de er også veldig rike på stein. Det finnes også områder med mer velsorterte løsmasser, noe som flere av sandstrendene er gode eksempler på.

2.5.1 Mål og utfordringer for geologi

Det er et forvaltningsmål å bevare den varierte geologien som verdi i seg selv, og som opplevelseselement. Det er imidlertid hovedsakelig naturlige prosesser som påvirker geologien. Det er registrert bølgeerosjon og annen naturlig erosjon enkelte steder.

Den store ferdselen på Søndre Jeløy bidrar også til en viss slitasje og erosjon. Ferdselen anses imidlertid ikke som en stor trussel for de geologiske verdiene, men dreier seg mer om vegetasjons- og markslitasje. Det vil vurderes å igangsette tiltak ved de gamle rynkerosekrattene i Bredebukt, der den konsentrerte ferdselen har laget tydelige erosjonsspor i løsmasser og strandvegetasjon.

2.6 Naturreservatene

Naturreservatene har egne vernebestemmelser og vernekart som er vedlagt bakerst i forvaltningsplanen (Vedlegg 5-7). Generelt for naturreservatene gjelder det at alle tiltak som

kan påvirke verneformålet negativt, er forbudt. All vegetasjon og alt dyreliv er vernet mot skade og ødeleggelse. Det er altså ikke tillatt å plukke blomster eller sanke kvister eller ved i reservatene, men det er gjort unntak for sanking av bær og matsopp. Kapping av vindfelte trær og overhengende greiner for å opprettholde eksisterende stier gjøres i regi av Landbruksforvaltningen.

Motorferdsel, bålbrekking og bruk av hest og sykkel er ikke tillatt, og bruk av reservatene til teltleir, idrettsarrangementer eller andre større arrangementer er forbudt. Dette gjelder også grunneiere i reservatene. Naturreservatene har for øvrig egne spesifiserte dispensasjonsbestemmelser/unntaksbestemmelser som fremgår av de enkelte verneforskriftene.

2.6.1 Rødsåsen

Naturreservatet ble opprettet 13. desember 2002, som del av verneplan for barskog på Østlandet. Arealet er 316 dekar. Formålsparagrafen i verneforskrift for Rødsåsen NR lyder som følger:

Formålet med fredningen er å bevare et skogområde som økosystem med alt naturlig plante- og dyreliv på permiske bergarter i de mest sommervarme strøk av landet, med eksponert beliggenhet inntil Oslofjorden.

Reservatet består av et variert skogareal hvor skogtypene spenner fra fattig furuskog til høybonitet granskog. Barskogen er også iblandet en rekke edelløvarter. Mot havet vokser vindeksponerte, varmekjære krattplanter, og i solvendte områder finner man en rik flora. På Stalsberget finnes blant annet flere forekomster av artsrike tørrenger. Her er det observert flere karakteristiske arter som for eksempel blodstorkenebb, ryllik, engtjæreblom, engnellik og knollmjørdurt. Flere steder er det tegn til gjengroing av engene, og områdene bør overvåkes slik at situasjonen holdes under kontroll. På en av de større engene er det aktuelt med noe rydding av gjengroingsartene slåpetorn, ask og einer. Tørrenga er avbildet nedenfor. Flere sjeldne arter av lav og mose er også funnet i naturreservatet.

Det er mange etablerte stier på Rødsåsen, og enkelte brukes svært mye av turgåere. Andre deler av reservatet er mer utilgjengelige og er derfor mer skjermet for ferdsel og slitasje. Det er ønskelig å opprettholde slike "lommer" av skjermede områder, og det skal ikke legges opp til økt ferdsel her.

Foto Gunnar Bjar

2.6.2 Reieråsen

Naturreservatet ble opprettet som del av verneplan for Oslofjorden og ble vedtatt 16. april 2010. Arealet er 82 dekar. Verneforskriften for Reieråsen NR beskriver verneformålet slik;

Formålet med naturreservatet er å bevare et område med truet, sjelden og sårbar natur i form av en skrent med variert edelløvskog. Området har en særlig betydning for biologisk mangfold på grunn av rikt arts mangfold.

Reieråsen utgjøres av en vest- og sørvestvendt skrent med til dels svært oppbrutt topografi. Området utviser en variasjon som gir opphav til rikt biologisk mangfold. I skrenten dominerer alm-lindeskog, men en rekke andre edelløvtrær er også å finne. En undersøkelse av insektfaunaen i Reierområdet gir grunn til å anta at reservatet har et rikt insektliv. Skrenten har stor landskapsmessig verdi som østlig innramming av det største landskapsrommet på Søndre Jeløy.

Selv om skogen tidligere har vært brukt som utmarksbeite, framstår området i dag som relativt uberørt. Det er få spor av hogst, og minimal tråkkslitasje med unntak av noen få stier og utsiktspunktet "Kikut" på toppen av skrenten. Antakelig sørger topografien og den tette vegetasjonen for at få mennesker ferdes her.

2.6.3 Grønliparken

Grønliparken NR ble også vedtatt som del av verneplan for Oslofjorden i 2010. Arealet er 40 dekar. Verneforskriften for naturreservatet beskriver verneformålet slik:

Formålet med naturreservatet er å bevare en bestemt naturtype i form av en velutviklet edelløvskog. Området har særlig betydning for biologisk mangfold med et rikt arts mangfold og trær av grove dimensjoner.

Terrenget er flatt og jordsmonnet dypt og næringsrikt. Naturfaglig sett utmerker Grønliparken seg med trær av store dimensjoner, og et særdeles rikt og variert dyreliv. Det er observert en forekomst av ask-snelleskog, som er en svært sjelden og truet skogtype i Norge og Europa. Et mangfold av fuglearter og virvelløse dyr har gode betingelser på grunn av forekomsten av både stående gamle trær og trær i ulike stadier av forråtnelse. Trærne vokser raskt pga gode vekstvilkår, og området er kjent for hvitveisen som blomstrer i store tepper om våren. Det går flere stier gjennom reservatet som brukes mye av turgåere.

Grønliparken ble anlagt omkring 1820-1840, før dette var området en beitepreget, åpen hagemarkskog. Ved opparbeiding av parkskogen ble det tilleggsplantet en del edle løvtrær, mens eksisterende trær ble bevart. Siden 1920-årene har imidlertid skjøtselen av området så godt som opphørt. Kun noe plukkhogst og vindfall er tatt ut. I dag har reservatet et forvillet preg.

Naturreservatet og parken på Grønli møtes i en overgangssone i øst hvor det blant annet er et gammelt damanlegg og elementer med parkpreg. I 2015 utarbeidet eierne av Grønli, kulturmyndighetene (Østfold fylkeskommune og fylkeskonservatoren), miljøvernavdelingen hos fylkesmannen og seksjon for miljø i Moss kommune «skjøtselsanvisninger for hensynssone mellom kulturlindefredningsområdet på Grønli og Grønliparken naturreservat» (Vedlegg 14)

2.6.4 Bevaringsmål for naturreservatene

Bevaringsmålene for naturreservatene er:

- Reieråsen og Rødsåsen NR skal ha en utvikling preget av naturlig dynamikk, uten preg av menneskelige inngrep.

- Død ved i Reieråsen og Rødsåsen NR skal utvikles gjennom naturlig dynamikk.
- Beitepress fra rådyr skal ikke være til hinder for rekruttering av frøproduserende barlind i Rødsåsen NR. Trær i alle størrelsesklasser skal være til stede i reservatet.
- Grønliparken skal ha god forekomst av grove, gamle løvtrær.
- Dødved i Grønliparken skal bevares, med vekt på grove dimensjoner.

Bevaringsmålene for naturreservatene er vedlagt bakers i forvaltningsplanen.

3. Brukerinteresser og andre påvirkningsfaktorer

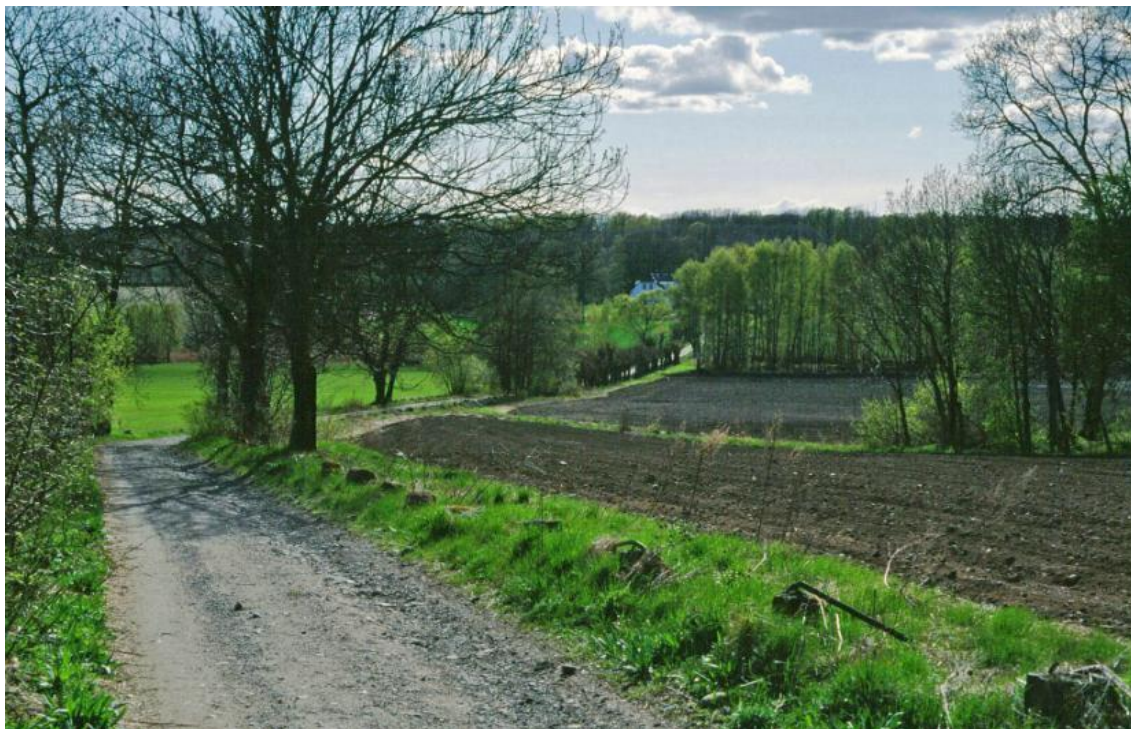

Foto Vidar Asheim

3.1 Landbruk

Det er gårdseiendommene som utgjør hoveddelen av arealet på Søndre Jeløy. Området består av vel 2000 dekar dyrket mark og opp mot 200 dekar innmarksbeite, fordelt på ni velarronderte gårder. Jordbruksarealene er i bruk på alle eiendommene, men på enkelte gårder drives jordbruksaktiviteten av forpaktere. Arealene brukes til produksjon av bær, grønnsaker, korn og som beitemark for ulike husdyr.

Flere av gårdseiendommene har også større og mindre arealer med skog, og til sammen utgjør skogarealene om lag 1300 dekar. Det har de senere årene vært drevet lite skogdrift på disse arealene, og flere av skogene preges av relativt høy alder. Skogsarealene er tidligere omtalt i kap. 2.3.3.

3.1.1 Skogbruk

Eiendomsvis skogbruksplaner har vært utarbeidet av skogeierforeningen Viken Skog, for grunneierne. Disse gir oversikt over de skogmessige ressursene og legger grunnlaget for forvaltningen av gårdsskogene. Skogbruksplaner for skogarealene i Moss kommune vil bli utarbeidet med miljøregistreringer i skogbruket (MIS) innen 2019.

Den tidligere nevnte regionale naturmangfoldplanen anbefaler en forvaltning av skogene i Moss, Rygge og Råde som sikrer at det biologiske mangfoldet ikke forringes, og at opprinnelige skogsarter og elementer beholdes for ettertiden. Videre heter det at det ved rullering av skogbruksplan for kommunens egne eiendommer bør legges særlig vekt på å etablere mål og

tiltak for løvskogsarealene. Det er en fordel om disse prinsippene innarbeides når skogbruksplanene revideres.

Tiltak i skogen som ikke er nevnt i skogbruksplanene, kan bli aktuelle hvis uforutsette hendelser inntreffer eller forutsetningene for skogbruksplanene endres vesentlig. Generelt for gårdsskogene gjelder skogbruksloven og forskrift om bærekraftig skogbruk, samt de til enhver tid gjeldende miljøstandarder for skogbruket.

Verneforskriften er ikke til vesentlig hinder for drift av gårdsskogene, selv om det legges visse føringar for skjøtselen. Under følger en konkretisering av bestemmelsene fra forskriften som omhandler skogskjøtsel.

- Områder med edle løvtrær skal være forbeholdt disse treslagene. Det kan tas ut tømmer og ved i slik løvskog, men det må ikke gjennomføres tiltak som vil kunne favorisere andre treslag som f.eks. gran.
- Våtlendte skogpartier må ikke grøftes. Det er situasjonen ved etablering av verneområdet som her er utgangspunktet.
- Egenartede eller store og vakre trær beholdes over hogstmoden alder. Det kan her bli spørsmål om hvor lenge slike trær skal bevares. Spesielt kan det være av økonomisk interesse å drive ut enkelte store trær. Generelt bør slike trær bevares så lenge som mulig ut fra treets levealder og forholdene på stedet. Trær som ikke har økonomisk verdi, bør ikke drives ut.
- Hogst av hule trær er ikke tillatt. Dette gjelder enten hulrommet i stammen er stort eller lite. Rekrutteringen av hule trær sikres ved at enkelte løvtrær settes igjen ved hogst.
- Hogst av selje og villmoreller må begrenses da disse er viktige for pollinerende insekter på vår og førsommeren.
- I verneskogbeltet langs sjøen er det lagt sterke begrensninger på skogsdrift. Uttak av døde eller svekkede og tørre trær eller vindfall kan i henhold til verneforskriften skje, men her vises det til gjeldende standarder for bærekraftig skogforvaltning. Det bør ikke gjennomføres tiltak som kan ha negativ effekt på det biologiske mangfoldet dersom det kan unngås.
- Bredden på verneskogbeltet bestemmes av Moss kommune. Ettersom en del av verneskogen nå er innlemmet i Rødsåsen naturreservat og Reieråsen naturreservat er det gjort noen endringer i verneskogsgrensen rundt reservatene. Ny verneskoggrense er inntegnet på kart i Figur 7. Verneskogsbestemmelsene faller for øvrig bort for skog i naturreservat, da denne skogen omfattes av egne regler.
- Generelt bør skogskjøtselen legge opp til en mest mulig variert sammensetning av skogen, mht. alder og stedegne treslag. En sjiktvis skogstruktur bør etterstrebes, og sluttavvirkning bør begrenses til små flater. Skogarealene bør ha samme fordeling mellom barskog og løvskog som på vernetidspunktet. Ved skjøtsel av randsoner ønskes en favorisering av løvskog, særlig edle løvtrær.

Figur 7 Kart over gammel og ny verneskogssone for Søndre Jeløy landskapsvernområde

Figur 8 Kart over godkjente steindeponier i Søndre Jeløy landskapsvernområde

3.1.2 Dyrkningsstein

Den steinrike jorda på Søndre Jeløy medfører at det hoper seg opp med dyrkningsstein. En betydelig del av dyrkningssteinen må kunne deponeres innenfor landskapsvernområdet. I tilfeller der det er vanskelig å finne gode permanente deponeringssteder, kan det være aktuelt med midlertidig deponering og at massene kjøres bort med jevne mellomrom. Slik bortkjøring kan innen budsjettmessige rammer bekostes av Fylkesmannen.

Det kan bli behov for å supplere og endre plasseringen av en del tidligere godkjente steindeponier. Nye deponier bør ikke være for fremtredende i landskapet eller føre til skade på eksisterende trevegetasjon. Godkjente deponeringssteder er anvist i samråd med grunneier og er inntegnet på kart i Figur 8.

Komposterbart materiale fra landbruksproduksjon kan deponeres på egnede steder under forutsetning av at dette er midlertidig og ikke får karakter av avfallsdeponier, og at det skjer i henhold til annet regelverk. Det er også viktig at slike deponier ikke er til sjenanse for noen eller virker skjemmende i terrenget.

3.1.3 Husdyrbeiter

Beitedrift er et verdifullt bidrag til verneområdets mangfold av naturtyper og er av vesentlig betydning for flere plante- og fuglearter. Særlig de permanente beitene ved Jeløy Radio har stor verdi på grunn av sin langvarige hevd. Både på Røed (vest for bygningene) og på Reier (Solbergsletta) finnes rester av gamle beitelandskap som tidligere stod i fare for å gro igjen. Disse var delvis gjengrodd, men er nå restaurert og ivaretas ved at beiting er gjenopptatt. Det finnes også mindre beiter på de fleste andre gårdene, og flere beiter er under planlegging.

Figur 9 Beiting opprettholder et åpent landskap og bidrar til å ivareta viktige biotoper. Foto Gunnar Bjar

Gjengroing eller omdisponering av beitemark til annet bruk vil i sterk grad forringe livsgrunnlaget for landskapsvernområdets karakteristiske plante- og dyreliv. Det vil også få negative konsekvenser for områdets åpne landskapspreg. Ut ifra verneformålet er det derfor ønskelig å opprettholde og stimulere til bruk av husdyrbeiter. Husdyrbeite i skogsområder for øvrig kan settes i gang forutsatt at beitetrykk ikke blir for stort. Beitetrykket bør holdes på et nivå slik at det ikke får negative og utilsiktede virkninger for biotoper for pollinerende insekter. Gjerder skal ikke være til hinder for ferdsele på etablerte stier og veier.

Det er svært ønskelig at beitetradisjoner opprettholdes i området. Fylkesmannen kan innenfor budsjettmessige rammer gi økonomisk støtte til tiltak knyttet til husdyrbeiter som bidrar positivt til verneverdiene på Søndre Jeløy.

3.1.4 Kantsoner

Overgangen mellom åker og skog, vegetasjon rundt åkerholmer, bekker og dammer, samt jorde- og veikanter danner kantsoner. På Søndre Jeløy utgjør disse sonene viktige bidrag til landskapsbildet og som biotoper for blant annet pollinerende insekter (jf. kap. 2.3.1). I følge Forskrift om plantevernmidler § 18 7. ledd, er det ikke tillatt å sprøyte kantsoner og åkerholmer uten spesiell tillatelse (jf. tekstboks)

Kantsoner og åkerholmer skal ikke behandles med mindre det er ledd i skjøtselen av kulturlandskapet. Tillatelse må innhentes fra kommunen.

For å unngå gjengroing, og for å sikre blomsterenger anbefales årlig kjøring med kantklipper på kantsoner med kortvokst vegetasjon.

3.1.5 Vanningsdammer

Den enkelte grunneier har rett til å vedlikeholde sine vanningsdammer. Men dammene har også verdi som landskapselement og biotop (jf. kap. 2.3.2), og skal derfor bevares. Dette berører imidlertid ikke grunneiernes rett til vannuttak fra dammene. Derimot vil gjenfylling i utgangspunktet være i strid med landskapsvernets formål, mens utvidelse av dammer ofte vil være positivt. Utvidelsen av dammen på Kubberød er eksempel på et vellykket slikt tiltak. Moss kommune er i utgangspunktet positiv til slike tiltak, men disse må vurderes i hver enkelt sak for å sikre overensstemmelse med vernebestemmelsene.

3.1.6 Mål og utfordringer for landbruk

Det er et forvaltningsmål å bidra til at landbruksvirksomhet og arealbruk i området holdes i hevd, mest mulig i tråd med tilstanden på vernetidspunktet. Beitebruken skal foregå i et omfang slik som på vernetidspunktet, eller større, forutsatt at det ikke påvirker verneverdiene negativt.

Det å opprettholde et aktivt landbruk er en viktig forutsetning for å ivareta hensikten med vernet. Rammebetingelsene for landbruket styres hovedsakelig av nasjonal politikk.

Mangel på beitedyr vil gjøre det vanskelig å holde beiteområder i hevd. Dersom det ikke er mulig å få beitedyr til områdene bør mekanisk skjøtsel iverksettes.

3.1.7 Vernebestemmelser/retningslinjer

Verneforskriftens § 3 omtaler hvilke vernebestemmelser som gjelder for landskapsvernområdet. Her listes en rekke forhold som ikke er tillatt eller krever godkjenning fra forvaltningsmyndigheten (jf. tekstboks).

§ 3. Vernebestemmelser

For landskapsvernområdet gjelder følgende bestemmelser:

1. Alle inngrep som kan endre landskapets art eller karakter vesentlig er forbudt [...]
2. Ombygging eller omfattende eksteriørmessige utbedringer av eksisterende bygninger skal godkjennes av forvaltningsmyndigheten.
3. Områder med edle lauvtrær skal være forbeholdt disse treslag.
4. Våtlendte skogpartier må ikke grøftes.
5. Egenartede eller spesielt store og vakre trær beholdes over hogstmoden alder. Hogst av hule trær er ikke tillatt.
6. I strandsonen og den innenforliggende verneskogen er all vegetasjon fredet mot ødeleggelse ut over det som følger av lovlig ferdsel. Dette er likevel ikke til hinder for at døde eller svekkede og tørre trær eller vindfall kan drives ut. Forvaltningsmyndigheten kan videre gi tillatelse til egnede skogkulturtiltak dersom skogen rammes av skade. Bredden på verneskogbeltet bestemmes av forvaltningsmyndigheten i samråd med skogbruksetaten

Bestemmelsene under § 3 første ledd er ikke til hinder for:

2. Vanlig vedlikehold og drift av villaeiendommene, eksisterende veger og andre anlegg.
3. At eksisterende jord- og hagebruk skal kunne opprettholdes med driftsmåter som til enhver tid er vanlige, forutsatt at de ikke kommer i konflikt med verneformålet.
4. Oppføring av bygninger eller anlegg i tilknytning til landbruk, uttak av masse i forbindelse med slik bebyggelse, samt opparbeidelse av dammer, men slike tiltak må godkjennes av forvaltningsmyndigheten.
5. Deponering av søppel og utfylling av masse på steder anvist av forvaltningsmyndigheten.

Vernebestemmelsene skal altså ikke være til hinder for eksisterende jord- og hagebruk. Det ligger et visst rom for skjønn i denne vurderingen. Spørsmålet er hva slags driftsformer som kan komme i konflikt med verneformålet og som dermed ikke er tillatt. Driftsformer som vil endre områdets særpreg nevneverdig, vil havne i denne kategorien. De endringer i driftsformer som har skjedd siden vernetidspunktet til i dag, kan ikke sies å ha utgjort noen konflikt.

Driftsendringene på Kubberød og Charlottenborg er eksempler på nyere tids omlegginger. Endringene fra tradisjonell jordbruksdrift til henholdsvis stallanlegg og jordbærproduksjon har ikke blitt vurdert som i konflikt med verneformålet.

Gjengroing og tilplanting av jordbruksarealer med skog eller vesentlig nydyrking av skogarealer vil lett kunne komme i strid med målet om å bevare områdets landskapskarakter, opplevelsesverdi og naturkvaliteter. Fordelingen mellom dyrket mark og skog bør derfor opprettholdes uendret. Likevel gjelder bestemmelsen at "driftsmåter som til enhver tid er vanlige, forutsatt at de ikke kommer i konflikt med verneformålet."

3.2 Friluftsliv

Figur 10 Søndre Jeløy er et attraktivt, men sårbart friluftslivsområde. Det er viktig at ferdsel foregår med hensyn til de flotte naturverdiene i området. Foto Gunnar Bjar

Søndre Jeløy tilbyr rike muligheter for et variert friluftsliv ikke langt fra Moss byområde. Både lokalbefolkningen og tilreisende benytter seg av området. Et sammenhengende turområde med store opplevelsesverdier gjør dette til et av de mest populære friluftsområdene i regionen. Det finnes et omfattende nettverk av merkede og umerkede stier, særlig i Albyskogen. Stiene varierer fra godt opparbeidede sykkel- og trilleveier til enkle stitråkk.

Området har en lang, variert og tilnærmet ubebygget strandlinje med klipper, rullestein og sandstrender. Den lange strandlinjen gir gode muligheter for bading, fiske, vindsurfing m.m.

Kommunens oppkjøp av Alby åpnet Søndre Jeløy for allmennheten, og siden vernetidspunktet har turmulighetene økt ytterligere. For å sikre et sammenhengende og godt stinett ble det i 1996 etablert en tinglyst rett til allmennhetens ferdsel på tre strekninger på privat grunn. Tinglysningen gjelder gangvei, gang-/sykkelvei og stitråkk på hhv. Kubberød, Grønli og Rød gård. I avtalen står følgende:

Eieren forplikter seg og senere eiere til ikke å foreta disposisjoner som kan hindre eller vanskeliggjøre

bruken av traseen [...] for allmennheten. Stitråkk defineres i avtalen til bredde 1 – 1,5 m.

Vedlikeholdsansvar for den del av traseen som også er gårdsvei påhviler grunneier [...]. Nødvendig vedlikeholdsansvar for den øvrige del av traseen påhviler det offentlige, med mindre grunneiers bruk av traseen i næringssammenheng påfører [...] betydelig skade.

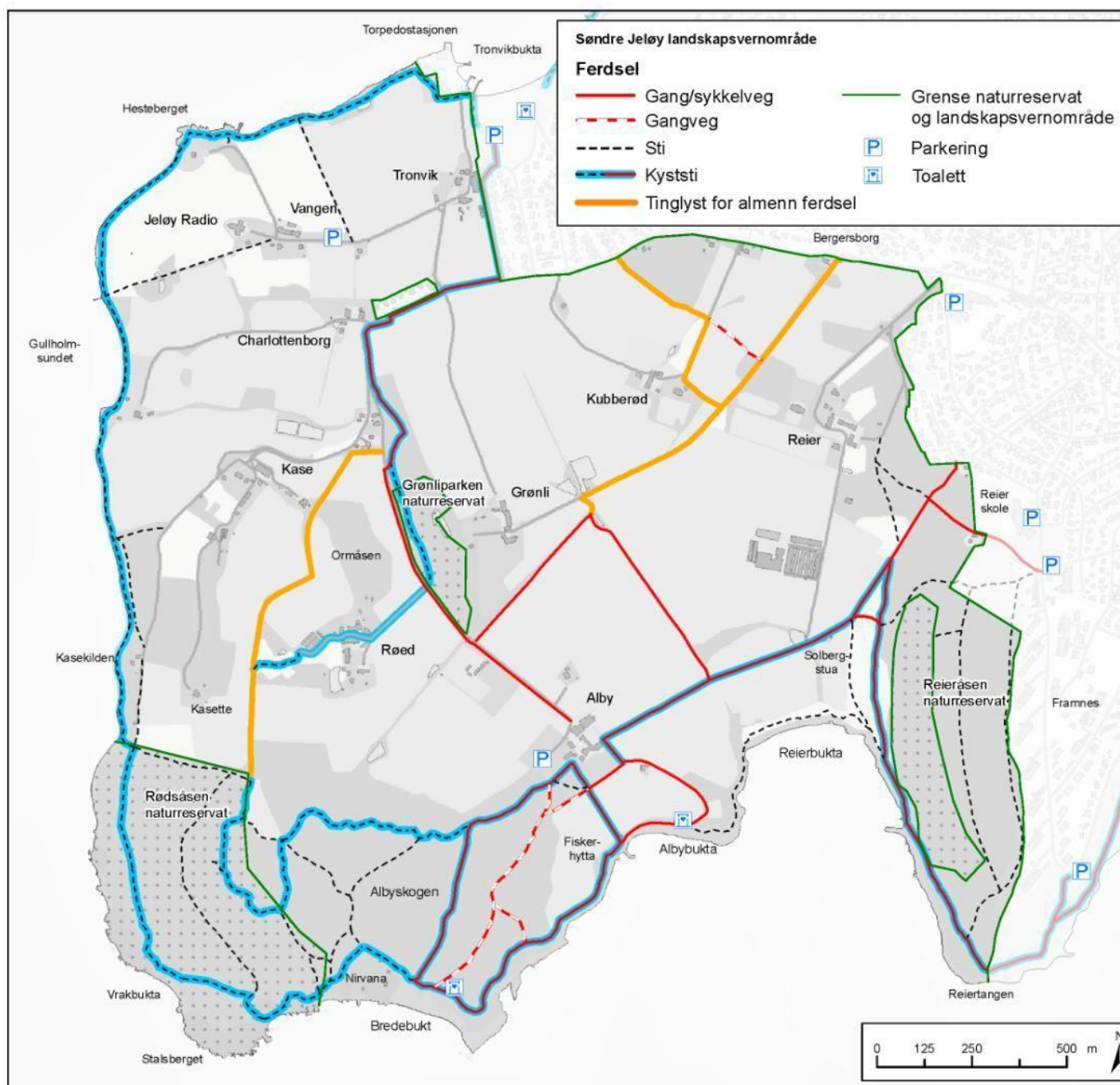
De tinglyste stiene er markert på ferdselskartet nedenfor (Figur 11).

Jeløy Radio, som før var lukket for allmennheten, er nå del av det merkede stinettet. I 2007 ble Søndre Jeløy innlemmet i det interregionale stinettverket Nordsjøløypa, som en del av kyststien gjennom Østfold. Kyststien har traséer over den gamle radiotomta og på Rød, hvor det er tilrettelagt for ferdsel gjennom gårdstunet.

Albystranda og Bredebukt er meget populære utfartsmål, og her er det tilrettelagt for bål- og grillmuligheter. Dette er godkjente bål plasser, som skal bidra til at ulovlig bålbrekking ikke forekommer. Rosa rugosa som omkranser bål plassene ved Bredebukt skal fjernes og bål plassene skal fornyes.

For å unngå forsøpling er det utplassert søppeldunker enkelte steder i verneområdet. Disse tømmes jevnlig og følges særlig opp i sommerhalvåret. Moss Drift og Anlegg KF har ansvar for tømmingen, og foretar også oppryddingsarbeid langs strender og stier på kommunal eiendom ved behov. Strandrydding langs hele strandlinja foretas årlig. Dette organiseres av Moss kommune, som engasjerer skoler, lag og foreninger til jobben. På Reier- Alby- og Bredebuktstranda er det også satt ut stativ med sekkeruller som turgåere fritt kan benytte om de ønsker å bidra til strandrydding av marin forsøpling. Sekkene plasseres ved nærmeste avfallsbeholder og hentes av Moss Drift og Anlegg KF.

Det finnes to offentlige toaletter i området, henholdsvis ved Bredebukt og Albystranda. Dette tilbudet vurderes som tilstrekkelig, men på sikt bør standarden oppgraderes i samtlige toalettbygg. Finansiering av slike anlegg skjer gjennom friluftsmidler fra staten og tippemidler.

Figur 11 Kart over etablerte stier i Søndre Jeløy landskapsvernområde, inkludert tinglyste strekninger og kyststi. Traseene er inntegnet i forståelse med grunneiere og Moss kommune.

3.2.1 Mål og utfordringer for friluftslivet

Forvaltningsmålene for friluftslivet på Søndre Jeløy er:

- å opprettholde et attraktivt område for friluftsliv og samtidig minimalisere de negative effektene på natur- og opplevelsesverdiene.
- at ferdsel og aktiviteter i utmark skal belaste naturen minst mulig, samtidig som det legges til rette for et godt friluftslivstilbud for kommunens innbyggere.
- at forsøpling ikke skal forekomme.
- at konflikten mellom grunneiere og besøkende skal minimaliseres.

Antall personer som ferdes i området, er stort og slitasjen på vegetasjonen er noen steder betydelig, særlig i strandsonen. Forsøpling og brudd på bestemmelser som båndtvang, sykkelforbud og bålforbud forekommer også. Søndre Jeløy er et attraktivt og svært viktig friluftsområde, og det anses ikke som aktuelt å iverksette tiltak for å redusere allmennhetens bruk av området. I tillegg har nye tider ført med seg nye typer virksomheter som tiltrekker seg enda flere besøkende. Især Rød og Alby har utviklet et mangfold av kulturtilbud. Søndre Jeløy skal være et attraktivt område å besøke, samtidig som hensynet til naturverdiene må ivaretas. Det er imidlertid en utfordring å sikre at den store ferdselen ikke kommer i strid med verneformålet. Det er stort behov for informasjon og regelmessig oppsyn, særlig på store utferdsgårder.

Reservatene ligger som øyer i landskapsvernområdet og er dermed utsatt for det samme ferdselstrykket. Naturreservatene har strengere restriksjoner enn det øvrige verneområdet (jf. kap. 2.6, og reservatforskriftens § 3). Igjen setter dette krav til informasjon og oppsyn i området.

Også for grunneierne kan den store ferdselen oppleves som problematisk. Flere grunneiere opplever å få turgåere inn på tunet og tett på boligene sine. Landbruksaktivitet og friluftsutøvelse kan noen ganger ha motstridende interesser. Uønsket og uvettig adferd, som for eksempel ulovlig bålbrekking, flaskeknusing, motorisert ferdsel og hærverk er også en utfordring som følger med et mye brukt område.

Som et svar på disse utfordringene har grunneierne, Moss kommune og Fylkesmannen i samarbeid utarbeidet felles ferdselsregler for hele landskapsvernområdet. Disse er nærmere omtalt under.

3.2.2 Vernebestemmelser/retningslinjer

Forskrift om ferdselsregler for Søndre Jeløy landskapsvernområde ble først vedtatt av Moss Bystyre i 1994, og siden revidert i 2004. Dette er en kommunal forskrift, og Moss kommune er dermed myndighet for denne. § 1 av forskriften er gjengitt i tekstboksen under.

I Søndre Jeløy landskapsvernområde og Rødsåsen naturreservat er følgende ikke tillatt:	
a) Ferdsel gjennom private gårdstun.	
b) Motorisert ferdsel på stier, veger i innmark og skogsveger.	
c) Parkering langs de private gårdsvegene.	
d) Parkering av campingbiler/campingvogner over natten.	
e) All telting.	
f) Ridning eller annen bruk av hest.	
g) Løs hund (hund skal føres i bånd hele året).	

I tillegg er det et generelt bålforbud, og begrensninger i bruk av sykkel på en del stier og gangveier i området. Ferdselsforskriften gjelder i hovedsak allmennheten, ikke grunneiere på egen grunn. Ferdselsforskriften er vedlagt bakerst i forvaltningsplanen (Vedlegg 4).

Friluftsliv er ikke en del av verneformålet for Søndre Jeløy LVO, men utgjør en viktig del av bruken av området. I og med at en del av landskapsvernområdet er et offentlig sikret friluftslivsområde (Alby), og at hele området er attraktivt for friluftsliv, er det naturlig at det i enkelte områder er tilrettelagt for friluftsliv innenfor rammene i vernebestemmelsene. Alby er et slikt område, der tilretteleggingsgraden er adskillig høyere enn i resten av verneområdet. Også på Reier er det til dels godt tilrettelagt, med høy standard på turveier, og utplasserte søppelkasser. Verneområdet for øvrig bør ikke tilrettelegges ut over skilting av eksisterende stier, og eventuelt nødvendig vedlikehold for å opprettholde traseer.

Når det gjelder stinettverket, skal de områder som i dag ligger som lommer med lite ferdsel, opprettholdes slik av hensyn til plante- og dyrelivet. Det er ikke ønskelig å utvide stinettverket, og eventuell ytterligere tilrettelegging for ferdsel bør skje i det eksisterende tur- og veinettet.

Etablerte stier skal holdes farbare. I reservatene må rydding av stier skje i samråd med Moss kommune. "Standardforbedringer" i form av grusing, fjerning av større stein eller utvidelse i bredde kan være i strid med verneformålet, og er derfor søkepliktig. Rydding og vedlikehold av stier skal skje i samråd med grunneier.

Utover ferdselsreglene er det bl.a. Friluftsloven og Motorferdselloven som ellers regulerer ferdselen i området.

3.3 Andre virksomheter og aktører

Det finnes en rekke aktører innenfor landskapsvernområdet som ikke er direkte knyttet til landbruksvirksomhet.

3.3.1 Jeløy Radio

Televerket drev fra 1931 et radiosenderanlegg på Søndre Jeløy. Virksomheten medførte at tidligere jordbruksmark på eiendommen nå ligger som permanent grasbeite. Mens det ennå var full aktivitet på radiostasjonen, var eiendommen stengt for allmennheten. Fra 70-tallet og utover ble det stadig redusert aktivitet, og siden 2003 har ikke radiosenderne vært i bruk.

Telenors kurs- og konferansehotell åpnet i 1997, og bruker i dag den ombygde radiostasjonen som lokaler for konferanser og selskaper. Låven er bygd om til hotell, hvor Norsk Telemuseum har laget utstilling om Jeløy Radios historie. Grasbeitene leies ut som hestebeite.

Anlegget har fortsatt en rekke antenner, master, jordkabler og ledningsspenn. Særlig antennene er svært framtreddende i landskapet. I det minste noen av disse antas å ha museal verdi. Eventuelle antenner uten slik verdi bør fjernes dersom de ikke har noen funksjon.

3.3.2 Alby

Galleri F15 ligger i hovedbygningen på Moss kommunes gård, Alby, hvor det har hatt tilhold siden 1967. Virksomhetens viktigste formål er formidling og visning av kunst gjennom utstillinger, seminarer og kulturarrangementer. I tilknytning til galleriet ligger Kafé F15 som drives av Alby vilt og godt. I tillegg leies flere lokaler på Alby ut, bl.a. til glassblåseri, ponnystall og møbelsnekkervirksomhet. Moss kommune leier første etasje i Naturhuset for sin utstilling om landskapsvernområdet.

I Punkt Øs strategiplan for 2017-2019 sier de at det er ønskelig å utvikle «det nye Alby» ved å integrere storlåven som en del av Punkt Øs utstillingslokaler og lager/verksted. I vognskjulet skal barn og unges kultursenter etableres.

Utendørsarealene i den gamle hagen rundt hovedbygningen nyttes som utekafé og i galleriets virksomhet.

Alby Ponnystall er åpen for publikum enkelte dager i uken, og benyttes aktivt av barnehagene i området. Hestene bruker beiter og padokker på Alby, og bidrar til å opprettholde beitearealer, også på andre eiendommer. Ponnystallen har tidligere fått tillatelse til å ri på enkelte traseer Albys dyrkede mark.

Til sammen utgjør virksomhetene ved hovedbygningen en viktig attraksjon, og har et betydelig antall besøkende i året. Særlig ved større arrangementer, og på fine utfartsdager, er antallet høyt. Dette er en av de viktigste årsakene til den store ferdselen omkring Alby.

3.3.3 Røed gård

Røed gård har med årene utviklet seg til en betydelig attraksjon på Søndre Jeløy. Driften dreier seg hovedsakelig rundt gården som kunst- og kultursenter. Her finnes gallerier, keramiker, fotograf og diverse utvalg av håndarbeid, kunst og antikviteter. Det drives gårdskafé og selskapslokaler, og året rundt arrangeres både små og store konserter. Også hit kommer det store mengder besøkende ved større arrangementer. Våren 2010 opplevde gården en brann, hvor låven som ble benyttet til en rekke aktiviteter brant ned. Gården er nå bygd opp og huser igjen en rekke kulturvirksomheter.

3.3.4 Andre aktører og aktiviteter

Barnehagen Andersrød og Tronvik gårdsbarnehage, begge private barnehager, ligger innenfor landskapsvernområdet. Andersrød er en naturbarnehage med 56 plasser, og bygningen var tidligere en husmannsplass under Røed gård. Tronvik gårdsbarnehage åpnet i 2008 i ombygde driftsbygninger på Tronvik gård. Barnehagen er sertifisert som Miljøfyrtårn. Begge barnehagene bruker naturen og turområdet aktivt.

En rekke lag og foreninger benytter området til å utøve sine aktiviteter. Det er ingen hindringer for slik aktivitet i landskapsvernområdet, forutsatt at disse også forholder seg til vernebestemmelsene og ferdselsreglene.

I ferdselsforskriften for Søndre Jeløy er det som nevnt nedfelt at ridning og annen bruk av hest er forbudt. Det er imidlertid flere av gårdene i området som har stall og bedriver aktiviteter knyttet til hester og ridning. Hestene gjør på en side en viktig tjeneste som beitedyr, men på en annen side kan uregulert ridning true verneverdier og være kilde til konflikt mellom brukergrupper. Det er likevel lagt til rette for at den enkelte grunneier har rett til å bruke hest på egen grunn, og kan gi andre tillatelse til å ri på sin eiendom.

3.3.5 Mål og utfordringer for andre virksomheter og aktører

Søndre Jeløy er et interessant turmål, med et variert tilbud også av aktivitets- og kulturopplevelser. Det er et forvaltningsmål at eksisterende, og eventuelle nye, virksomheter og aktiviteter ikke kommer i konflikt med verneformålet.

Å opprettholde en populær aktivitets- og kulturarena innenfor landskapsvernområdet uten at det får negative konsekvenser for biologiske og opplevelsesmessige naturverdier, utgjør en utfordring. Høyt aktivitetsnivå bidrar til et høyt besøkstrykk, og nye aktiviteter kan komme til å øke ferdselen ytterligere. En eventuell økning vil øke behovet for oppsynsaktivitet tilsvarende. Ved organiserte aktiviteter bør det være en tett dialog med grunneiere med tanke på opprydding. Aktiviteter som krever endringer eller oppføring av bygninger eller konstruksjoner kan fort komme i konflikt med vernebestemmelsene. Hvilke aktiviteter som kan sies ikke å være i strid med verneformålet, må kontinuerlig vurderes.

3.3.6 Vernebestemmelser/retningslinjer

Verneforskriftens § 3 *Vernebestemmelser*, særlig pkt. 1 og 2 (jf. tekstboks) er av særlig betydning for virksomheter og aktører som dem nevnt over.

1. Alle inngrep som kan endre landskapets art eller karakter vesentlig er forbudt [...].
2. Ombygging eller omfattende eksteriørmessige utbedringer av eksisterende bygninger skal godkjennes av forvaltningsmyndigheten.

Nye virksomheter som ikke er knyttet til landbruket, krever ofte endringer på eksisterende bygninger, og dette vil altså kunne kreve godkjenning av Moss kommune. Oppføring av nye bygninger og konstruksjoner er i utgangspunktet forbudt og vil kreve dispensasjonssøknad.

Barnehagen Andersrød har midlertidig bruksendringstillatelse, og det er gitt midlertidig tillatelse til oppføring av en hytte på eiendommen. Hytta skal kunne stå i den tid barnehagen er i drift, men fjernes dersom driften opphører.

Alby er en vesentlig del av landskapsvernområdet for publikum, og både utearealene og bygningene benyttes aktivt. Galleriets visning av kunst utendørs bør ikke anta et slikt omfang at det setter preg på, eller virker som blikkfang i landskapet utenfor hageanlegget. Virksomheten må heller ikke medføre skade på trær eller busker. Kunstvisninger utendørs kan i noen tilfeller være søkepliktig. Dette avklares ved god dialog mellom Moss kommune og F15.

Alby har de senere årene vært inne i en periode hvor uthusene på eiendommen blir omdisponert til nye formål. Her kan nevnes etablering av glassblåserhus og møbelsnekkeri i gamle uthus. Flere prosjekter er forespeilet i tiden framover. Slike tiltak berøres altså av bestemmelsen gjengitt ovenfor, og eksteriørmessige utbedringer på eksisterende bygninger skal godkjennes av Moss kommune. Denne tematikken berøres videre i kap. 3.4.1 nedenfor.

Generelt anbefales det at alle aktører tar kontakt med Moss kommune før eventuelle tiltak igangsettes, slik at tiltaket kan vurderes opp mot vernebestemmelsene og plan- og bygningsloven.

3.4 Andre faktorer

3.4.1 Bygninger

Innenfor verneområdet finnes en rekke ulike bygninger med mange ulike funksjoner. Noen bygg er tilknyttet landbruket, og er dermed i særstilling mht. vernebestemmelsene. Som nevnt over er nybygging i utgangspunktet ikke tillatt, men landbruksbygninger er altså unntatt fra denne bestemmelsen. Det er likevel nødvendig med godkjenning fra Moss kommune ved nybygging eller endring av eksisterende bygninger. Landbrukets bygningsmessige behov skal tilgodeses innenfor rammene av vernet.

Flere av bygningene har blitt ombygd og endret bruksform siden vernetidspunktet. Noen eksempler er låvene på Jeløy radio, Tronvik og Røed som er endret fra tradisjonelle driftsbygg til henholdsvis hotell, barnehage og kulturbygg. En del bygninger som tidligere var uthus eller driftsbygninger, er omgjort til bolig, og flere boliger er utvidet og fornyet. Dette er eksempler på tiltak som krever dispensasjon fra verneforskriften, og som må vurderes nøye i hvert tilfelle.

Det er et forvaltningsmål å ivareta de særegne bygningsmiljøene som en viktig del av landskapsbildet. Samtidig skal ikke bygningsmessige tiltak endre landskapets preg.

Fra tid til annen oppstår nye behov for omdisponering av eksisterende bygninger, ønsker om å rive gamle bygg, eller føre opp nye. Balansegangen mellom hva som kan aksepteres og hva som kommer i strid med verneformålet, må kontinuerlig vurderes.

Figur 12 Når bruken av en bygning endres er det ofte behov for å gjøre eksteriørmessige endringer, og dette krever godkjenning fra Moss kommune. En god løsning tar hensyn til både bruken og verneformålet. Foto Cathrine Restad

Vernebestemmelser/retningslinjer

Hovedbestemmelsen for bygninger – jf. § 3 1. ledd, pkt. 1 og 2, – sier følgende:

Alle inngrep som kan endre landskapets art eller karakter vesentlig er forbudt som f.eks [...] oppføring av bygninger [...]
Ombygging eller omfattende eksteriørmessige utbedringer av eksisterende bygninger skal godkjennes

Videre sier paragrafens 2. ledd, pkt. 1 og 4:

Bestemmelsene under § 3 første ledd er ikke til hinder for:
Vanlig vedlikehold og drift av villaeiendommene [...]
Oppføring av bygninger eller anlegg i tilknytning til landbruk, uttak av masse i forbindelse med slik bebyggelse [...] men slike tiltak må godkjennes av forvaltningsmyndigheten.

Nybygg i tilknytning til landbruket bør gis en utforming som harmonerer med den eksisterende bebyggelsen og landskapet omkring. Fortrinnsvis bør eksisterende ubrukte bygninger settes i stand og tas i bruk før det settes i gang nybygging.

Eksempler på tillatte prosjekter i denne kategorien er:

- Stallbygning og ridehus mm. på Kubberød
- Kårbolig på Tronvik

Det er i forskriften gitt rom for skjønn for hvor mye som kan gjøres med et bygningseksteriør før dette krever godkjenning. Dette vil kunne variere noe fra bygning til bygning. Generelt kan det sies at omgjøring som endrer bygningens utseende eller preg, krever godkjenning.

For å illustrere nevnes noen eksempler på prosjekter som tidligere har blitt godkjent:

- Endring fra låve til hotell på Jeløy radio (Figur 12)
- Endring fra fyrhus til stall og bolig på Charlottenborg

Det anbefales å søke Fylkeskonservatorens råd ved spørsmål om vedlikehold av bygninger.

3.4.2 Trafikkforhold

Ved store arrangementer er pågangen for stor i forhold til kapasiteten på veier og parkeringsplasser. Det er særlig svingen ved Charlottenborg og alleen på Alby som er flaskehalser. Parkeringskapasiteten på Alby og Røed overskrides også på dager med mange besøkende, og parkering i og langs veien forverrer trafikksituasjonen ytterligere. Trafikkmengden representerer en sterk belastning på trær og vegetasjon langs veiene, og er et sikkerhetsmessig problem når utrykningskjøretøy ikke når fram til deler av verneområdet. Trafikksituasjonen på Søndre Jeløy har vært et diskusjonstema siden vernetidspunktet. Det er ennå ikke på plass noen endelig løsning på problemene.

Transport i alleene er generelt et problem for flere av eiendommene. Utviklingen går hele tiden i retning av større framkomstmidler. Store turbusser får lett problemer, og trailere har ved flere anledninger satt seg fast i de gamle alleene. Utfordringene er ikke løst. Ved Augustenborg har grunneier lagt en kjørevei for tyngre transport utenom alleen inn til gårdstunet. For andre eiendommer kan andre løsninger være aktuelle. I noen tilfeller kan beskjæring av trærne være nok til å bedre situasjonen.

Skjotselsplanen for Albyalleen har til en viss grad tatt høyde for trafikkproblemene, jf. kap. 2.2.1. Før en utvidelse av alleen bør det vurderes andre alternativer, som å anlegge parkeringsplass på Gartneritomta i ytterkant av alleen. Det er mange argumenter som taler for at Albyalleen bare bør benyttes til den aller mest nødvendige transport, og ellers skal være forbeholdt gående og syklende.

Tidligere var trafikksikkerheten for gående og syklende også et tema, men her er det nå bøtet på problemene. En sammenhengende gangvei langs Biørn Biørnstadsvei sikrer at turgåere kan komme seg trygt fra Tronvik til Alby. Fartsgrensen er senket til 30 km/t.

For å lette på trafikktrykket er det viktig at aktører som initierer større arrangementer, er bevisst på den begrensede kapasiteten, og tar denne i betraktning under planleggingen av arrangementene.

Det er også nødvendig med tilstrekkelige og tydelige opplysninger om alternative parkeringsplasser. På Hoppern og Reier skole, samt på Framnes finnes parkeringsplasser med gode turveiforbindelser inn i verneområdet. Det er avgjørende at allmennheten gjøres oppmerksom på disse mulighetene, slik at trafikken inne i verneområdet begrenses. I forbindelse med etablering av ny merking i henhold til Miljødirektoratets «merkevarestrategi for verneområder» vurderes skilting til parkeringsplasser i utkanten av verneområdet.

3.4.3 Luftspenn

Høyspentnettet på Søndre Jeløy ble under oppgraderingsarbeid på 90-tallet lagt i jordkabel. Men fortsatt finnes forskjellige luftspenn til tele- og elektrisitetsforsyning som er godt synlige og virker som fremmedelementer i landskapet. Ved videre omlegging eller omfattende vedlikehold av luftnettet bør det vurderes å legge dette i kabler i bakken. Ved graving av ledninger eller rør til andre formål, bør man vurdere mulighetene for å fjerne nærliggende luftspenn. Et slikt tiltak ble gjennomført på Reier, der deler av lavspentnettet ble lagt i kabler med bidrag fra Fylkesmannen. Luftspenn fra parkeringsplassen på Alby til bygget ved Albybukta ble fjernet i 2015 av Moss kommune. Tilskudd kan også være aktuelt til framtidige tiltak. Dette behandles konkret i den enkelte sak.

Ved gravearbeid, for eksempel ved tilkobling til vann- og avløpsnett, skal kulturminnemyndighetene kontaktes i forkant for å sikre at ikke kulturverdier går tapt (jf. kap. 2.4).

4. Forvaltningsoppgaver og tiltak

Foto Gunnar Bjar

4.1 Skjøtsel og restaurering

Moss kommune har som oppgave å sikre at verneverdiene bevares, og kan for å ivareta dette drive skjøtsel i området, jf. verneforskriftens § 5, 1. ledd, 1. punktum:

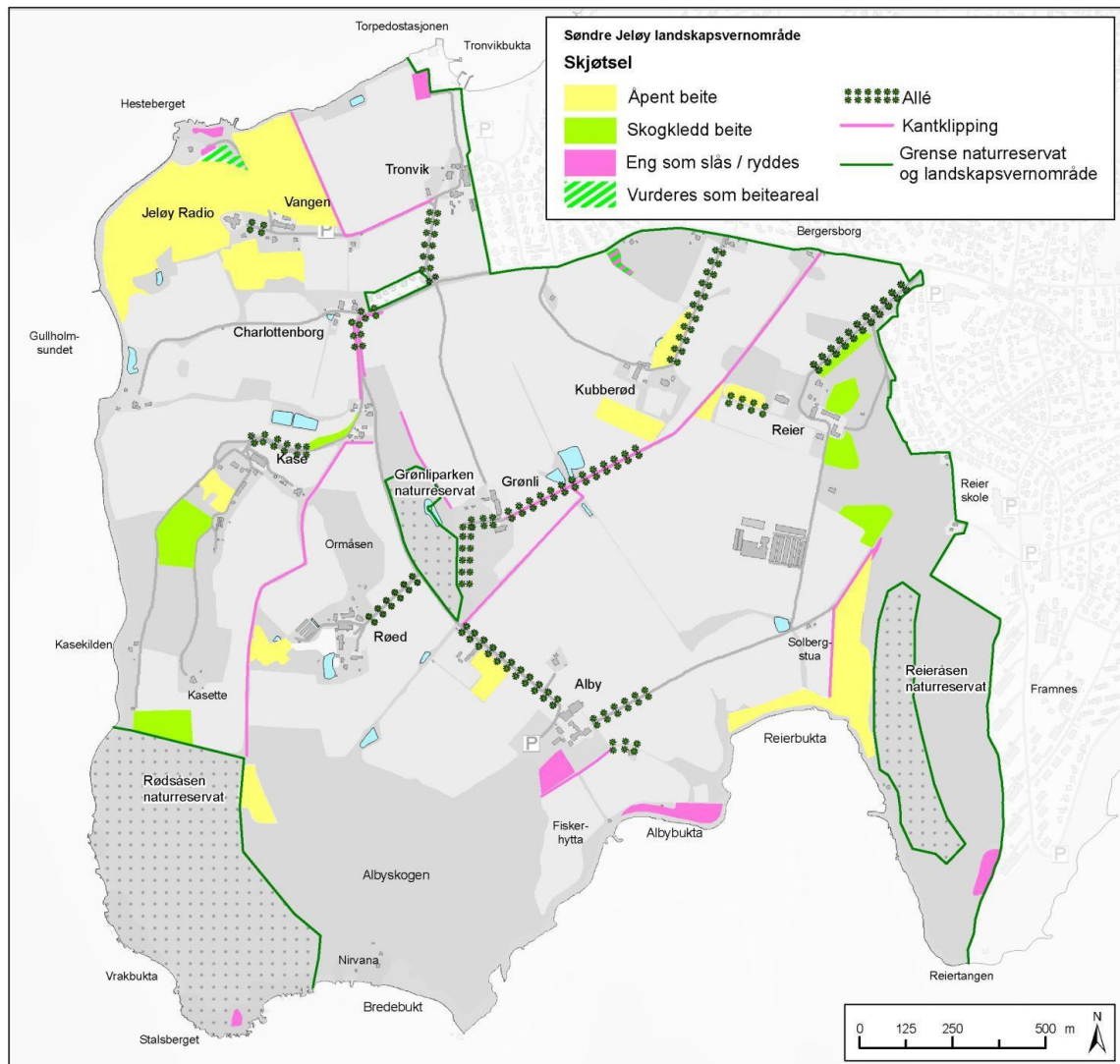
Forvaltningsmyndigheten, eller den forvaltningsmyndigheten bestemmer, kan gjennomføre skjøtselstiltak for å fremme verneformålet.

Moss kommune kan ikke pålegge grunneier skjøtselsoppgaver. Skjøtselsoppgaver som ikke er en ordinær del av etablerte virksomheter i området, men som Moss kommune anser som viktige oppgaver, kan gjennomføres i samarbeid mellom kommunen og grunneier, eventuelt i samråd med relevant ekstern fagkompetanse. Gjennomføring og finansiering av tiltakene er avhengig av budsjettmessige rammer.

I denne forvaltningsplanen legges det opp til en rekke kontinuerlig forvaltningsoppgaver, slik som oppfølging av alleer, steingjerder og beiter, som er omtalt tidligere i forvaltningsplanen. Figur 13 viser skjøtselskart for Søndre Jeløy, men arealer som skal følges opp spesielt inntegnet.

Generelt for skjøtsel gjelder det at man må ha en plan for det videre arbeidet med skjøtselsstedet. Dersom det ryddes busker og kratt, er det viktig å ha tenkt gjennom oppfølgingen. Skal det beites, slås eller skal noe av krattvegetasjon beholdes? Hvilke rutiner må innarbeides for å oppnå ønsket resultat for stedet? Det er en prioritert oppgave i den kommende planperioden å følge opp engvegetasjon i verneområdet. Alle skjøtselstiltak må vurderes opp mot verneformåletslik at skjøtselen opprettholder gode og varierte miljøer for flora og fauna i landskapsvernområdet.

Under følger noen eksempler på andre viktige temaer og arbeidsoppgaver i landskapsvernområdet framover

. Figur 13 Kart over skjøtsel i Søndre Jeløy Landskapsvernområde

4.1.1 Trekirkegård

Figur 14 Trekirkegård på Grønli. Etablering av trekirkegård er en effektiv måte å øke andelen død ved, samtidig som man utnytter hogstavfall. Foto Gunnar Bjar

Som del av skjøtsel og tiltak i landskapsvernområdet er det nødvendig med ulike former for hogst, tynning og rydding av trær og busker. Nyttbart virke tilfaller grunneier om ikke annet er avtalt. Hogstavfall skal spres i terrenget, flises eller fraktes til deponi for kompostering. Ved felling av gamle trær kan det i noen tilfeller anbefales opprettelse av trekirkegård på en egnet plass.

Etter stormen som raserte vinkelalleen på Grønli høsten 2008, ble Søndre Jeløys – og kanskje landets – første trekirkegård etablert. De største og dårligste stammene ble kvistet og samlet sammen. Stokkene ble stablet på en soleksponert plass i åkerkanten ved Grønliparken. På denne måten bevares et mikromiljø som mange insektarter vil unytte. Det

kan bli aktuelt å etablere trekirkegård også andre steder i landskapsvernområdet.

4.1.2 Fremmede arter

Spredning av fremmede arter regnes i dag som en av de viktigste årsakene til tap av biologisk mangfold. Østfold er på grunn av det gunstige vekstforhold, sin grense mot havet og den store varetransporten gjennom fylket, særlig utsatt for introduksjon av fremmede arter. Fylkesmannen har utarbeidet en handlingsplan mot fremmede arter i Østfold, og Moss kommune prioriterer bekjempelse av fremmede arter i verneområdet.

Det mest effektive tiltaket mot fremmede arter er å forhindre introduksjonen av artene. På Søndre Jeløy er det allerede registrert en rekke fremmede arter, og dermed er bekjempende tiltak nødvendig. I noen tilfeller er det mulig å utrydde den uønskede arten fra området, men ofte sprer artene seg så raskt at kun begrensning av spredning og skadevirkning er mulig å gjennomføre.

De fleste fremmede artene som er å finne i Søndre Jeløy LVO, er opprinnelig pryd- eller nytteplanter, som enten er plantet ut eller har forvillet seg fra hager og anlegg. Noen har også kommet via masser som er deponert innenfor verneområdet

Det er når artene forviller seg i landskapet og truer med å utkonkurrere stedegne arter, at de utgjør en fare for verneverdiene i landskapsvernområdet. Fylkesmannen har som målsetning å begrense forekomstene av forvilledede fremmede arter i Søndre Jeløy LVO. Artene som per. 2011 er prioriterte for motvirkende tiltak er kort omtalt nedenfor. Mer utfyllende informasjon om artene er vedlagt bakerst i forvaltningsplanen (Vedlegg 11).

Edelgran: De forvaltningsmessige utfordringene rundt edelgran er allerede belyst i kap. 2.3.3. Edelgran utgjør som nevnt en høy økologisk risiko, men på kort sikt er det ikke aktuelt å fjerne all edelgran fra verneområdet. Det er likevel et mål å holde bestandene i Albyskogen under kontroll.

Rynkerose: I *Handlingsplan mot fremmede arter i Østfold* vurderes rynkerose å ha høy

økologisk risiko og planten skal bekjempes i kystnære områder og verneområder. Fylkesmannen og Moss kommune har i noen år arbeidet med fjerningen på Søndre Jeløy – med positive resultater – og dette arbeidet skal fortsette i årene framover. Metodikk for bekjempelse er sprøyting med glyfosatpreparater i kombinasjon med nedkapping med ryddesag. Det er nødvendig å følge opp behandlingen ved at bestander oppsøkes gjentatte ganger etter første bekjempelse.

Hagelupin: Denne hageplanten er beskrevet som en art av høy økologisk risiko som skal bekjempes. Planten har hatt store utbredelser innenfor landskapsvernområdet, hovedsakelig på et tidligere gjengrodd beite på Reier. Beitet er nå ryddet og holdes i hevd, og dette bidrar til å holde hagelupinen i sjakk. Men tidligere voksesteder må følges opp, og det kan være nødvendig med tiltak på nye lokaliteter.

Skvallerkål utgjør tydelige innslag i verneområdet. Langs stier og ved lysninger i skogen kan disse plantene danne store, sammenhengende bestander. Den økologiske risikoen av skvallerkål er beskrevet som usikker, men planten bør bekjempes i verneområder. Hovedmålet for Søndre Jeløy er at plantens utbredelse skal reduseres, deriblant skal den fjernes fra Grønliparken NR.

Russekål har økt betydelig de siste 10-15 årene, særlig på Alby og Reier. Planten utgjør høy økologisk risiko, og skal bekjempes innenfor verneområdet.

Figur 15 Fremmede arter er en av de største truslene for det rike plante- og dyrelivet på Søndre Jeløy. Skvallerkål er en av artene som har forvillet seg her, og den kan danne tette bestander som utkonkurrerer stedegne planter. Foto: Cathrine Restad

Kjempebjørnekjeks og kanadagullris: Enkelte problemarter har ennå ikke har inntatt verneområdet i nevneverdig grad, men er i sterk spredning i distriktet. Kanadagullris har ennå ikke store ville bestander i verneområdet, men forekommer hyppig i hager, og i veikanter langs vernegrensene. Enkeltforekomster er også registrert i skogsarealer og langs stier. Den vurderes å være av høy økologisk risiko og bør bekjempes innenfor landskapsvernområdet. Inntil nylig trodde man det ikke fantes kjempebjørnekjeks i landskapsvernområdet, men denne ble oppdaget ved gartneritomta på Alby for noen år siden. Det er nå gjennomført bekjempelse av planten og oppfølging av spredning foregår fortløpende. Denne store planten skygger raskt ut annen vegetasjon, og inneholder kjemiske stoffer som gir kraftige hudirritasjoner hos mennesker og dyr. Dette er en høyrisikoart som ønskes utryddet fra fylket. Forekomster i verneområdet skal fjernes.

Det finnes også arter som ikke er med i handlingsplanen for fremmede arter, men som på Søndre Jeløy skal holdes under kontroll. Fra tidligere utplantinger finnes det rester etter et bed med kjempeturt i Albyskogen. Kjempeturt ser ut til å ha potensial for å spre seg og danne kraftige bestander, og det er ønskelig å hindre dette ved å bekjempe de eksisterende

forekomstene.

Den velkjente iberiaskogsneglen har også kommet til Søndre Jeløy. Arten er svært vanskelig å bekjempe. Iberiaskogsnegl forekommer også først og fremst i hager og på kultiverte arealer, og anses derfor ikke som en direkte trussel mot verneverdiene. Det er også observert vinbergsnegl i hagen og ved jordene på Alby. Denne ser foreløpig ut til å ha begrenset utbredelse, og er dermed ikke ansett som noen trussel på nåværende tidspunkt.

Ellers har verneområdet også en rekke innførte arter som ikke ser ut til å utgjøre noen fare for den stedegne vegetasjonen per i dag. Det er særlig på Alby, hvor mange innførte arter tidligere ble plantet ut i det fri. Dette er mer for rariteter å regne, og gjelder blant annet douglasgran og storrobinia.

4.2 Informasjon og oppsyn

Å gi informasjon er en strategi for å oppnå større forståelse for verneverdiene, redusere konflikt og å gi gode friluftsopplevelser. I et så populært og sammensatt område som Søndre Jeløy landskapsvernområde er behovet for god informasjon stort. Informasjon gis i form av brosjyrer, skilt og plakater i tilknytning til verneområdet.

Moss kommune drifter informasjonssenteret i Naturhuset på Alby. Her er det utarbeidet en permanent utstilling om landskapsvernområdet, kulturhistorie og naturforhold på Søndre Jeløy. Som følge av at Moss kommune nå driver Naturhuset vil man i tillegg bruke arenaen til å årlig belyse andre tema i landskapsvernområdet. Eksempler på dette er marin forsøpling, humler og andre pollinerende insekter, og turstier. Naturhuset har felles åpningstider med Galleri F15, og det er fri entré.

Våren 2011 ble det i regi av Fylkesmannen utarbeidet en ny informasjonsbrosjyre om landskapsvernområdet og de tre naturreservatene. Informasjonsplakatene som er oppført flere steder i verneområdet og ble fornyet i 2011-2012.

Det er planlagt et velkomstskilt ved snuplassen i Tronvikveien, slik at besøkende blir bevisstgjort på at de kommer inn i et verneområde. Velkomstskiltet skal utformes i henhold til Miljødirektoratets merkevarestrategi for nasjonalparker. Den samme merkingen skal på sikt benyttes ved innfallsportene til landskapsvernområdet ved Framnes, Reier, Tronvik og ellers når nye informasjonstiltak igangsettes. På den måten skaper man et helhetlig visuelt inntrykk av verneområdets skilt og i brosjyrer. Det er viktig at den nye merkingen fungerer i harmoni med kyststimarkeringen som har en egen merkevareutforming.

Verneområdet ligger i et svært tett befolket område, besøkes av mange, og det foregår aktiv næringsvirksomhet innenfor vernegrensene. De mange aktørene og aktivitetene innenfor området tilsier at det er stort behov for oppsynsarbeid. Statens naturoppsyn (SNO) har ansvar for oppsyn med verneområdet. Viktige oppgaver for oppsynet er å drive informasjon om områdets natur- og kulturverdier, ferdselsbestemmelser, skjøtsel mv. til allmennhet og brukere. Herunder også vedlikehold av tavler, skilt og grensemerker som forvaltningsmyndigheten har satt opp til allmennhetens informasjon. Oppsynet skal se til at vernebestemmelsene og andre relevante lover blir overholdt. Oppsynet utfører også praktiske skjøtels- og tilretteleggingsoppgaver etter avtale/bestilling fra forvaltningsmyndigheten. Søndre Jeløy har per 2011 ett oppsyn i en deltidsstilling. Både Fylkesmannen, Moss kommune og grunneiere mener at oppsynsaktiviteten med fordel kan økes.

4.3 Økonomi

Miljøvernmyndighetene har ansvaret for skjøtsel av verneområdene, og det er på sentralt hold avsatt midler for tiltak i verneområder. Midlene tildeles verneområdene blant annet på grunnlag av *bestillingsmøtet*, som gjennomføres mellom Fylkesmann, kommunene og Statens naturoppsyn (SNO). I forkant av bestillingsmøtet behandler Tilsynsutvalget for Søndre Jeløy LVO forslag til tiltak. Tildelingen av midler til verneområdeforvaltningen er avhengig av de årlige bevilgningene over statsbudsjettet. Fylkesmannens midler til verneområdeforvaltning vil derfor variere. Hvilke tiltak som prioriteres, vil blant annet være avhengig av sentrale strategier for miljøvernforvaltningen.

Tiltakstabellen som er utarbeidet til forvaltningsplanen vil legges til grunn i den årlige bestillingsdialogen. Kostnadene av enkelttiltak er vanskelige å anslå, og det er ikke ansett som hensiktsmessig å forsøke å beregne nøyaktige kostnadsrammer for hvert enkelt tiltak. Det er likevel forsøkt skissert grove "kostnadsklasser" for tiltakene. Disse er beskrevet nærmere nedenfor. Det er imidlertid klart at et bruksintensivt og mangfoldig landskapsvernområde som Søndre Jeløy vil ha stort behov for tiltak, og dermed et tilsvarende behov for tiltaksmidler.

Det årlige verneområdebudsjettet er likevel begrenset, og vil alene ikke kunne dekke tiltaksbehovet på Søndre Jeløy. Som belyst i forvaltningsplanen gjelder dette særlig kostnadskrevende tiltak som restaurering av steingjerder, alleer og praktbygg. Dette er elementer som også har verdi for både landbruks- og kulturminnemyndighetene. For å muliggjøre kostbare tiltak er det derfor behov for samfinansiering mellom disse myndighetene.

Innenfor landbruket finnes ordninger som Nasjonal miljøprogram, Regionale miljøprogram (RMP) og Spesielle miljøtiltak i landbruket (SMIL). Dette er ordninger hvor grunneier kan søke om midler til å gjennomføre tiltak.

Enkelte tiltak er allerede gjennomført gjennom samfinansiering, særlig med hjelp fra SMIL-midler. Tilskuddene fordeles av landbruksforvaltningen i Moss, Rygge og Råde, og søknader behandles fortløpende. Ordningen kan bl.a. bidra til større restaureringsprosjekter, normalt med 30-70 % av kostnadene. Innenfor ordningen Regionalt miljøprogram kan det også bevilges midler, blant annet til kontinuerlig vedlikeholdsarbeid på alleer og steingjerder.

For at søknader om tilskudd fra landbruket skal kunne innvilges må noen krav være oppfylt, for eksempel at det omsøkte arealet er landbrukseiendom og at søkerne må være registrert som landbruksforetak. Søker må også være berettiget produksjonstilskudd. I så fall er det fortsatt et krav om at arealet skal være landbrukseiendom, men søkeren kan da være andre som gjennomfører tiltak med grunneiers tillatelse. I slike tilfeller kan grunneier ikke være stat/fylke/kommune. Informasjon om tilskuddsordninger i landbruket finnes, blant annet, på Statens landbruksforvaltnings hjemmesider og en liste over mulige midler grunneierne kan søke på er vedlagt planen (Vedlegg 12).

4.4 Tiltaksplan

Med utgangspunkt i målene for verneområdet og innspill fra grunneiere, er det utarbeidet en tiltaksplan for Søndre Jeløy. Tiltak i denne sammenhengen er konkrete fysiske tiltak som vedrører verneområdet i tråd med verneforskriften og forvaltningsplanen. Det vil kunne bli nødvendig med tiltak som på nåværende tidspunkt er vanskelige å forutse, og Moss kommune tar derfor sikte på å rullere tiltaksplanen hvert andre år. Det vil være en fordel om grunneiere og forvaltningsmyndigheten i fellesskap gjennomfører befaringer i området, slik at nye prioriteringer og behov kan avdekkes.

I tiltakstabellen er det forsøkt skissert noen grove "kostnadsoverslag" for de opplistede tiltakene. Disse klassene angir antatt størrelsesorden på kostnadene, og det er ikke gjort forsøk på mer nøyaktige kostnadsberegninger.

Tiltaksplanen, som forvaltningsplanen, har en ramme på 10 år, men enkelte tiltak har en lengre tidsramme enn dette. Noe er også kontinuerlige oppgaver. Når forvaltningsplanen igjen rulleres, vil tiltakene bli evaluert og en eventuell videreføring av tiltak vil da bli vurdert.

Tiltaksplanen følger som vedlegg bakerst i forvaltningsplanen (Vedlegg 2).

5. Saksbehandling

Foto Cathrine Restad

Som tidligere nevnt er Søndre Jeløy landskapsvernområde hjemlet i naturvernloven, som i 2009 ble erstattet med naturmangfoldloven. I følge naturmangfoldloven gjelder det enkelte områdes vernebestemmelser parallelt med aktuelle særlover. Det innebærer at det ene sett av regelverk ikke ekskluderer det andre. Det kreves tillatelse etter begge/alle lovverk der dette er aktuelt. Eksempelvis skal byggesaker behandles både etter verneforskriften og plan- og bygningsloven.

Saker skal normalt behandles etter verneforskriften først, jf. naturmangfoldloven § 48 tredje ledd. Tiltak som verneforskriften ikke regulerer, må likevel ha tillatelse etter gjeldende særlov. For eksempel er det få egne bestemmelser om forurensning i Søndre Jeløy LVO, og dermed reguleres dette av lov om forurensning og tilhørende forskrifter. Andre lovverk som kan være aktuelle er skogbruksloven, viltloven og motorferdselsloven.

5.1 Generelle saksbehandlingsprosedyrer

- Dersom man er i tvil om hvorvidt et tiltak krever tillatelse etter verneforskriften, bør Moss kommune kontaktes for å avklare dette.
- Alle søknader om tiltak som krever godkjenning/dispensasjon etter verneforskriften, sendes kommunen. I tilfeller hvor Moss kommune selv er grunneier og søker skal søknaden om

- dispensasjon sendes Fylkesmannen. Klageinstans er Miljødirektoratet.
- Moss kommune vurderer hvorvidt saken bør forelegges for tilsynsutvalget. Dette vil primært gjelde større saker og saker av prinsipiell betydning. Tilsynsutvalget kan på eget initiativ ta opp saker til vurdering.
 - Søknader behandles først etter verneforskriften, før de eventuelt behandles etter andre særlover. Avslag etter verneforskriften kan ikke overstyres av andre lover.
 - I all saksbehandling skal det gjøres en samlet vurdering i forhold til tiltakets virkning på verneverdiene og formålet med vernet. Miljødirektoratet (MD) er klageinstans for alle vedtak hjemlet i verneforskriften. Klage på enkeltvedtak sendes Moss kommune. Denne vurderer om vedtaket opprettholdes, og eventuell oversendelse til MD for videre klagebehandling og endelig vedtak.

Den generelle dispensasjonsbestemmelsen i verneforskriftens § 4 er erstattet av naturmangfoldlovens dispensasjonsbestemmelse, § 48. Paragrafen er gjengitt nedenfor.

Forvaltningsmyndigheten kan gjøre unntak fra et vernevedtak dersom det ikke strider mot vernevedtakets formål og ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig, eller dersom sikkerhetshensyn eller hensynet til vesentlige samfunnsinteresser gjør det nødvendig.

I avveiningen mellom øvrige vesentlige samfunnsinteresser og hensynet til verneområdet skal det særlig legges vekt på verneområdets betydning for det samlede nettverket av verneområder og om et tilsvarende verneområde kan etableres eller utvikles et annet sted. Tiltakshaveren kan pålegges å bære rimelige kostnader ved ivaretagelsen, opprettelsen eller utviklingen av et slikt tilsvarende område.

Trenger et tiltak tillatelse både etter verneforskriften og etter annet lovverk, kan tiltakshaver velge å søke om tillatelse parallelt. Vedtak skal i slike tilfeller først fattes etter verneforskriften, dersom ikke annet følger av verneforskriften eller forvaltningsmyndighetens samtykke.

Søknad om dispensasjon etter første ledd skal inneholde nødvendig dokumentasjon om tiltakets virkning på verneverdiene. I dispensasjon etter første ledd skal begrunnelsen for vedtaket vise hvordan forvaltningsmyndigheten har vurdert virkningene som dispensasjonen kan få for verneverdiene, og hvilken vekt det er lagt på dette.

I byggesaker er kommunen forvaltningsmyndighet og alle byggesaker innenfor verneområdet skal behandles i forhold til verneforskriften i tillegg til plan- og bygningsloven. Dersom Moss kommune er tiltakshaver, skal byggesaken behandles i forhold til plan- og bygningsloven av Moss kommune, men Fylkesmannen står ansvarlig for behandling i forhold til verneforskriften.

Under all planlegging av tiltak eller inngrep bør det tas kontakt med Moss kommune på et tidlig stadium for å innarbeide vernehensynene og forkorte senere saksbehandling.

5.2 Roller

Moss kommune er forvaltningsmyndighet for Søndre Jeløy LVO. Dette innebærer behandling av saker og søknader, samt gjennomføring av skjøtselstiltak, i tråd med vernebestemmelsene. Registrering og dokumentasjon av verneverdiene, samt informasjonsarbeid, tilligger også forvaltningsmyndigheten. Moss kommune forvalter også plan- og bygningsloven og motordferdselsloven som også gjelder på området. De kommunale veiene, arealer og grøntområder skjøttes av Moss Drift og Anlegg KF i samarbeid med kommunalavdelingen Plan, miljø og teknisk. I tillegg er Moss kommune grunneier på Alby, med Moss Kommunale Eiendomsselskap som ansvarshavende for forvaltning, drift og vedlikehold av bygningsmassen. Moss kommune er ansvarlig for drift av utstillingen på Naturhuset på Alby.

Besøksadresse: Moss Rådhus, Kirkegt.15, 1501 Moss
Postadresse: Postboks 175, 1501 Moss

Telefon: 69 24 80 00
E-post: post@moss.kommune.no

Tilsynsutvalget

Til å bistå Moss kommune med forvaltningen av landskapsvernområdet er det etablert et tilsynsutvalg – jf. § 6 i vernebestemmelsene. Tilsynsutvalget består av en representant fra henholdsvis grunneierne, landbrukssetaten, Moss kommune, de antikvariske myndigheter, samt Fylkesmannens miljøvernnavdeling. Utvalget skal avgi uttalelse i dispensasjons- og godkjenningssaker og gi råd om planlegging og gjennomføring av skjøtselstiltak. Tilsynsutvalget er således en sentral instans i forvaltningen av området.

Fylkesmannen i Østfold er ansvarlig for tildeling av tiltaksmidlene i henhold til tiltaksplanen for Søndre Jeløy LVO. Fylkesmannen skal også behandle søknader i forhold til dispensasjon fra verneforskriften og i byggesaker der Moss kommune er tiltakshaver. Fylkesmannen er representert i tilsynsutvalget.

Grunneierne

Grunneiere beholder eiendomsretten i verneområder, men vernet innebærer innskrenkninger i råderetten. Verneforskriften angir hvilke innskrenkninger dette gjelder. Et godt samarbeid med grunneiere er vesentlig for forvaltningen av verneområdet.

Østfold fylkeskommune har overordnet ansvar for kulturminner og friluftsliv.

Fylkeskommunen er ansvarlig for skjøtsel og istandsetting av kulturminner og må høres for tiltak som kan berøre disse. Fylkeskommunen forvalter tilskudd for tilrettelegging og skjøtsel av friluftsområder (p-plasser, toalett, merking, sitteplasser etc.). Ved Søndre Jeløy LVO er fylkeskommunen representert i tilsynsutvalget

Statens naturoppsyn utfører eller kjøper tjenester av andre for å utføre oppsynsoppgaver i verneområder. Oppsynet skal se til at vernebestemmelsene og visse andre relevante lover blir overholdt.

Miljødirektoratet er fagmyndighet med overordnet ansvar for opprettelse og forvaltning av verneområder. Direktoratet har ansvar for planlegging, koordinering, faglig veiledning og utvikling av generelle retningslinjer mv. for forvaltningen. Det er direktoratet som tildeler midler til skjøtsel og tiltak i verneområdene. MD er også klageinstans for vedtak fattet av Moss kommune og Fylkesmannen.

Klima- og miljødepartementet

Departementet har det overordnede politiske ansvaret for verneområder etter naturvernloven og naturmangfoldloven. Departementet er klageorgan for enkeltvedtak fattet av nasjonalpark-/verneområdestyrene etter forberedelse av klagen i direktoratet. Departementet er videre klageinstans for enkeltvedtak truffet av direktoratet i førsteinstans.

Foto: Frank Ivar Hansen

Referanser

- Borgersen, Heidi. 2010: *Albys historiske hage*. Masteroppgave ved Institutt for landskapsplanlegging, UMB.
- Børset, Asbjørn. 1981: *Forslag til plan for landskapsvernområde på Søndre Jeløy i Moss*.
- Direktoratet for Naturforvaltning, 2010. *Håndbok 17 Områdevern og forvaltning*. DN-håndbok. PDF
- Direktoratet for Naturforvaltning, 2007. *Håndbok 13 Kartlegging av naturtyper – verdsetting av biologisk mangfold*. DN-håndbok. PDF
- Fylkesmannen i Østfold, 1991. *Forvaltningsplan for Søndre Jeløy landskapsvernområde*. Rapport 3/1991.
- Fylkesmannen i Østfold, 1993. *Østfoldlandskap av regional betydning. 2. reviderte utgave*. Rapport 1/1993.
- Fylkesmannen i Østfold, 1996. *Søndre Jeløy og Galleri F15. Natur og kultur i Søndre Jeløy landskapsvernområde*. Hefte.
- Fylkesmannen i Østfold, 1996. *Verdifulle kulturlandskap i Østfold*. Rapport 9/96
- Fylkesmannen i Østfold, 2011. *Handlingsplan for fremmede arter i Østfold*. Rapport 6/2011
- Johnsen, Frode Hjort, 1984. *Skjøtselsplan for Albyskogen i Søndre Jeløy landskapsvernområde*. Hovedoppgave ved Institutt for skogskjøtsel, NLH.
- Kilander, Carl Erik og Egil Lofthesnes, 1973. *Søndre Jeløy som landskapsvernområde. Registering med hovedvekt på naturgrunnlaget: Vurdering, samt forslag til verneplan*. Institutt for skogskjøtsel, NLH.
- Langdalen, Erik og Olav Stav, 1974. *Jeløya, Analyse av verneverdier, naturmiljø og kulturlandskap*. Institutt for jordskifte og eiendomsutforming, NLH.
- Schmedling, Tor, 1985. *Ferdsel i Søndre Jeløy landskapsvernområde. En beskrivelse av ferdselsmønsteret med hovedvekt på slitasje og konflikter*. Rapport.
- Statens landbruksforvaltning, 2010. *Veiledningshefte: Søknad om produksjonstilskudd i jordbruket og tilskudd til avløsning ved ferie og fritid*. PDF
- Wergeland Krogh, Ole M., 2007. *Biologisk mangfold i Moss, Rygge og Råde kommuner*. Rapport

Vedlegg

- 1. Bevaringsmål**
- 2. Tiltaksplan**
- 3. Forskrift om vern av Søndre Jeløy landskapsvernområde**
- 4. Forskrift om ferdselsregler for Søndre Jeløy landskapsvernområde**
- 5. Forskrift om Rødsåsen naturreservat**
- 6. Forskrift om Reieråsen naturreservat**
- 7. Forskrift om Grønliparken naturreservat**
- 8. Avtale om skjøtsel av Albyskogen**
- 9. Reguleringsbestemmelser for Biørn Biørnstadsvai 1-13**
- 10. Grunnlagskart for åpent kulturpreget landskap per 2010**
- 11. Beskrivelse av prioriterte fremmede arter**
- 12. Foreslått fredning Grønli Gård**
- 13. Alternative tilskuddsordninger**
- 14. Skjøtselsanvisninger for hensynssone mellom kulturminnefredningsområdet på Grønli og Grønliparken naturreservat**

Vedlegg 1

Tabell 1 Bevaringsmål for landskapet

Tilstandsvariabel	Bevaringsmål	Metode	Tilstandsklasse	Tiltak
Areal	Området skal ha en mosaikk av natur- og kulturbetinget vegetasjon. Fordelingen mellom åpent kulturpreget landskap og skogkledd mark skal være tilsvarende som situasjonen i 2010 (ca 53 % kulturpreget åpent landskap, inkludert naturreservatene, jf. vedlegg 10).	Tolking av flyfoto Registrering ved synfaring i felt	<u>God:</u> Areal åpent landskap dekker ca 53 % <u>Middels:</u> Åpent landskapet dekker 55-54 eller 51-52 %. <u>Dårlig:</u> Åpent landskapet dekker >55 eller <51 %.	Tiltak ikke mulig. Forholdene avhenger av nasjonal politikk.
Bruksform (BF)	Beite- og engmark skal opprettholdes eller øke i utbredelse sammenlignet med situasjonen i 2010. Inkluderer tresatt beite. Aktuelle arealer er markert på kart (jf. Figur 13).	Tolking av flyfoto Registrering ved synfaring i felt	<u>God:</u> Beite- og engmark er opprettholdt eller økt. <u>Middels:</u> inntil 5 % redusert areal <u>Dårlig:</u> > 5 % redusert areal.	Motivere grunneiere muntlig/økonomisk Beiting, og/eller manuell rydding ¹ /slått
Kulturspor (KS)	Opplevelsesmessig viktige steingjerder skal være i god stand og fristilles.	Tolking av flyfoto Registrering ved synfaring i felt hvert 10. år	<u>God:</u> >90 % av opplevelsesmessig viktige steingjerder er i god stand og fristilt <u>Middels:</u> 90-70 % er i god stand og fristilt <u>Dårlig:</u> < 70 % i god stand og fristilt	Motivere grunneiere muntlig/økonomisk Vedlikehold etter prioritering Restaurering ved behov
Kulturspor (KS)	Eksisterende alleer skal vedlikeholdes eller fornyes ved bortfall (14 alleer per 2011, jf. Figur 13).	Registrering ved synfaring i felt	<u>God:</u> Alle eksisterende alleer er vedlikeholdt/fornyet <u>Middels:</u> Kun 90-70% av alleene er vedlikeholdt/fornyet <u>Dårlig:</u> < 70% er vedlikeholdt/fornyet	Skjøtsel som forlenger levetiden mest mulig, fornying ved behov Motivere grunneiere muntlig/økonomisk

¹ Trinn BF-2 og BF-3 i NiN

² Diameterklasse (DI) 5-7, jf. Naturtyper i Norge (NiN), objektgruppe dødvedstatus.

Tabell 2 Bevaringsmål for flora og fauna

Tilstandsvariabel	Bevaringsmål	Metode	Tilstandsklasse	Tiltak
Småbiotoper	Åkerholmer og vegetasjonsbelter i dyrket mark, langs bekker veier og eiendomsgrenser er viktige småbiotoper for et mangfold av arter. Eksisterende småbiotoper skal bevares, med utgangspunkt i tilstanden på flyfoto av 2010.	Tolkning av flyfoto	<u>God</u> : Alle eksisterende småbiotoper bevart <u>Middels</u> : Inntil 10 % av småbiotoper ødelagt <u>Dårlig</u> : >10 % av småbiotoper ødelagt	Pleie av småbiotoper ved behov Motivere grunneiere muntlig/økonomisk
Dammer	Eksisterende dammer skal bevares som biotoper med åpent vannspeil.	Registrering ved synfaring i felt Tolkning av flyfoto	<u>God</u> : > 90 % av dammene har >50 % åpent vannspeil <u>Middels</u> : 90-70 % av dammene har >50 % åpent vannspeil <u>Dårlig</u> : <70% av dammene har > 50% åpent vannspeil	Rensking av gjengrodde dammer
Fremmede arter (FA)	Fremmede arter som representerer høy risiko for stedegent biologisk mangfold skal ikke forekomme i forvillet tilstand (inkludert naturreservater). Utvalgte risikoarter: rynkerose, hagelupin, kjempespringfrø kanadagullris, russekål, kjempebjørnekjeks.	Registrering ved synfaring i felt	<u>God</u> : Aktuelle fremmede arter skal være fraværende <u>Middels</u> : Svakt innslag av fremmede arter men ikke over moderat fare for lokal spredning <u>Dårlig</u> : Moderat til sterkt innslag av fremmede arter, stor fare for lokal spredning	Fjerning av fremmede arter Informasjon om risikoarter
Fremmede arter (FA)	Edelgran skal kun forekomme i Albyskogen, i tråd med omforent strategi for edelgran.	Registrering ved synfaring i felt	<u>God</u> : forekommer kun i utpekte bestander <u>Middels</u> : svakt innslag, men ikke over moderat fare for spredning. <u>Dårlig</u> : moderat til sterkt innslag, og stor fare for spredning	Fjerning av edelgran-foryngelse Felling av uønskede frøtrær

Tabell 3 Bevaringsmål for naturreservatene

Tilstandsvariabel	Bevaringsmål	Metode	Tilstandsklasse	Tiltak
Rødsåsen og Reieråsen NR				
Tresjiktsuksesjons-tilstand (TS) og tetthetsreduksjon i skogbestand (TR)	Reieråsen og Rødsåsen NR skal ha en utvikling preget av naturlig dynamikk, uten preg av menneskelige inngrep.	Strukturert befaring hvert 5. år	<u>God:</u> Utviklingen ikke påvirket <u>Dårlig:</u> Utviklingen påvirket	Ingen tiltak, naturlig utvikling
Død ved (DV)	Død ved i Reieråsen og Rødsåsen NR skal utvikles gjennom naturlig dynamikk.	Prøveflate-takst	<u>God:</u> Minst 4 objekter pr dekar. ² Begge nedbrytingsklasser skal være representert med minst 1 objekt pr dekar. ³ Både stående og liggende død ved telles med <u>Middels:</u> 2-4 objekter pr dekar., kriterier som for god tilstand <u>Dårlig:</u> Mindre enn 2 objekter pr dekar. og/eller krav til nedbrytingsklasser ikke oppfylt	Død ved må ikke fjernes fra naturreservatene
Barlind	Beitepress fra rådyr skal ikke være til hinder for rekruttering av frøproduserende barlind i Rødsåsen NR. Trær i alle størrelsesklasser skal være til stede i reservatet.	Strukturert befaring	<u>God:</u> Trær i alle aldersklasser er til stede og rekruttering av frøtrær er god <u>Middels:</u> Liten variasjon i alderssammensetning, men noe rekruttering av frøtrær forekommer <u>Dårlig:</u> Ingen rekruttering av frøtrær	Skjerming av små barlindplanter
Grønliparken NR				
Svært stort (gammelt) tre (GT)	Grønliparken skal ha god forekomst av grove, gamle løvtrær.	Prøveflate-takst	<u>God:</u> Grove løvtrær >40 cm diameter forekommer med minst 2 trær pr. dekar <u>Middels:</u> Enkelte grove edelløvtrær >40 cm forekommer <u>Dårlig:</u> Grove edelløvtrær mangler	Fristilling av gamle edelløvtrær og enkelte yngre som kan egne seg for utvikling til grovt, gammelt tre
Død ved (DV)	Dødved i Grønliparken skal bevares, med vekt på grove dimensjoner.	Prøveflate-takst	<u>God:</u> Grove stammer >40 cm diameter forekommer med minst 1 objekt pr. da. Både stående og liggende død ved telles med <u>Middels:</u> Enkelte grove stammer død ved forekommer i partier <u>Dårlig:</u> Grove stammer død ved mangler	Grove stammer død ved skal normalt ikke fjernes fra reservatet
Fremmede arter (FA)	Skvallerkål skal ikke forekomme i Grønliparken naturreservat.	Registrering ved synfaring i felt	<u>God:</u> Skvallerkål forekommer ikke i Grønliparken <u>Middels:</u> Forekommer, men ikke over moderat fare for spredning <u>Dårlig:</u> Sterkt innslag, og stor fare for spredning	Fjerning av skvallerkål

² Diameterklasse (DI) 5-7, jf. Naturtyper i Norge (NiN), objektgruppe dødvedstatus.

³ Nedbrytningsklasse: Lite nedbrutt C2-C4 og sterkt nedbrutt C5-C6, jf. NiN objektgruppe dødvedstatus.

Vedlegg 2

Tiltaksplan for Søndre Jeløy landskapsvernområde og naturreservatene Grønliparken, Reieråsen og Rødsåsen. I kolonnen "Kostnadsoverslag" er det angitt antatt størrelsesorden av kostnad for tiltaket, det er ikke gjort forsøk på mer nøyaktige kostnadsberegninger. Hvilke tiltak som prioriteres avgjøres i det årlige bestillingsmøtet med Fylkesmannen.

Område/tema	Tiltak	Kostnadsoverslag	Status
Augustenborg/Kase	Tynning av skogkledd beite sør-vest for gården, legge opp til mer åpent beite. Tynning av delvis skogkledd beite ovenfor båthus i Kasekilden.	50 000	
Grønli	Fjerne stubber som ligger igjen etter stormfelling i Grønlialleen	10 000	Utført
Trekirkegård, Grønli	Sette opp informasjonsskilt i henhold til merkevarestrategi for nasjonalparker om trekirkegården	10 000	
Grønliparken	Reetablere stakittgjerde ved Albyporten, sydvest for gammel lekestue	10 000	
Grønliparken naturreservat	Fristilling av gamle edelløvtrær og enkelte yngre som kan egne seg for utvikling til grovt, gammelt tre, eventuelt fjerning av noe gran.	25 000	
Bøkelunden, Alby	Rydde langs steingjerdet mot parkeringsplassen, noe krattrydding i lunden	-	Under bestilling
Reier, trerekke mot Kubberød	Beskjære gjenværende "kandelabre" i tidligere beskåret trerekke (deretter kontinuerlig oppfølging)	25 000	Utført
Reier, allé	Beskjære hovedallé for å forlenge trærnes levetid	350 000	Starter opp jan-17
Reier, allé	Beskjære tverrgående allé foran hovedhus for å forlenge trærnes levetid	100000	Utført
Reier	Fjerning av åkersteindeponi på strand, samt midlertidige deponier	100000	
Reier, parkskog	Tynning og rydding i lunden ved "sneglehuset", fristilling av framtidstrær. Felte trær anrettes i trekirkegård	50 000	Utført
Reier, sneglehuset	Restaurering av gammelt hagekunstelement etter vurdering fra fagperson	50 000	
Reier	Fristilling av enkelte eiketrær og andre karakteristiske framtidstrær i Reierskogen	10 000	Påbegynt
Reier, tørreng mot Framnes	Rydding av trær og busker (deretter årlig oppfølging med kantklipper/slått)	25 000	Utført
Røed, sandtak og steingjerde	Gjenoppretting av sti ved tidligere sandtak. Rydding av	50 000	Påbegynt

	stein, vegetasjon og røtter langs steingjerde mellom Kase og Røed (årlig oppfølging med kantklipper/slått)		
Røed	Utbedring av bløthull på tursti mellom steingjerde og beite		
Røed	Gjenoppta beitebruk på Ridebanen		
Rødsåsen, smuglerstien	Rydde vegetasjon og gjenopprette stifar	5000	
Rødsåsen naturreservat	Rydding av uønsket krattvegetasjon (deretter oppfølging med rydding etter behov)	5000	Påbegynt
Rødsåsen Naturreservat	Skjerming av unge barlindtrær mot rådyrbeiting	5000	Påbegynt
Jeløy radio, nord mot strandkanten	Utvidelse av beite til å inkludere skoglund. Tynning og fristilling av karakteristiske trær. Dette vurderes i samråd med Telenor.	25 000	Utført
Jeløy radio ved steinmolo	Rydding av askeforyngelse m.m, tilbakeføring til engvegetasjon (årlig oppfølging med kantklipper/ slått)	25 000	Utført
Tronvik, marineveien	Fjerning av flettverkjerde langs åkerkant	5000	
Kubberød	"Stramme opp" øvre del av Grønlialléen – fjerne uønskede trær på åkersiden av steingjerdet, samt trær som sprenger gjerdet. Rydde ungtrær og kratt, beskjære allétrær (årlig oppfølging med kantklipper/slått)	50 000	
Kubberødskogen	Rydde ungskog og fristille ytterligere noen større trær, deretter innføre beitedyr/årlig slått	25 000	
Kubberød, langs Tronvikveien	Fristille enkelte framtidstrær langs steingjerdet. Bevare skjerm mot bebyggelse		Utført
Bålbrenning	Sette opp "Bålbrenning forbudt"-skilt på utsatte plasser	5000	Utført
Alternative p.plasser	Bedre skilting av parkeringsplasser utenfor verneområdet, samt gi tydelig informasjon om gangveier fra parkeringsplassene		
Velkomstskilt	Føre opp velkomstskilt ved snuplassen i Tronvikveien, som bevisstgjør besøkende om at de entrer et verneområde. Velkomstskiltet skal være i henhold til Miljødirektoratets merkevarestrategi for nasjonalparker.		Påbegynt
Artsregistrering	Kartlegge artsmangfoldet i området. Fokus for planperioden er kartlegging av planter og dyr i alle dammer	50 000	

Steingjerder	Restaurere steingjerder. Konkrete planer per 2011: Gjerde mellom Røed og Augustenborg/Kase, langs Kubberødskogen og i Grønialleen	200 000	
Fremmede arter	Tiltak mot, og overvåking av, fremmede arter. Konkrete planer per 2011: Reduksjon av edelgran. Bekjempelse primært av rynkerose, skvallerkål, russekål, kjempeurt, hagelupin, kanadagullris og kjempebjørnekjeks. Når fremmede arter komposteres og blandes inn i masser på den gamle garteritomta, er det viktig at MDA er oppmerksom på muligheten for at det kan forekomme spredning av frø av fremmede arter. God overvåking av området og kontroll med masser som innblandes i kompost er viktig.	200 000	Kontinuerlig
Informasjonsplakater	Utarbeide informasjonsplakater i henhold til merkevarestrategi for nasjonalparker og sette dem opp i naturreservatene	50 000	

Kontinuerlige tiltak

Omtårde/tema	Tiltak	Kostnadsoverslag	Tidspunkt
Alleer og trerekker	Vedlikehold og oppfølging av alleer og trerekker. Beskjæring og rydding av uønsket vegetasjon	25 000	Ved behov
Engvegetasjon og kantsoner	Årlig kjøring med kantklipper/slått for å opprettholde og favorisere engvegetasjon. Som kantsoner regnes også veikanter og åkerkanter. Spesielt prioriterte arealer er markert med eng/kantklipping i kart i forvaltningsplanen (Figur 13)	10 000	Årlig, sensommer
Steingjerder	Vedlikehold av steingjerder. Rydding av kratt og vegetasjon, oppstabling av utrast stein	25 000	Ved behov
Åkerstein	Bortkjøring av stein fra utvalgte steindeponier	10 000	Etter budsjettmessige vurderinger
Avfall	Strandrydding foretas årlig. Rydding av søppel langs kommunale stier og strender, samt tømming av søppelkasser foretas ved behov	-	Årlig, vår og ved behov
Informasjon	Drive informasjonsarbeid mot besøkende om reglement og verneverdier. Oppfordre til hensynsfull ferdsel	100 000	Kontinuerlig

Vedlegg 3

FOR 1983-12-23 nr 2016: Forskrift om vern for Søndre Jeløy Landskapsvernområde, Moss kommune, Østfold.

DATO:	FOR-1983-12-23-2016
KATEGORI:	MV (Miljøvern/vilt)
AVD/DIR:	
PUBLISERT:	II 1984 s 759
IKRAFTTREDELSE:	1983-12-23
SIST-ENDRET:	FOR-2010-04-16-1094
ENDRER:	
GJELDER FOR:	Søndre Jeløy Landskapsvernområde, Moss kommune, Østfold.
HJEMMEL:	LOV-1970-06-19-63-§5, LOV-1970-06-19-63-§6, LOV-1970-06-19-63-§7, LOV-1970-06-19-63-§21, LOV-1970-06-19-63-§22, LOV-1970-06-19-63-§23 jf LOV-2009-06-19nr 100-§77
SYS-KODE:	BG08, D02
NÆRINGSKODE:	9129
KORTTITTEL:	Forskrift om landskapsvernområde, Moss

For å lenke til dette dokumentet bruk: <http://www.lovdata.no/cgi-wift/ldles?doc=/lf/lf/lf-19831223-2016.html>

INNHold

Forskrift om vern for Søndre Jeløy Landskapsvernområde, Moss kommune, Østfold.

- § 1. Avgrensning
- § 2. Formål
- § 3. Vernebestemmelser
- § 4. Generelle dispensasjonsbestemmelser
- § 5. Forvaltningsplan
- § 6. Forvaltningsmyndighet
- § 7. Delegering
- § 8. Ikrafttredelse

Forskrift om vern for Søndre Jeløy Landskapsvernområde, Moss kommune, Østfold.

Fastsatt ved kgl.res. av 23. desember 1983 med hjemmel i lov av 19. juni 1970 nr. 63 om naturvern § 5, jf. § 6, § 7, § 13, § 21, § 22 og § 23. Fremmet av Miljøverndepartementet. Endret ved forskrifter 16 juni 1997 nr. 694, 13 des 2002 nr. 1565 (forskriften gjengitt i sin helhet), 16 april 2010 nr. 1094.

§ 1. Avgrensning

Landskapsvernområdet omfatter følgende gnr./bnr. i Moss kommune: 5/1, 2, 3, 4 og 5, 6/3, 5 og 15, 7/1, 2 og 3, 8/1, 2 og 3, 9/1, 2, 3 og 4, 10/1, 2, 4, 15, 23, 34, 57, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 65 og 110, samt Trondvikvegen 54, 62, 68 og 76.

Landskapsvernområdet omfatter et areal på 3946 dekar.

Grensene for Landskapsvernområdet fremgår av kart i målestokk 1:10 000, datert Direktoratet for naturforvaltning april 2010. Kartet med verneforskriften oppbevares i Moss kommune, hos fylkesmannen i Østfold, i Direktoratet for naturforvaltning og i Miljøverndepartementet.

De nøyaktige grensene for landskapsvernområdet skal avmerkes i marka etter nærmere anvisning fra forvaltningsmyndigheten. Knekkpunktene bør koordinatfestes.

0 Endret ved forskrift 16 april 2010 nr. 1094.

§ 2. Formål

Formålet med landskapsvernområdet er å bevare det egenartede natur- og kulturlandskap på Søndre Jeløy med geologiske, botaniske, zoologiske og kulturhistoriske elementer som bidrar til å gi området dets særpreg.

§ 3. Vernebestemmelser

For landskapsvernområdet gjelder følgende bestemmelser:

1. Alle inngrep som kan endre landskapets art eller karakter vesentlig er forbudt, som f.eks. hogst av alleer, karakteristiske frittstående enkelttrær, tregrupper eller trerekker utenom de ordinære skogarealene, neddriving eller annen ødeleggelse av steingjerder, uttak eller utfylling av masse, bygging av veger, fremføring av luftledninger, jordkabler eller kloakkledninger, henleggelse av avfall samt oppføring av bygninger, anlegg eller andre innretninger. Opplistingen er ikke utfyllende. Fylkesmannen avgjør i tvilstilfelle om et tiltak må anses å endre landskapets art eller karakter vesentlig
2. Ombygging eller omfattende eksteriørmessige utbedringer av eksisterende bygninger skal godkjennes av forvaltningsmyndigheten.
3. Områder med edle lauvtrær skal være forbeholdt disse treslag.
4. Våtlendte skogpartier må ikke grøftes.
5. Egenartede eller spesielt store og vakre trær beholdes over hogstmoden alder. Hogst av hule trær er ikke tillatt.
6. I strandsonen og den innenforliggende verneskogen er all vegetasjon fredet mot ødeleggelse ut over det som følger av lovlig ferdsel. Dette er likevel ikke til hinder for at døde eller svekkede og tørre trær eller vindfall kan drives ut. Forvaltningsmyndigheten kan videre gi tillatelse til egnede skogkulturtiltak dersom skogen rammes av skade. Bredden på verneskogbeltet bestemmes av forvaltningsmyndigheten i samråd med skogbruksetaten

Bestemmelsene under § 3 første ledd er ikke til hinder for:

1. Gjennomføring av militær operativ virksomhet og tiltak i ambulanse-, politi-, brannvern-, sikrings-, oppsyns-, skjøtsels- og forvaltningsøyemed.
2. Vanlig vedlikehold og drift av villaeiendommene, eksisterende veger og andre anlegg.
3. At eksisterende jord- og hagebruk skal kunne opprettholdes med driftsmåter som til en hver tid er vanlige, forutsatt at de ikke kommer i konflikt med verneformålet.
4. Oppføring av bygninger eller anlegg i tilknytning til landbruk, uttak av masse i forbindelse med slik bebyggelse, samt opparbeidelse av dammer, men slike tiltak må godkjennes av forvaltningsmyndigheten.
5. Deponering av søppel og utfylling av masse på steder anvist av forvaltningsmyndigheten.

§ 4. Generelle dispensasjonsbestemmelser

Forvaltningsmyndigheten kan gjøre unntak fra vernebestemmelsene for vitenskapelige undersøkelser, arbeider av vesentlig samfunnsmessig betydning og i spesielle tilfelle dersom det ikke strider mot formålet.

§ 5. Forvaltningsplan

Forvaltningsmyndigheten, eller den forvaltningsmyndigheten bestemmer, kan gjennomføre skjøtselstiltak for å fremme verneformålet. Det kan utarbeides skjøtelsplan, som skal inneholde nærmere retningslinjer for gjennomføringen av skjøtselstiltakene.

Når det gjelder skogskjøtsel bør denne legges opp slik at man får en mest mulig variert sammensetning av skogen m.h.p. alder og stedegne treslag. Det bør tilstrebes en skiktvis skogstruktur. Sluttavvirkningen skal så langt det er mulig begrenses til små flater. Skogbevokste arealer søkes opprettholdt med samme fordeling mellom barskog og lauvskog som før. Ved skjøtsel av bryn ut mot dyrket mark og andre åpninger i skogen, skal en i størst mulig grad favorisere lauvoppslag, spesielt edle lauvtrær.

§ 6. Forvaltningsmyndighet

Forvaltningen av vernebestemmelsene tillegges fylkesmannen i Østfold. Til å bistå med forvaltningen oppnevnes et tilsynsutvalg med følgende sammensetning: En representant fra grunneierne, en representant fra skogbruksetaten, en representant fra kommunen, en representant fra de antikvariske myndigheter samt en representant fra fylkesmannens miljøvernavdeling.

Utvalgets medlemmer med varamenn oppnevnes av fylkesmannen etter innhentet forslag fra grunneierne, kommunen og de øvrige berørte myndigheter.

Utvalgets funksjonstid er 4 år og forutsettes å følge de kommunale valgperioder.

§ 7. Delegering

Den rett Kongen har etter lovens § 6 til å fastsette nærmere regler for området og om skjøtsel, etter § 21 til merking av fredninger mv., etter § 22 om regulering av ferdsel og etter § 23 til å gjøre unntak fra vernebestemmelsene, overføres for dette området til Miljøverndepartementet.

§ 8. Ikrafttredelse

Disse bestemmelser trer i kraft straks.

Vedlegg 4

FOR 1994-05-25 nr 462: Forskrift om ferdselsregler for Søndre Jeløy landskapsvernområde, Moss kommune, Østfold.

DATO:	FOR-1994-05-25-462
KATEGORI:	MV (Miljøvern/vilt)
AVD/DIR:	
PUBLISERT:	Avd II 1994 Nr. 4
IKRAFTTREDELSE:	1994-07-05
SIST-ENDRET:	FOR-2004-05-10-1933
ENDRER:	
GJELDER FOR:	Moss kommune, Østfold.
HJEMMEL:	LOV-1957-06-28-16-§15, LOV-1987-06-05-26-§25
SYS-KODE:	BG11, C01, D02
NÆRINGSKODE:	9129
KORTTITTEL:	Forskrift om landskapsvernområde, Moss

For å lenke til dette dokumentet bruk: <http://www.lovdatab.no/cgi-wift/ldles?doc=/lf/lf/lf-19940525-0462.html>

INNHold

Forskrift om ferdselsregler for Søndre Jeløy landskapsvernområde, Moss kommune, Østfold.

- § 1. I Søndre Jeløy landskapsvernområde og Rødsåsen naturreservat er følgende ikke...
- § 2. Sykling er tillatt på turveger som er merket «gang-/sykkelveg». På turveger merket...
- § 3. Bålbrenning er forbudt hele året. Unntatt fra forbudet er bålbrenning på merkede...
- § 4. I strandsonen og den innenforliggende verneskogen er all vegetasjon fredet.
- § 5. Bestemmelsene i § 1, § 2, 1. og 2. punktum, og § 3 gjelder kun allmennheten, og ...
- § 6. Kommunen kan i særlige tilfeller gjøre unntak fra disse bestemmelsene i samråd...
- § 7. Overtredelse av disse bestemmelsene kan straffes etter lov 28. juni 1957 nr. 16...

Forskrift om ferdselsregler for Søndre Jeløy landskapsvernområde, Moss kommune, Østfold.

Fastsatt av Moss bystyre 5. mai 1994 med hjemmel i lov av 28. juni 1957 nr. 16 om friluftslivet § 15 og lov av 5. juni 1987 nr. 26 om brannvern m.v. § 25. Stadfestet av Fylkesmannen i Østfold 25. mai 1994. Endret ved forskrift 10 mai 2009 nr. 1933. Forskriften kunngjort i sin helhet.

§ 1. I Søndre Jeløy landskapsvernområde og Rødsåsen naturreservat er følgende ikke tillatt:

- a) Ferdsel gjennom private gårdstun.
- b) Motorisert ferdsel på stier, veger i innmark og skogsveger.
- c) Parkering langs de private gårdsvegene.
- d) Parkering av campingbiler/campingvogner over natten.
- e) All telting.
- f) Ridning eller annen bruk av hest.
- g) Løs hund (hund skal føres i bånd hele året).

§ 2. Sykling er tillatt på turveger som er merket «gang-/sykkelveg». På turveger merket «gangveg» og på stitråkk er sykling forbudt. All sykling skal skje på de gåendes premisser.

§ 3. Bålbrenning er forbudt hele året. Unntatt fra forbudet er bålbrenning på merkede bålplasser, samt ved sjøkanten på sand- og rullesteinstrand i forsvarlig avstand fra brennbar vegetasjon. Det er forbudt å sanke ved fra stående trær.

§ 4. I strandsonen og den innenforliggende verneskogen er all vegetasjon fredet.

Forvaltningsmyndigheten for landskapsvernområdet kan forby plukking av plantearter som er sårbare i området.

§ 5. Bestemmelsene i § 1, § 2, 1. og 2. punktum, og § 3 gjelder kun allmennheten, og ikke grunneiers virksomhet og den tillatelse på egen grunn så lenge det ikke strider mot andre bestemmelser.

§ 6. Kommunen kan i særlige tilfeller gjøre unntak fra disse bestemmelsene i samråd med berørte grunneiere og forvaltningsmyndigheten for landskapsvernområdet.

§ 7. Overtredelse av disse bestemmelsene kan straffes etter lov 28. juni 1957 nr. 16 om friluftslivet § 39. Reglene trer i kraft straks kunngjøring er foretatt i Norsk Lovtidend.

Vedlegg 5

FOR 2002-12-13 nr 1555: Forskrift om verneplan for barskog i Øst-Norge, vedlegg 43, fredning av Rødsåsen naturreservat, Moss kommune, Østfold.

DATO:	FOR-2002-12-13-1555
KATEGORI:	MV (Miljøvern/vilt)
AVD/DIR:	
PUBLISERT:	II 2002 hefte 7
IKRAFTTREDELSE:	2002-12-13
SIST-ENDRET:	
ENDRER:	
GJELDER FOR:	Moss kommune, Østfold.
HJEMMEL:	LOV-1970-06-19-63-§8 , LOV-1970-06-19-63-§10 , LOV-1970-06-19-63-§21 , LOV-1970-06-19-63-§22 , LOV-1970-06-19-63-§23 jf LOV-2009-06-19-100-§77
SYS-KODE:	BG08, D02
NÆRINGSKODE:	9129
KUNNGJORT:	19.12.2002
RETTET:	
KORTTITTEL:	Forskrift om Rødsåsen naturreservat

For å lenke til dette dokumentet bruk: <http://www.lovdata.no/cgi-wift/ldles?doc=/lf/lf/lf-20021213-1555.html>

INNHold

Forskrift om verneplan for barskog i Øst-Norge, vedlegg 43, fredning av Rødsåsen naturreservat, Moss kommune, Østfold.

- § 1. Avgrensing
- § 2. Formål
- § 3. Vernebestemmelser
- § 4. Generelle unntak
- § 5. Eventuelle unntak etter søknad
- § 6. Generelle dispensasjonsregler
- § 7. Forvaltningsplan
- § 8. Forvaltningsmyndighet
- § 9. Ikrafttredelse

Forskrift om verneplan for barskog i Øst-Norge, vedlegg 43, fredning av Rødsåsen naturreservat, Moss kommune, Østfold.

Fastsatt ved kgl.res. 13. desember 2002 med hjemmel i lov av 19. juni 1970 nr. 63 om naturvern § 8, jf. § 10, § 21, § 22 og § 23. Fremmet av Miljøverndepartementet.

§ 1. Avgrensing

Det fredete området berører følgende gnr./bnr.: 1/2829 – 1/2832. Naturreservatet dekker et totalareal på 318 dekar. Grensene for naturreservatet går fram av kart i målestokk 1:5.000 datert Miljøverndepartementet desember 2002.

De nøyaktige grensene for reservatet skal avmerkes i marka. Knekkpunktene skal koordinatfestes.

Forskriften med kart oppbevares i Moss kommune, hos Fylkesmannen i Østfold, i Direktoratet for naturforvaltning og i Miljøverndepartementet.

§ 2. Formål

Formålet med fredningen er å bevare et skogområde som økosystem med alt naturlig plante- og dyreliv på permiske bergarter i de mest sommervarme strøk av landet, med eksponert beliggenhet inntil Oslofjorden.

§ 3. Vernebestemmelser

For naturreservatet gjelder følgende bestemmelser:

1. Vegetasjonen, herunder døde busker og trær, er fredet mot skade og ødeleggelse. Det er forbudt å fjerne planter eller plantedeler fra reservatet. Nye plantearter må ikke innføres. Planting eller såing er ikke tillatt.
2. Dyrelivet, herunder reirplasser og hiområder, er fredet mot skade og ødeleggelse. Nye dyrearter må ikke innføres.
3. Det må ikke iverksettes tiltak som kan endre naturmiljøet, som f.eks. oppføring av bygninger, anlegg og faste innretninger, hensetting av campingvogner, brakker o.l., opplag av båter, framføring av luftledninger, gjerder, jordkabler og kloakkledninger, bygging av veier, drenering og annen form for tørrlegging, uttak, oppfylling og lagring av masse, utføring av kloakk eller andre konsentrerte forurensningstilførsler, henleggelse av avfall, gjødsling, kalking og bruk av kjemiske bekjempingsmidler. Forsøpling er forbudt. Opplistingen er ikke uttømmende.
4. Motorferdsel til lands er forbudt.
5. Bruk av naturreservatet til teltleirer, idrettsarrangementer eller andre større arrangementer er forbudt. Direktoratet for naturforvaltning kan av hensyn til verneformålet ved forskrift forby eller regulere ferdselen i hele eller deler av reservatet.
6. Bruk av sykkel, hest og kjerre og ridning er forbudt.
7. Bålbrenning er forbudt.

§ 4. Generelle unntak

Bestemmelsene i § 3 er ikke til hinder for:

1. Gjennomføring av militær operativ virksomhet og tiltak i ambulanse-, politi-, brannvern-, rednings-, oppsyns-, skjøtsels- og forvaltningsøyemed. Øvingskjøring i tilknytning til slike formål krever særskilt tillatelse.
2. Sanking av bær og matsopp.
3. Jakt.
4. Fiske.
5. Tradisjonell beiting. Direktoratet for naturforvaltning kan av hensyn til verneformålet ved forskrift regulere beitetrykket i hele eller deler av reservatet.
6. Vedlikehold av anlegg som er i bruk på fredningstidspunktet.
7. Fjerning av vindfall over eksisterende stier.
8. Etablering av enkle landfester.

§ 5. Eventuelle unntak etter søknad

Forvaltningsmyndighetene kan etter søknad gi tillatelse til:

1. Nødvendig motorferdsel i forbindelse med aktiviteter nevnt i § 4 nr. 1 (øvingskjøring), nr. 3, nr. 6 og nr. 7, § 5 nr. 7.
2. Merking og vedlikehold av eksisterende stier.

3. Avgrenset bruk av reservatet som angitt i § 3 nr. 5.
4. Avgrenset ridning på eksisterende stier.
5. Fjerning av skyggetrær langs sørkant av jorde nordøst i reservatet.
6. Etablering av anlegg for Kystverket.
7. Oppsetting av gjerder i forbindelse med beiting.

§ 6. Generelle dispensasjonsregler

Forvaltningsmyndigheten kan gjøre unntak fra forskriften når formålet med fredningen krever det, for vitenskapelige undersøkelser, arbeider av vesentlig samfunnsmessig betydning, og i spesielle tilfeller dersom det ikke strider mot formålet med fredningen.

§ 7. Forvaltningsplan

Forvaltningsmyndigheten, eller den forvaltningsmyndigheten bestemmer, kan gjennomføre skjøtselstiltak for å fremme fredningsformålet. Det kan utarbeides forvaltningsplan, som kan inneholde nærmere retningslinjer for gjennomføring av skjøtsel.

§ 8. Forvaltningsmyndighet

Direktoratet for naturforvaltning fastsetter hvem som skal ha forvaltningsmyndighet etter denne forskrift.

§ 9. Ikrafttredelse

Denne forskrift trer i kraft straks.

Vedlegg 6

FOR 2010-04-16 nr 566: Forskrift om verneplan for Oslofjorden – delplan Østfold – Reieråsen naturreservat, Moss kommune, Østfold

DATO:	FOR-2010-04-16-566
KATEGORI:	MV (Miljøvern/vilt)
AVD/DIR:	
PUBLISERT:	II 2010 hefte 2
IKRAFTTREDELSE:	2010-04-16
SIST-ENDRET:	
ENDRER:	
GJELDER FOR:	Moss kommune, Østfold
HJEMMEL:	LOV-2009-06-19-100-§34 , LOV-2009-06-19-100-§37 , LOV-2009-06-19-100-§62
SYS-KODE:	BG08, D02
NÆRINGSKODE:	9129
KUNNGJORT:	22.04.2010 kl. 16.00
RETTET:	
KORTTITTEL:	Forskrift om Reieråsen naturreservat

For å lenke til dette dokumentet bruk: <http://www.lovdata.no/cgi-wift/ldles?doc=/lf/lf/lf-20100416-0566.html>

INNHold

Forskrift om verneplan for Oslofjorden – delplan Østfold – Reieråsen naturreservat, Moss kommune, Østfold

- § 1. Avgrensning
- § 2. Formål
- § 3. Vernebestemmelser
- § 4. Generelle unntak fra vernebestemmelsene
- § 5. Regulering av ferdsel
- § 6. Generelle unntak fra ferdselsbestemmelsene
- § 7. Spesifiserte dispensasjonsbestemmelser
- § 8. Generelle dispensasjonsbestemmelser
- § 9. Skjøtsel
- § 10. Forvaltningsplan
- § 11. Forvaltningsmyndighet
- § 12. Ikrafttredelse

Forskrift om verneplan for Oslofjorden – delplan Østfold – Reieråsen naturreservat, Moss kommune, Østfold

Hjemmel: Fastsatt ved kgl.res. 16. april 2010 med hjemmel i lov 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) § 34, jf. § 37 og § 62. Fremmet av Miljøverndepartementet.

§ 1. Avgrensning

Naturreservatet berører gnr./bnr. 1/2827i Moss kommune.
Naturreservatet dekker et areal på ca. 0,082 km² landareal.

Grensene for naturreservatet framgår av kart i målestokk 1:3 500, datert Miljøverndepartementet mars 2010. De nøyaktige grensene for naturreservatet skal avmerkes i marka. Knekkpunktene skal koordinatfestes.

Verneforskriften med kart oppbevares i Moss kommune, hos Fylkesmannen i Østfold, i Direktoratet for naturforvaltning og i Miljøverndepartementet. Det samme gjelder jordskiftekartet som lages etter grensemerking.

§ 2. Formål

Formålet med naturreservatet er å bevare et område med truet, sjelden og sårbar natur i form av en skrent med variert edelløvskog. Området har en særlig betydning for biologisk mangfold på grunn av rikt arts mangfold.

§ 3. Vernebestemmelser

I naturreservatet må ingen foreta noe som forringer verneverdiene angitt i verneformålet. For naturreservatet gjelder følgende vernebestemmelser:

1. Vegetasjonen, herunder døde busker og trær, er vernet mot skade og ødeleggelse. Det er forbudt å fjerne planter og sopp (inkludert lav) eller deler av disse fra reservatet. Planting og såing av trær og annen vegetasjon er ikke tillatt.
2. Dyrelivet, herunder reirplasser og hiområder, er vernet mot skade, ødeleggelse og unødige forstyrrelse. Utsetting av dyr er ikke tillatt.
3. Det må ikke iverksettes tiltak som kan endre naturmiljøet, som f.eks. oppføring av bygninger, anlegg, gjerder, andre varige eller midlertidige innretninger, hensetting av campingvogner o.l., framføring av luftledninger, jordkabler og kloakkledninger, bygging av veier, oppdyrking, drenering og annen form for tørrlegging, uttak, oppfylling, planering og lagring av masse, utføring av kloakk eller andre konsentrerte forurensningstilførsler, henleggelse av avfall, gjødsling, kalking og bruk av kjemiske bekjempingsmidler. Forsøpling er forbudt. Opplistingen er ikke uttømmende.
4. Bruk av naturreservatet til teltleirer, idrettsarrangementer eller andre større arrangementer er forbudt.
5. Bålbrenning er forbudt.

§ 4. Generelle unntak fra vernebestemmelsene

Vernebestemmelsene er ikke til hinder for:

1. Sanking av bær og matsopp.
2. Jakt og fangst etter gjeldende lovverk.
3. Vedlikehold av eksisterende stier og løyper med eksisterende merking.

§ 5. Regulering av ferdsel

I naturreservatet gjelder følgende bestemmelser om ferdsel:

1. All ferdsel skal skje varsomt og ta hensyn til vegetasjon, dyreliv og kulturminner.
2. Motorferdsel er forbudt, herunder start og landing med luftfartøy.
3. Sykling og bruk av hest er forbudt.
4. Direktoratet for naturforvaltning kan av hensyn til verneformålet ved forskrift forby eller regulere ferdselen i hele eller deler av naturreservatet.

§ 6. Generelle unntak fra ferdselsbestemmelsene

Ferdselsbestemmelsene er ikke til hinder for:

1. Gjennomføring av militær operativ virksomhet og tiltak i politi-, brannvern-, ambulanse-, rednings- og oppsynsøyemed, samt gjennomføring av skjøtsels- og forvaltningsoppgaver som er bestemt av forvaltningsmyndigheten. Unntaket gjelder ikke øvingskjøring.
2. Transport av sykt eller skadd bufe. Kjøretøy som skal brukes skal være skånsomt mot markoverflaten. Det skal gis melding til oppsynet i forkant av kjøringen.

§ 7. Spesifiserte dispensasjonsbestemmelser

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi dispensasjon til:

1. Avgrenset bruk av naturreservatet som angitt i § 3 nr. 4.
2. Nødvendig motorferdsel i forbindelse med aktiviteter etter § 7 nr. 5.
3. Istandsetting, vedlikehold og skjøtsel av kulturminner.
4. Ny merking av eksisterende stier og løyper.
5. Grunnboring for uttak av vann nær tidligere uttakssted i naturreservatets nordvestre del.
6. Beiting i en begrenset del av naturreservatet.

§ 8. Generelle dispensasjonsbestemmelser

Forvaltningsmyndigheten kan gjøre unntak fra forskriften dersom det ikke strider mot vernevedtakets formål og ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig, eller dersom sikkerhetshensyn eller hensynet til vesentlige samfunnsinteresser gjør det nødvendig, jf. naturmangfoldloven § 48.

§ 9. Skjøtsel

Forvaltningsmyndigheten, eller den forvaltningsmyndigheten bestemmer, kan iverksette tiltak for å opprettholde eller oppnå den natur- eller kulturtilstand som er formålet med vernet.

§ 10. Forvaltningsplan

Det kan utarbeides forvaltningsplan for naturreservatet, som kan inneholde nærmere retningslinjer for gjennomføring av skjøtselstiltak.

§ 11. Forvaltningsmyndighet

Direktoratet for naturforvaltning fastsetter hvem som skal ha forvaltningsmyndigheten for området.

§ 12. Ikrafttredelse

Denne forskrift trer i kraft straks.

Vedlegg 7

FOR 2010-04-16 nr 565: Forskrift om verneplan for Oslofjorden – delplan Østfold – Grønliparken naturreservat, Moss kommune, Østfold

DATO:	FOR-2010-04-16-565
KATEGORI:	MV (Miljøvern/vilt)
AVD/DIR:	
PUBLISERT:	II 2010 hefte 2
IKRAFTTREDELSE:	2010-04-16
SIST-ENDRET:	
ENDRER:	
GJELDER FOR:	Moss kommune, Østfold
HJEMMEL:	LOV-2009-06-19-100-§34 , LOV-2009-06-19-100-§37 , LOV-2009-06-19-100-§62
SYS-KODE:	BG08, D02
NÆRINGSKODE:	9129
KUNNGJORT:	22.04.2010 kl. 16.00
RETTET:	
KORTTITTEL:	Forskrift om Grønliparken naturreservat

For å lenke til dette dokumentet bruk: <http://www.lovdata.no/cgi-wift/ldles?doc=/lf/lf/lf-20100416-0565.html>

INNHOLD

Forskrift om verneplan for Oslofjorden – delplan Østfold – Grønliparken naturreservat, Moss kommune, Østfold

- § 1. Avgrensning
- § 2. Formål
- § 3. Vernebestemmelser
- § 4. Generelle unntak fra vernebestemmelsene
- § 5. Regulering av ferdsel
- § 6. Generelle unntak fra ferdselsbestemmelsene
- § 7. Spesifiserte dispensasjonsbestemmelser
- § 8. Generelle dispensasjonsbestemmelser
- § 9. Skjøtsel
- § 10. Forvaltningsplan
- § 11. Forvaltningsmyndighet
- § 12. Ikrafttredelse

Forskrift om verneplan for Oslofjorden – delplan Østfold – Grønliparken naturreservat, Moss kommune, Østfold

Hjemmel: Fastsatt ved kgl.res. 16. april 2010 med hjemmel i lov 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) § 34, jf. § 37 og § 62. Fremmet av Miljøverndepartementet.

§ 1. Avgrensning

Naturreservatet berører gnr./bnr. 1/2829 i Moss kommune.

Naturreservatet dekker et areal på ca. 0,04 km², herav ca. 0,0005 km² ferskvann.

Grensene for naturreservatet framgår av kart i målestokk 1:2 500, datert Miljøverndepartementet mars 2010. De nøyaktige grensene for naturreservatet skal avmerkes i marka. Knekkpunktene skal koordinatfestes.

Verneforskriften med kart oppbevares i Moss kommune, hos Fylkesmannen i Østfold, i Direktoratet for naturforvaltning og i Miljøverndepartementet. Det samme gjelder jordskiftekartet som lages etter grensemerking.

§ 2. Formål

Formålet med naturreservatet er å bevare en bestemt naturtype i form av en velutviklet edelløvskog. Området har særlig betydning for biologisk mangfold med et rikt arts mangfold og trær av grove dimensjoner.

§ 3. Vernebestemmelser

I naturreservatet må ingen foreta noe som forringer verneverdiene angitt i verneformålet.

For naturreservatet gjelder følgende vernebestemmelser:

1. Vegetasjonen, herunder døde busker og trær, er vernet mot skade og ødeleggelse. Det er forbudt å fjerne planter og sopp (inkludert lav) eller deler av disse fra reservatet. Planting og såing av trær og annen vegetasjon er ikke tillatt.
2. Dyrelivet, herunder reirplasser og hiområder, er vernet mot skade, ødeleggelse og unødige forstyrrelse. Utsetting av dyr er ikke tillatt.
3. Det må ikke iverksettes tiltak som kan endre naturmiljøet, som f.eks. oppføring av bygninger, anlegg, gjerder, andre varige eller midlertidige innretninger, hensetting av campingvogner o.l., framføring av luftledninger, jordkabler og kloakkledninger, bygging av veier, oppdyrking, drenering og annen form for tørrlegging, uttak, oppfylling, planering og lagring av masse, utføring av kloakk eller andre konsentrerte forurensningstilførsler, henleggelse av avfall, gjødsling, kalking og bruk av kjemiske bekjempingsmidler. Forsøpling er forbudt. Opplystingen er ikke uttømmende.
4. Bruk av naturreservatet til teltleirer, idrettsarrangementer eller andre større arrangementer er forbudt.
5. Bålbrenning er forbudt.

§ 4. Generelle unntak fra vernebestemmelsene

Vernebestemmelsene er ikke til hinder for:

1. Fjerning av trekronene på vindfall i sone merket A på vernekartet.
2. Sanking av bær og matsopp.
3. Jakt, fangst og fisker etter gjeldende lovverk.
4. Drift og vedlikehold av anlegg som er i bruk på vernetidspunktet.
5. Vedlikehold av eksisterende stier og løyper med eksisterende merking.
6. Uttak av vann, men dammen må ikke tappes helt tom.
7. Kapping av vindfall som faller over steingjerde, inntil 2 meter fra gjerdet.

§ 5. Regulering av ferdsel

I naturreservatet gjelder følgende bestemmelser om ferdsel:

1. All ferdsel skal skje varsomt og ta hensyn til vegetasjon, dyreliv og kulturminner.
2. Motorferdsel er forbudt, herunder start og landing med luftfartøy.
3. Sykling utenom eksisterende stier er forbudt. Bruk av hest er forbudt.
4. Direktoratet for naturforvaltning kan av hensyn til verneformålet ved forskrift forby eller regulere

ferdselen i hele eller deler av naturreservatet

§ 6. Generelle unntak fra ferdselsbestemmelsene

Ferdselsbestemmelsene er ikke til hinder for:

1. Gjennomføring av militær operativ virksomhet og tiltak i politi-, brannvern-, ambulanse-, rednings- og oppsynsøyemed, samt gjennomføring av skjøtsels- og forvaltningsoppgaver som er bestemt av forvaltningsmyndigheten. Unntaket gjelder ikke øvingskjøring.
2. Nødvendig motorferdsel i forbindelse med aktiviteter nevnt i § 4 nr. 1 når dette kan skje uten at området påføres varige kjøreskader.

§ 7. Spesifiserte dispensasjonsbestemmelser

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi dispensasjon til:

1. Nødvendig motorferdsel i forbindelse med aktiviteter etter:
 - a) § 7 nr. 5
 - b) § 7 nr. 6
 - c) § 7 nr. 7.
2. Avgrenset bruk av naturreservatet som angitt i § 3 nr. 4.
3. Istandsetting, vedlikehold og skjøtsel av kulturminner.
4. Ny merking av eksisterende stier og løyper.
5. Opprensning av dam.
6. Fjerning av edelgran, platanlønn og foryngelse av bøk.
7. Fjerning av trær som kan medføre vesentlig skade på allétrær eller andre viktige trær nær naturreservatet.
8. Bruk av hest i nærmere angitt trasé.

§ 8. Generelle dispensasjonsbestemmelser

Forvaltningsmyndigheten kan gjøre unntak fra forskriften dersom det ikke strider mot vernevedtakets formål og ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig, eller dersom sikkerhetshensyn eller hensynet til vesentlige samfunnsinteresser gjør det nødvendig, jf. naturmangfoldloven § 48.

§ 9. Skjøtsel

Forvaltningsmyndigheten, eller den forvaltningsmyndigheten bestemmer, kan iverksette tiltak for å opprettholde eller oppnå den natur- eller kulturtilstand som er formålet med vernet.

§ 10. Forvaltningsplan

Det kan utarbeides forvaltningsplan for naturreservatet, som kan inneholde nærmere retningslinjer for gjennomføring av skjøtselstiltak.

§ 11. Forvaltningsmyndighet

Direktoratet for naturforvaltning fastsetter hvem som skal ha forvaltningsmyndigheten for området.

§ 12. Ikrafttredelse

Denne forskrift trer i kraft straks.

NOTAT.

SKJØTSEL AV ALBYSKOGEN.

Helt fra Moss kommune i 1963 kjøpte Alby-eiendommen har Statens Skogoppsyn, senere skogforvaltningen i Moss i hovedsak hatt det faglige ansvaret for skogen. Parkvesenet i Moss kommune hadde i en periode ansvaret for å utføre de praktiske arbeidene. Albyskogen er mer enn skog. Allerede i 1968 var målsettingen at skogen skulle drives etter forstmessige prinsipper. Det skulle i tillegg legges tilbørlig vekt på at den skal være et friluftsområde for byens befolkning.

Albyskogen har en spesiell historie, i og med at eiendommens forrige eier, familien Biørnstad, tidlig på 1900-tallet plantet edelgran og andre varmekjære treslag her. Noen av bestandene har i dag store, fine eksemplarer av edelgran. Edelgran er skyggetålende og har gunstige spireforhold på søndre Jeløy, slik at den forynger seg raskt i skogen. På mange arealer i Albyskogen er skogbunnen dominert av kraftfulle små edelgraner.

Det har i årenes løp vært mange innspill på hvordan skogen skal skjøttes. I en periode var det ønskelig at all underskog skulle ryddes og skogen drives som en ren park, slik at sjøen kunne bli synlig fra parkeringsplassen. I neste omgang var det ønske om at hele skogen skulle være urskog, og ingenting skulle røres.

Albyskogen er nå et av de viktigste rekreasjonsområdene og mest brukte turområde i distriktet. Området blir også benyttet til undervisning av en rekke organisasjoner og skoler. Albyskogen skal være en skog for alle, også for turgåere som ønsker det litt ryddig langs veier og stier.

Da søndre Jeløy Landskapsvernområde ble vedtatt i 1983 omfattet dette hele Albyeieendommen sammen med de 8 øvrige landbrukseiendommene på søndre Jeløy. Landskapsvernet, som er den mildeste formen for statlig naturvern, har ikke til formål å legge vesentlig restriksjoner på ordinær drift av jordbruks- eller skogarealene. Det er derfor fortsatt Moss kommune som eier som har ansvaret for forvaltning og drift av skogen på Alby.

Da kommunens skogforvaltning overtok det fulle ansvar for skogen, ble det lagt vekt på at det skulle drives vanlig skogbruk med sterk vekt på friluftslivet, turgåere og andre brukere. Skogen skulle vise mangfold av trær. Store trær skulle fristilles og fremelskes, også edelgran. Langs stier og veier skulle det ryddes opp etter hogst og vindfall. Likeså skal kvist og avfall males opp eller fjernes inntil stiene. Dette skulle følges opp gjennom skjøtselsplanen for Albyskogen fra 1984 samt skriv i forbindelse med befaring med kommunen og fylkesmannen i 1992.

Skjøtselsplanen er vedtatt av Landbruksnemnda i Moss 14.11.1984 og Moss kommunale Skogstyre 20.11.1984.

Skjøtselplanen deler skogen inn i 8 forskjellige skjøtselsoner på grunnlag av vegetasjonstyper, flora, fauna, skogtilstand, kulturpåvirkning og beliggenhet innen området. Hver av disse har forskjellig målsetting, og forutsettes behandlet etter ulike prinsipper. Langs stier, veier, i visuelt eksponerte områder og i randsoner er det foreslått en detaljert skjøtsel der det legges spesiell vekt på estetiske momenter. Dette innebærer bl.a. bruk av plukkhogst.

Utbredelsen av treslagene vanlig edelgran og Douglas-gran er foreslått begrenset til enkelte sentrale områder i skogen. For de andre utenlandske treslagene, som har mindre utbredelse, er det foreslått at de står til de oppnår biologisk alder eller til det av forskjellige grunner er hensiktsmessig å hogge dem, uten at de erstattes med nyplantning. For å begrense uønsket utbredelse av vanlig edelgran vil det være nødvendig med jevnlig tiltak i form av mekanisk rydding / fjerning av småplanter.

Etter opprydding og uttak av stormfelling, samt noe ordinær hogst i 2008 kom det reaksjoner til Moss kommune fra Fylkesmannens miljøvernnavdeling, som ønsket å drøfte videre skjøtsel av Albyskogen. Miljøvernnavdelingen har blant annet tatt til orde for at forekomsten av edelgran fjernes helt, noe kommunens skogforvaltning ikke er enig i. 13.mars 2008 var det befaring i Albyskogen om hogst/fjerning av edelgran, og 19. august 2008 var det møte på Rådhuset i Moss, hvor formålet var å klargjøre standpunkter og drøfte fremtidig forvaltning av Albyskogen. Møtet var mellom teknisk forvaltning, plan-og utvikling, miljøvern- og landbruksforvaltningen i kommunen, pluss miljøvernnavdeling og fylkesskogmester hos Fylkesmannen.

Konklusjon.

Det er ingen uenighet mellom kommunens skogforvaltning og fylkesmannen om at forekomsten av edelgran i Albyskogen må reduseres. Det store spørsmålet er hvor mye og hvor raskt. Hvordan skal man klare dette uten at resten av skogen blåser ned.

I 1992 ble det registrert ca 600 kbm edelgran i Albyskogen. Etter dette er det avvirket ca 50 % eller ca 300 kbm fram til 2009. Det vil si at alle spredte forekomster av stor edelgran utenfor hovedstiene ned til sjøen er avvirket, bortsett fra 10 store edelgraner helt ned mot sjøen ved Roligbukta. Likeså er all stor edelgran i midtområdet ned til selve edelgran-bestanden avvirket. Det som står igjen, er ned mot sjøen og inntil verneskogsonen. I disse områdene er også det meste av den små edelgrana ryddet bort. Etter skogforvaltningens vurdering og oppfatning er det store muligheter for at den nedre del av skogen på Alby, med resterende edelgran vil bryte sammen og blåse ned hvis hogst i dette området blir forsert. I 1977, da vinterstormen raserte Albyskogen, var det den vanlige norske grana som blåste ned, mens edelgrana ble stående.

På grunn av mildere klima og hyppigere storm den siste tiden er det enda viktigere enn tidligere at den stormsterke delen av skogen avvirket med forsiktighet.

Det er også i dette område de store, flotte edelgranene står, som er noe av særpreget ved skogen. Disse trærne er det mange ganger blitt ryddet rundt for at de skal komme mer til sin rett. Det har kommet sterke reaksjoner fra byens befolkning når det blir fortalt at disse skal hogges.

Etter ny kontakt med Fylkesmannen og i forbindelse med revidering av verneplanen for Søndre Jeløy Landskapsvernområde ble det under befarung den 21. aug. 2009 enighet om den videre skjøtsel av edelgran i Albyskogen. Fylkesmannen ønsker at Moss kommune behandler saken vedrørende skjøtsel av Albyskogen i forkant av rulleringsarbeidet for verneplanen.

Inntil hovedstiene blir 3 grupper av store edelgraner (anslagsvis 10-25 i hver gruppe) stående som opplevelses-trær. Dette fordi treslaget inngår- og er en del av mangfoldet i Albyskogen som turgåere/friluftslivet er fortrolig med, og fordi det er knyttet kulturhistoriske og andre interesser til forekomsten av edelgran.

Bestand nr. 26 opprettholdes som edelgran, uten anledning til frøsetting.

På et skogfaglig grunnlag anbefales det å være forsiktig med avvirkningen av gran/edelgran i bestandene nær sjøen, da disse har effekt mot stormfelling, og er også en del av verneskogen. Da Fylkesmannen ønsker en tidshorisont på å fornye denne skogen, settes denne til 2030. Kommunen har allerede forsiktig begynt å avvirke i disse områdene.

For å begrense uønsket utbredelse av vanlig edelgran vil det fortsatt være nødvendig med årlige tiltak i form av mekanisk rydding / fjerning av småplanter. Dette bør skje før plantene er 1/2 meter høye, eller så raskt som mulig etter spiring.

Mange av tiltakene som er foreslått i den eksisterende planen er gjennomført siden 1992. Intensjonene i skjøtelsplanen fra 1984 bør fortsatt være retningsgivende for den videre forvaltning og skjøtsel av Albyskogen, med de tillegg og føringer som er gitt i nevnte skriv fra 1992, samt dette notatet.

Moss, 16.06.2011

Bjørn Pettersen
Skogbrukssjef

Fylkesmannen, Miljøvernadv.

FORSLAG TIL REGULERINGSPLAN FOR BIØRN BIØRNSTADS VEG 1-13
(BOLIGOMRÅDE)

REGULERINGSBESTEMMELSER

15.1.98

1. PLANOMRÅDE OG GODKJENNING

Det regulerte område er vist med plangrense på kart 1:1000 datert 24.10.97 og godkjent av bystyret 29.1.98

2. REGULERINGSFORMÅL

Området er regulert til byggeområde for boliger - PBL § 25.1.

3. BYGGEOMRÅDE FOR BOLIGER

3.1 Det regulerte område er ferdig oppdelt i boligtomter

3.2 På hver tomt kan innenfor angitt utnyttelse og byggegrenser oppføres et bolighus med 1 boligenhet og garasje.

3.3 Det tillates oppført bolighus på inntil 150m² BRA med tilhørende garasje på inntil 30m² BRA

3.4 På tomtene tillates oppført bebyggelse i 1 etasje med saltak og takvinkel 22-28 grader.

3.5 På hver tomt skal være plass for biloppstilling og garasje i henhold til bygningsvedtektene for Moss kommune. Garasjens plassering skal framgå av byggemeldingen.

3.6 Bebyggelsen skal utformes med tradisjonell hovedform, materialbruk og detaljering, og fargesettingen skal være neddempede naturfarger uten lyse/hvite markeringer.

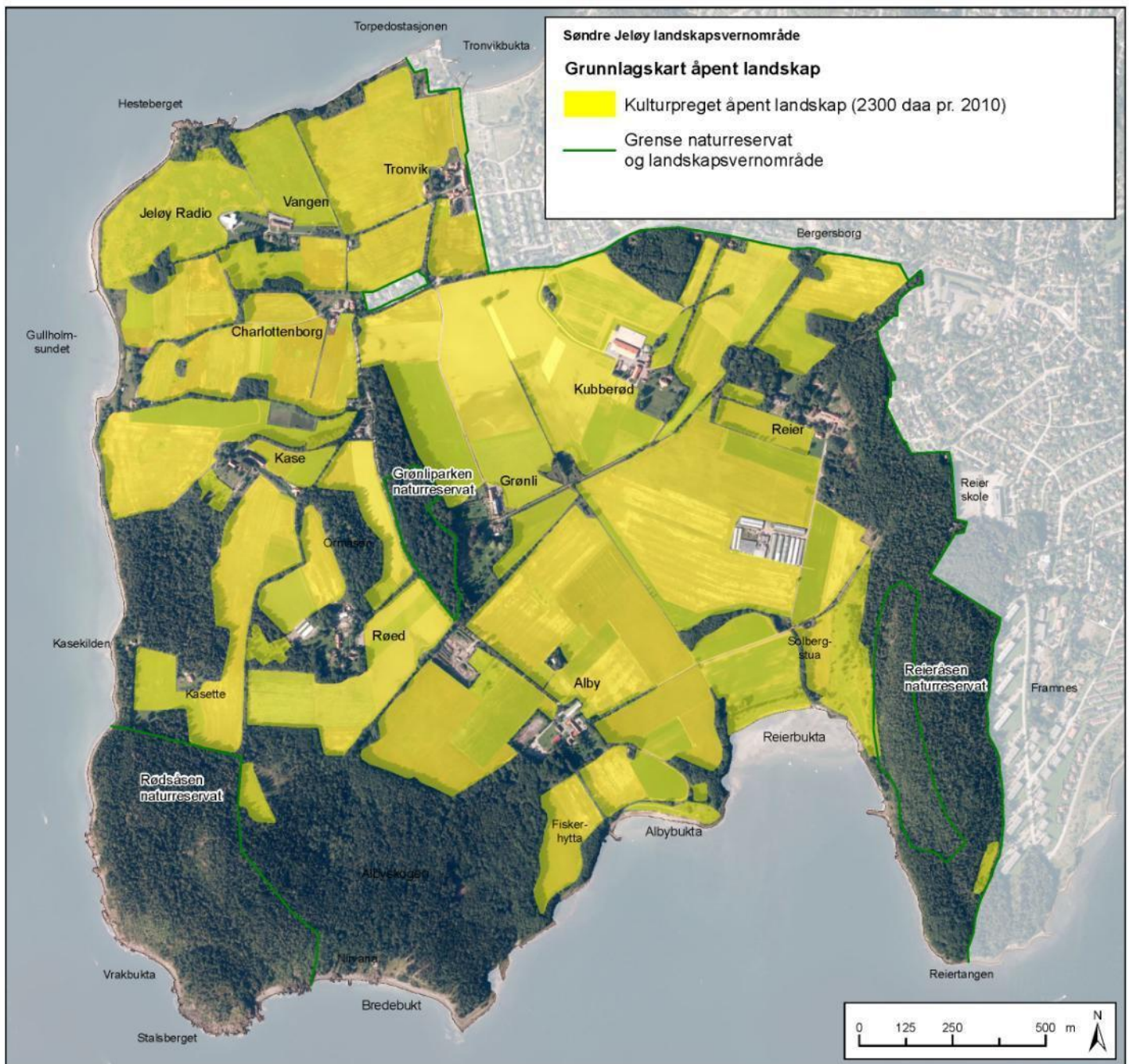
3.7 Søknadspliktige byggearbeider skal forelegges tilsynsmyndigheten for Søndre Jeløy Landskapsvernområde til uttalelse før behandling.

3.8 Eksisterende vegetasjon skal i størst mulig grad bevares, og det skal foretas nyplanting og vedlikehold av stedegne trær og busker som hekk og skjermplanting mot landskapsvernområdet.

Godkjent av bystyret 29.01.98

RB-BB

Vedlegg 10

Kartet danner grunnlaget for beregning av åpent kulturpreget landskap, jf. bevaringsmål for landskap

Vedlegg 11

Beskrivelse av prioriterte fremmede arter på Søndre Jeløy

Edelgran (*Abies alba*) er et innført bartre som opprinnelig ble brukt som prydtre, men som også brukes noe i kommersielt skogbruk. Arten sprer seg særlig godt i rike naturtyper som lågurtgranskoger og edelløvskoger, og har dermed optimale forhold på Søndre Jeløy. Treslaget er høyvokst og skyggetålende, og kan på sikt danne tette monokulturer.

Rynkerose (*Rosa rugosa*) ble opprinnelig importert som park- og hagevekst og ble utplantet som prydbusk en rekke steder. Rynkerosa er salttolerant og trives på sanddyner, grusstrender og strandenger, og har etter hvert etablert seg med kraftige bestander langs strandsonen på Søndre Jeløy. Planten formerer seg både vegetativt og med frø, og har en svært ekspansiv vekst. Der den vokser, fortrenger den raskt stedege arter. Der hvor krattene har vokst seg store, blir det i tillegg økt slitasje på områdene som ennå dekkes av gressbakke. Dette er særlig synlig på gressbakkene ved Bredebukt.

Hagelupin (*Lupinus polyphyllus*) ble importert og utsådd i store mengder i veikanter og brukt i mange hager. Planten spres vegetativt, og med frø som kan ha en levetid på 50 år. Den vokser godt på forstyrret mark som i flomsoner langs elver og på sandstrender. Den kan også etablere seg på næringsfattig mark, der den er nitrogenfikserende og endrer næringsforholdene på voksestedet. Planten skiller ut veksthemmende stoffer fra rota.

Skvallerkål (*Aegopodium podagraria*) ble antakelig innført som en medisinske plante, og har senere forvillet seg i norsk natur. Den slår seg lett opp i rike skogtyper og forstyrret mark, er svært skyggetålende og fortrenger raskt annen vegetasjon. Den spres med frø, vegetativt og ved rotutløpere. Den danner også nye planter fra gamle rotdeler, og spres derfor lett ved spredning av planterester. Dette er antakelig opphavet til de store bestandene som er å finne langs stier i Albyskogen og i Grønliparken. Her har løsmasser

fra utenfor verneområdet blitt brukt på turveiene, og antakelig fantes både frø og planterester i disse løsmassene.

Russekål (*Bunias orientalis*) har antakelig kommet til Norge via kornimport, og er nå å finne i vill tilstand mange steder i fylket. På Søndre Jeløy er den et tydelig innslag langs stier på Alby og Reier. Dette er en flerårig plante som i hovedsak spres med frø, og som lett inntar enger, veikanter og skrotemark som ikke holdes i hevd. Den kan bli svært dominerende og skygger ut naturlig vegetasjon.

Kanadagullris (*Solidago canadensis*) er en velkjent hageplante som etter hvert har fått stor utbredelse rundt byer og tettsteder. Den spres vegetativt og med frø, og har hatt en kraftig økning de senere årene. Planten vokser i veikanter, enger, skogkanter og på skrotemark, der den kan danne store bestander som utkonkurrerer stedege vegetasjon. I tillegg utsondrer den veksthemmende stoffer fra roten.

Kjempebjørnekjeks (*Heracleum mantegazzianum*) er importert som prydvækt fra Kaukasus, og har etter hvert forvillet seg fra steder den var plantet. Planten formerer seg kun ved frøspredning og har ingen form for vegetativ formering. Den vil kunne etablere seg på de fleste arealer som ikke holdes i hevd ved jordarbeiding eller som slås flere ganger i vekstsesongen.

Vedlegg 12

Midler grunneiere på Søndre Jeløy LVO kan søke på utenom tiskuddsmidlene fra bestillingsmøtet:

- Fristilling av store eiker (som er registrert som utvalgt naturtype)
- Miljødirektoratet bevilger midler til diverse relevante tiltak. Hvilke dette er kan man finne i Miljødirektoratets elektroniske søknadssenter (<https://soknadssenter.miljodirektoratet.no/>)
- SMIL – midler i landbruket, for noen tiltak innen landbruket.
- Tilskudsordninger til istandsetting av kulturminner kan søkes hos Riksantikvaren, Fylkeskommune og Norsk kulturminnefond.

Vedlegg 13

GRØNLI GÅRD

Adresse: Grønliveien 67, Jeløy, 1519 Moss Gnr. 1, bnr. 2829, Moss kommune, Østfold

**Forslag om fredning med hjemmel i lov om kulturminner §§ 15 og 19, jfr. § 22 -
Politisk behandling**

Foto av den formklippede lindealleen, antakelig i 1916

I medhold av lov om kulturminner av 9. juni 1978 nr. 50 §§ 15 og 19, jfr. § 22, foreslår Østfold fylkeskommune å frede Grønli gård, Jeløy, gnr. 1, bnr. 2829 i Moss kommune. Askeladden-ID: 134527

Omfanget av fredningen

Bygning/ objekt	Bygningsnr. i Matrikkelen	SEFRAK-ID	Omfang fredning	§	Evt. kommentar
Hovedbygning	145675480	01040109135	Eksteriør og interiør	15	Se nærmere forklaring under
Stabbur	145715024	01040109138	Eksteriør og interiør	15	
Gartnerbolig	145715016	01040109141	Eksteriør	15	
Veksthus	145675502	01040109141	Eksteriør	15	Bare en ruin i dag. Eier ønsker å gjenoppbygge veksthuset.
Hønsehus	145675510	01040109142	Eksteriør	15	
Låve med låvebro	145675529	01040109137	Eksteriør	15	
Forpakterbolig	145675499	01040109136	Eksteriør	15	
Park med grunnmur etter lekestue				15	Eier ønsker å gjenoppbygge lekestua.
Karpedam med bro over til øya i dammen				15	
Alleer				15	
Hønsegård				19	
Gårdstun				19	

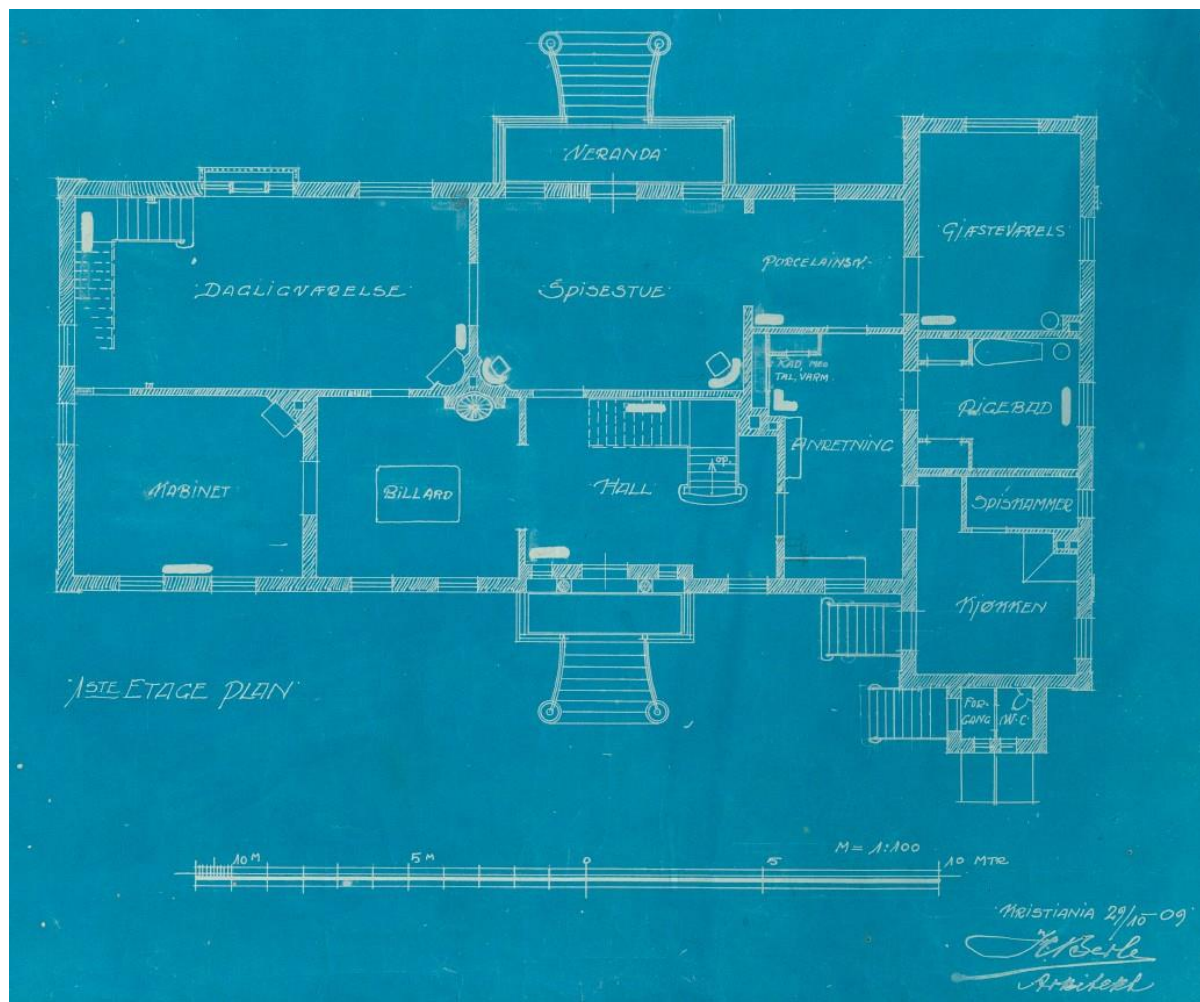
Nærmere presisering av hovedbygningen:

Hovedbygningen fredes med eksteriør og interiør i begge etasjer og kjeller. Det gjøres imidlertid følgende unntak for elementer av nyere dato som ikke skal fredes:

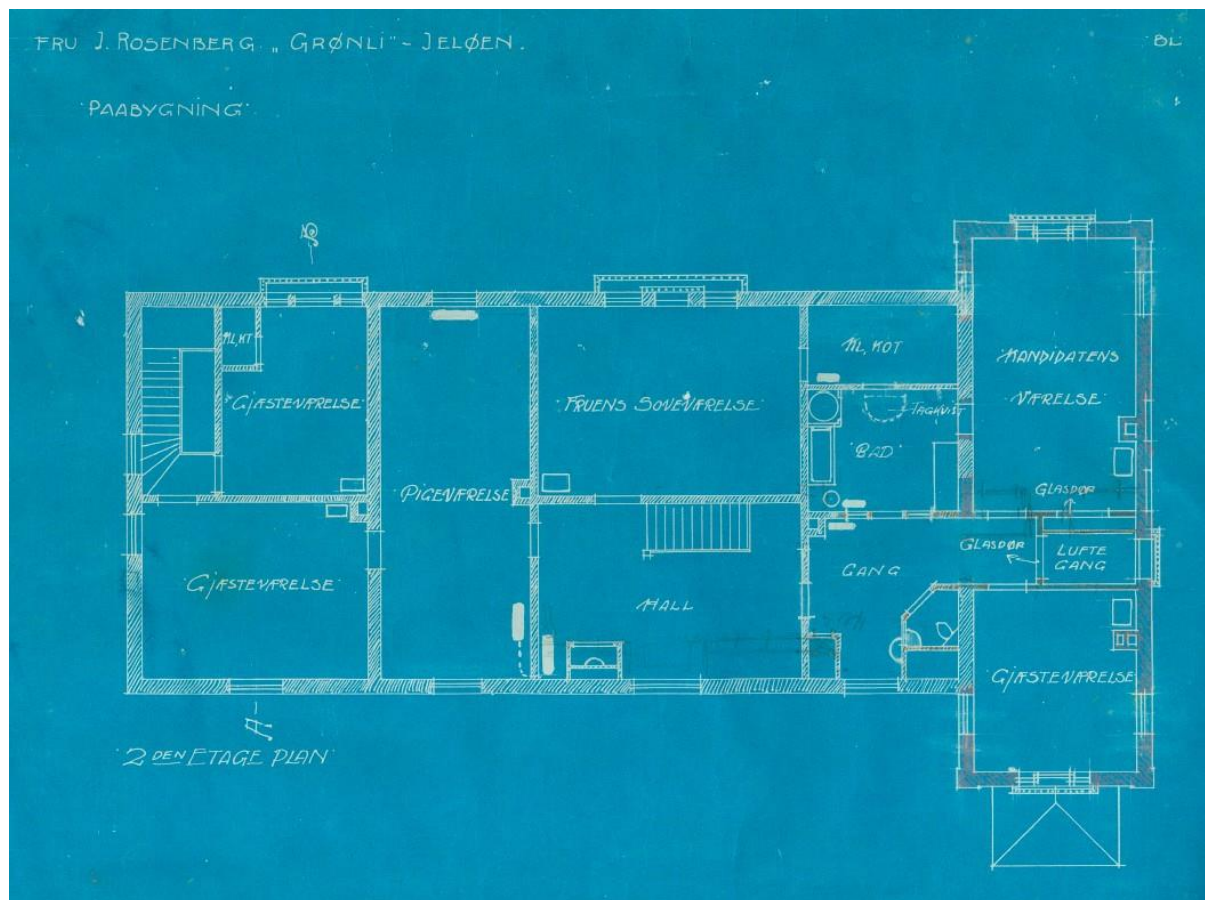
- a) Interiøret i tilbygget til kjellerinngangen mot øst
- b) Interiøret i «tårnbygget» mot vest
- c) Interiøret i kjøkkenet og det tidligere spiskammeret
- d) Verandatilbygget mot vest

Nedenstående plantegning av hovedbygningens første etasje av Halvdan Berle fra 1909 viser omfanget av fredningen med følgende unntak:

1. Interiørene i kjøkkenet og spiskammeret er gjort så mye om på slutten av 1900-tallet at de unntas fra fredning.
2. Kjøkkeninngangen med WC mot nord er revet på slutten av 1900-tallet og erstattet med et nytt «tårnbygg» som fredes kun i eksteriøret.

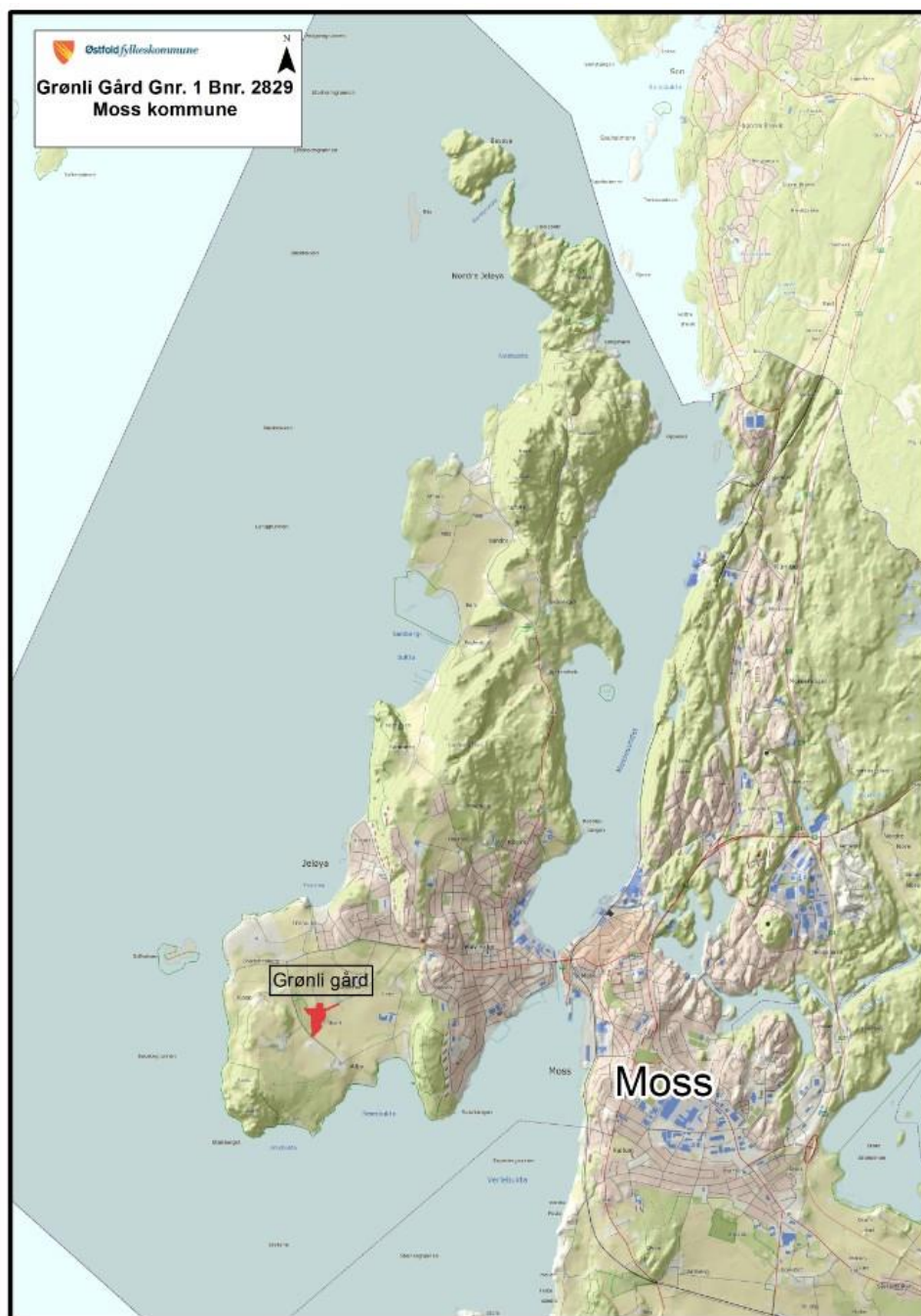
Nedenfor er Halvdan Berles plantegning av andre etasje fra 1909. De planlagte rommene mot vest, kandidatens værelse, luftegang og gjesteværelse, ble aldri gjennomført. Dette området utgjøres derfor av et flatt tak over rommene i første etasje (gjesteværelse, pigebad, spiskammer og kjøkken).

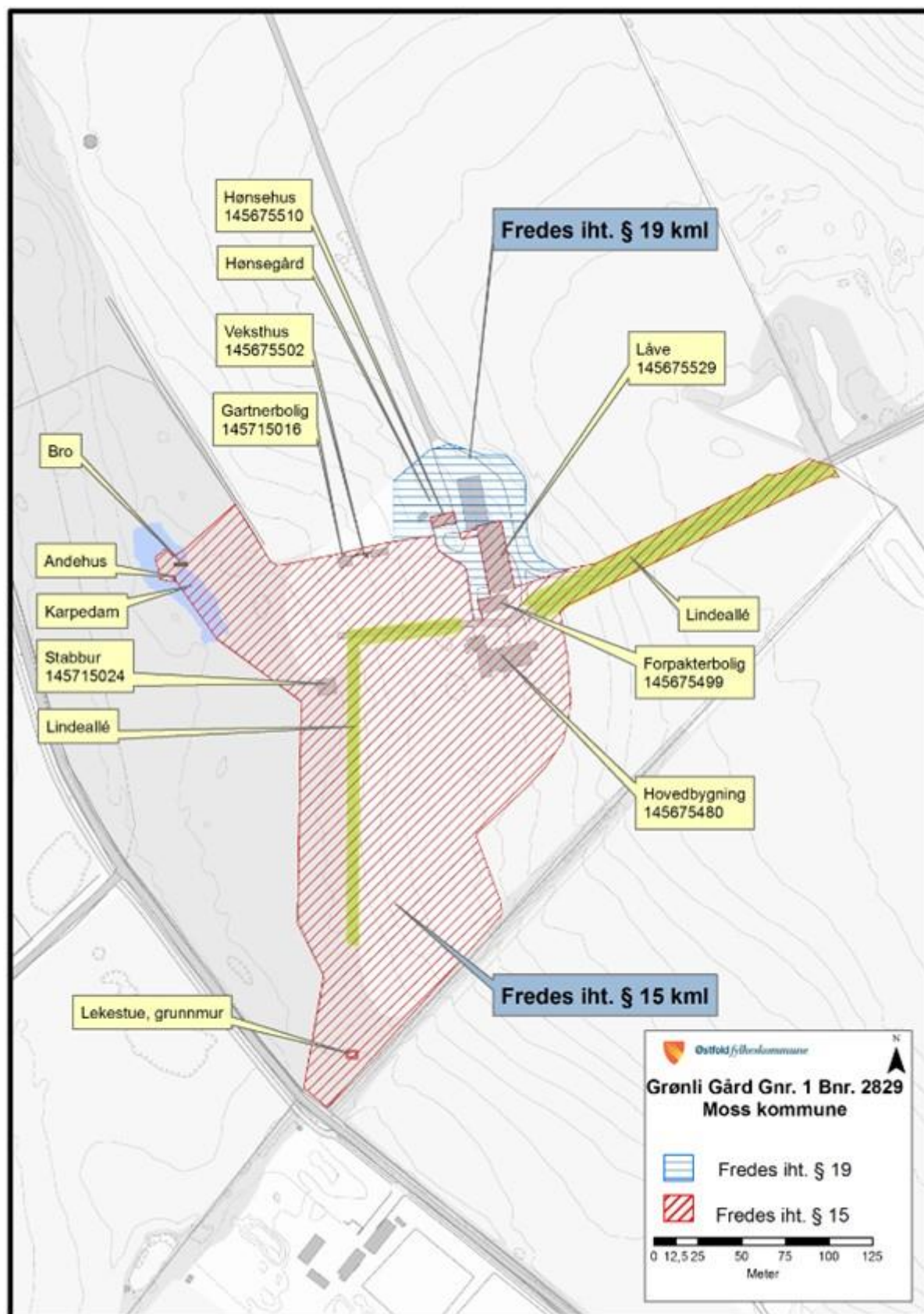

Fredningen omfatter bygningenes eksteriører, materialbruk og detaljer som vinduer, dører, gerikter, utvendig listverk og verandaer med trapper og rekkverk. Hovedbygningen og stabburet fredes med planløsning og interiører, noe som innebærer detaljer som innvendige gerikter og listverk, veggfaste skap, hyller og ovner. Veggfaste installasjoner i det gamle badet hører med i fredningen. Det gjelder gammelt badekar i porselen, dusjkabinett, gammelt toalettet, bidet/sittebad og vask på stålstativ. I anretningen finnes flere veggfaste installasjoner med høy bevaringsverdi og som vil være en del av fredningen. Det gjelder skap, benker, oppvaskbenk med kum i eik og en radiator med tallerkenvarmer.

Andehuset på øya i karpedammen foreslås ikke fredet, men grunnen det står på fredes med hjemmel i kulturminneloven § 15. Pumpehuset i hønsegården og redskapshuset som er tilbygget låven mot nord, foreslås ikke fredet, men grunnen de står på fredes med hjemmel i kulturminneloven § 19.

Fredningsområdet med hjemmel i kulturminneloven er markert på kart under.

Formålet med fredningen

Grønli gård med sin hovedbygning, stabbur, gartnerbolig, veksthus, forpakterbolig, hønsehus, låve, park, karpedam, alleer, hønsegård og gårdstun er en unik eiendom med både kulturhistoriske og arkitektoniske verdier som det er viktig å bevare for ettertiden. Det er i mange henseende et overlevert kulturbilde for en livsform som har måttet vike eller tatt andre former.

Hovedbygningen ble bygget om til jugendstil i 1909. Bygningen utgjør et flott eksempel på denne stilarten med sitt særpregede eksteriør og interiør. Fredningen er ment å sikre at dette særpreget blir bevart for ettertiden. Fasadeløsninger, materialbruk og opprinnelige/ eldre vinduer og dører skal bevares.

Stabburet fremstår med en høy grad av autenticitet i både eksteriøret og interiøret. Svært lite er gjort med bygningen siden den ble bygget tidlig på 1900-tallet. Den fredes derfor i både eksteriøret og interiøret. Gartnerboligen har gjennomgått en del forandringer innvendig, men beholdt sitt særpreg i eksteriøret. Den foreslås fredet kun i eksteriøret.

Denne bygningen utgjør et vanlig element i et anlegg som dette. Det at bygningen fortsatt står på sin opprinnelige plass ved siden av det tidligere veksthuset, bidrar til forståelsen av anlegget.

Hønsehuset, låven og delvis også forpakterboligen har i seg selv ingen spesiell høy verneverdi. Både hønsehuset og låven har gjennomgått en del forandringer innvendig og også for en del utvendig. Forpakterboligen har bevart mye av sitt eldre interiør. Alle tre bygningene bidrar til forståelsen av anlegget som en helhet og må derfor bevares for ettertiden. De foreslås fredet kun i eksteriøret. Fredningen skal ikke være til hinder for at disse tre bygningene fortsatt kan benyttes til forskjellig næringsvirksomhet. Det innebærer at det må kunne gis rom for endringer og tilpasninger ved behov.

Formålet med fredningen av parken med plener, alleer, karpedam, trær, beplantninger og grunnmur etter lekestue er å bevare et kulturhistorisk parkanlegg med opprinnelse fra tidlig på 1800-tallet. Et anlegg som særpreges av overgangsperioden i norsk hagekunst mellom barokken og romantikken. Fredningen skal ivareta kulturminnets utvikling gjennom flere hagehistoriske perioder. Fredningen har som mål å sikre og synliggjøre sammenhengen mellom hovedbygningen og den historiske parken for fremtiden.

Formålet med fredningen av hønsegården etter § 19 er å ta vare på dette særpregete området, som er omkranset av en beplantning av styvet lind. Hønsegården, og dennes fortelling om husdyrhold, inngår som en viktig del av anlegget på Grønli, i sammenhengen med lystgårdens park og nyttehagene.

Grønli gård har bevart mye av sin opprinnelige struktur som lystgård med bygninger og park. Eiendommen utgjør et sentralt element i det spesielle lystgårdslandskapet som ble dannet på Søndre Jeløy. Dette området utgjør fra og med 1983 Søndre Jeløy Landskapsvernområde. I 2015 fikk lystgårdslandskapet på Søndre Jeløy status som nasjonalt landskap (KULA). Fredningen er viktig også for å sikre at Grønli gård bevares i sin opprinnelige sammenheng.

Forslag til fredningsbestemmelser for bygningene etter kulturminneloven § 15

Fredningsbestemmelsene er utformet i samsvar med fredningens formål og vil gjelde i tillegg til kulturminnelovens bestemmelser om vedtaksfredete kulturminner fra nyere tid.

1. Det er ikke tillatt å rive, skade eller flytte bygningene eller deler av disse.
2. Det er ikke tillatt å bygge om bygningenes eksteriør. Unntatt fra dette er eventuelle tilbakeføringer hvor det er søkt om dispensasjon og hvor slike foreligger. For hønsehuset og låven kan det etter søknad gjennomføres mindre endringer i eksteriøret for tilpasning til forskjellig næringsvirksomhet.
3. Det er ikke tillatt å bygge om hovedbygningens og stabburets interiør. Unntatt fra dette er eventuelle tilbakeføringer hvor det er søkt om dispensasjon og hvor slike foreligger.
4. Utskifting av bygningselementer eller materialer, forandringer av overflater eller annet arbeid ut over vanlig vedlikehold er ikke tillatt. (Unntatt fra dette er eventuelle tilbakeføringer, jfr. punkt 2 og 3).
5. Alt vedlikehold og all istandsetting skal skje med tradisjonelle materialer og metoder i tråd med bygningens egenart, opprinnelige konstruksjon og materialbruk, og på en måte som ikke reduserer de arkitektoniske og kulturhistoriske verdiene.
6. Tilbakeføringer til opprinnelig eller tidligere utseende og/eller konstruksjoner kan tillates under forutsetning av at nødvendig dispensasjon fra kulturminneforvaltning er gitt, og at det gjøres på et sikkert dokumentert grunnlag. Herunder gjelder tilbakeføring av innvendige overflater til opprinnelig tilstand. Det vil si at de males/ behandles med samme materialer og overflatebehandlinger som opprinnelig.

Forslag til fredningsbestemmelser for parken etter kulturminneloven § 15

1. Østfold fylkeskommune v/ Fylkeskonservatoren skal i samarbeid med eier sørge for at det utarbeides en forvaltningsplan for parken. (Dette planlegges gjort i løpet av 2016.) Forvaltningsplanen skal inneholde retningslinjer for bruk, vedlikehold og føringer for en evt. fremtidig restaurering. Planen, som skal rulleres etter nærmere fastsatte intervaller, skal være en premissgiver for eier, bruker, kulturminnemyndighet, og annen offentlig forvaltning.

Forvaltningsplanen skal også behandle forholdet mellom de tilstøtende områdene på Grønli, som vil være fredet ut fra ulike vernebestemmelser i henholdsvis naturmangfoldloven og kulturminneloven. Det ble i 2015 utarbeidet skjøtselsanvisninger for hensynssonen (bedre: overgangssonen, se s. 19) mellom kulturminnefredningsområdet på Grønli og Grønliparken naturreservat.

Tiltak som ikke er klarert gjennom forvaltningsplanen, må behandles som dispensasjon i medhold av lov om kulturminner § 15a.

2. Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre parkens karakter, eller på annen måte motvirke formålet med fredningen. Dette gjelder alle former for utbygging, endring av parkens form, terrengformasjon og utstrekning, veier, stier og belegg, belysning, oppsetting av gjerder, utskifting av materielle installasjoner, forandring av overflater, eller annet arbeid som er mer omfattende enn vanlig vedlikehold av parken. Det er ikke tillatt å rive, skade eller flytte faste installasjoner.

Det er ikke lov å flytte hele, eller deler av grunnmuren etter lekestua. Fredningen er samtidig ikke til hinder for at det kan oppføres en etterlikning av lekestua i fremtiden. Det finnes både foto og beskrivelser som sier noe om hvordan den så ut. Eier har oppbevart mye av det gamle inventaret til lekestua som i så fall kan komme tilbake på plass igjen.

Trær og busker må ikke fjernes med mindre disse er livstruende skadet eller står i fare for å dø ut av elde. Karpedammen må ikke endres i form, dybde eller utstrekning. Unntatt fra dette er eventuelle tilbakeføringer. Det er ikke tillatt å tappe ned vannet i karpedammen.

(Fylkeskommunens forslag til endring, se s. 27.)

3. Alt vedlikehold og all istandsetting skal skje med tradisjonelle materialer og metoder som samsvarer med parkens egenart, og på en måte som ikke bidrar til å redusere arkitektoniske og kulturhistoriske verdier.
4. Hagedelen av parkens vegetasjon er klassifisert i tre hovedtyper:
 1. Strukturerende vegetasjon, (alleer, trær, buskfelt, hekker og plenflater)
 2. Bedplanter
 3. Nyttevekster

Type 1: Det er ikke tillatt å fjerne strukturerende tre - og buskvegetasjon. Ved nødvendig utskifting skal det brukes tilsvarende arter/sorter så langt det er mulig.

Type 2: Ved eventuelle fremtidige anlegg av bed med blomstrende beplantninger skal disse i form og uttrykk i størst mulig grad fremstå som tidstypiske. Eierne av anlegget skal samtidig gis anledning til å prege beplantninger ved valg av plantemateriale.

Type 3: Gamle nyttevekster som frukttrær, nøttetrær og bærbusker skal ivaretas.

5. Tiltak som medfører vesentlige fysiske inngrep i kulturminnet, eller aktiviteter som svekker verdiene fredningen søker å ivareta, er ikke tillatt.

6. Tilbakeføring til opprinnelig eller tidligere utseende når det gjelder utforming, plantemateriale, trær, busker og konstruksjoner, kan tillates i særlige tilfeller under forutsetning av at tiltaket kan gjøres på et sikkert, dokumentert grunnlag. Dette må gjøres som en dispensasjon fra kulturminnemyndigheten. Dette kan bl.a. være aktuelt for gjenoppføring av det tidligere lysthuset og også veksthuset i tilknytning til gartnerboligen.

Karpedammen med bro over til øya. Foto v/ Jan Høvo 2012.

Forslag til fredningsbestemmelser for hønsegården og gårdsplassen etter kulturminneloven § 19

1. Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre området karakter, eller på annen måte motvirke formålet med fredningen. Dette gjelder alle former for utbygging, endring av anleggets form, terrengformasjon, utstrekning, og overflate. Trær må ikke fjernes med mindre disse er livstruende skadet eller står i fare for å dø ut av elde. Unntatt fra dette er eventuelle tilbakeføringer.
2. Tilbakeføring til opprinnelig eller tidligere utseende når det gjelder utforming, plantemateriale og konstruksjoner, kan tillates i særlige tilfeller under forutsetning av at tiltaket kan gjøres på et sikkert, dokumentert grunnlag. Dette må gjøres som en dispensasjon fra kulturminnemyndigheten etter kulturminneloven § 19 siste ledd.

Følger av fredningen

Lovhenvisning

Når det gjelder behandlingen av fredete anlegg, vises det til kulturminneloven §§ 15 a, 16, 17, 18, 19 og 21, samt ovennevnte fredningsbestemmelser.

Arbeider som krever tillatelse etter plan- og bygningsloven må i tillegg forelegges kommunale myndigheter. Det gjøres oppmerksom på at tillatelser etter kulturminneloven må foreligge før tiltak i tråd med plan- og bygningsloven iverksettes. Slike arbeider må også godkjennes av Moss kommune som fra 01.10.2015 har tatt over ansvaret for landskapsvernområdet etter Fylkesmannen i Østfold.

Vedlikehold

Det er eier som har ansvar for vanlig løpende vedlikehold av fredete bygninger og anlegg. Det grunnleggende prinsippet for vedlikehold av fredete bygninger er å bevare mest mulig av det opprinnelige eller eldre bygningselementer og detaljer som kledning, vinduer, dører, listverk, gerikter og overflatebehandling. Vedlikehold av fredete bygninger og anlegg skal så langt som mulig, skje i samsvar med opprinnelig utførelse, teknikk og materialbruk og for øvrig i samsvar med fredningsbestemmelsene. Vedlikeholdet må skje på en måte som ikke reduserer arkitektoniske og kulturhistoriske verdier.

For mer informasjon om vedlikehold og forvaltning av fredete bygninger og anlegg, vises det til Riksantikvarens informasjonsblader: <http://www.riksantikvaren.no/Norsk/Publikasjoner/>

Dispensasjon

Fredningen medfører at det må søkes om tillatelse/dispensasjon for alle tiltak som går utover vanlig vedlikehold, jf. kulturminneloven § 15a. Søknad om tillatelse skal sendes fylkeskommunen som avgjør om tiltaket kan iverksettes, evt. på visse vilkår. Oppstår det tvil om hva som anses som vanlig vedlikehold, skal fylkeskommunen likeledes kontaktes.

Riksantikvarens rundskriv av 27.09.2013 med endringer av 20.05.2014 handler om dispensasjonsbehandling. Rundskrivet inneholder et vedlegg med eksempler på vanlig vedlikehold av byggverk og eksempler på ordinær skjøtsel av hage- og parkanlegg som ikke krever dispensasjon. Fylkeskommunen har tidligere sendt ut en kopi av dette rundskrivet til alle private eiere av fredete bygninger og anlegg. Rundskrivet kan lastes ned fra Riksantikvarens nettsider: https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/175717/5/Rundskriv_2013_dispensasjon_nyeretid_2014.pdf

Tilskudd

Eier kan søke om tilskudd til istandsettingsarbeider. Dersom krav etter kulturminneloven § 15a blir fordyrende på arbeidet, skal det gis helt eller delvis vederlag for utgiftøkningen, jfr. kulturminneloven § 15a annet ledd. Østfold fylkeskommune, v/ Fylkeskonservatoren kan gi opplysninger om søknadsfrist og krav til søknad.

Foto av parken på Grønli tidlig på 1900-tallet. Til høyre i bildet ser man et spektakulært arrangement av sommerblomster i tre etasjer med en agave på toppen. Dette er et utslag av den romantiske hagestilen som sent på 1800-tallet utvikler seg i en retning kalt Gardenesque. Den handler om at beplantningene ikke lenger bare er en del av et forskjønnnet landskap, men står som egne skulpturelle elementer i parkene. (Jan Høvo 2012)

Bakgrunn for fredningen

Eier av Grønli gård tok vinteren 2008 kontakt med Riksantikvaren og Fylkeskonservatoren i Østfold fylkeskommune med tanke på å få til en felles befarings. Eier var bekymret for den svært krevende vedlikeholdssituasjonen for spesielt hovedbygningen. Han spilte inn et forslag om fredning av anlegget. Etter gjennomført befarings 27.03.2008 fikk Fylkeskonservatoren klarsignal fra Riksantikvaren om å sette i gang en fredningsprosess for denne eiendommen. Eier var enig i dette.

I brev av 06.02.2009 varslet Østfold fylkeskommune om oppstart av fredning av Grønli gård med hovedbygning, stabbur, veksthus, park, karpedam, alleer og hønsegård. I brev av 21.03.2014 varslet Østfold fylkeskommune om utvidelse av fredningssaken. Denne utvidelsen skjedde i dialog og forståelse med eier. Utvidelsen gjaldt gartnerbolig, hønsehus, låve, forpakterbolig og gårdstun. Bakgrunn for utvidelsen var at dette var viktig for å bevare helheten av Grønli gård for fremtiden, dvs. at alle bygningene i gårdsanlegget skal kunne forstås som en helhet. Hvis en eller flere av disse bygningene skulle bli revet i fremtiden, ville forståelsen av Grønli gård som kulturminne bli svekket.

Fredningsprosessen har av ressursmessige årsaker hos Fylkeskonservatoren tatt en del tid.

Lokalisering, eiendomsforhold og reguleringsmessig status

Grønli gård ligger innenfor området til Søndre Jeløy Landskapsvernområde som ble opprettet i 1983 med hjemmel i naturvernloven av 1970. Forvaltningen av landskapsvernområdet tilligger Moss kommune fra 01.10.2015. Fylkeskonservatoren er representert i Tilsynsutvalget for landskapsvernområdet, jfr. Forskrift om vern for Søndre Jeløy Landskapsvernområde § 6. Det er utarbeidet en forvaltningsplan for landskapsvern- området i 2011. Fra 2015 har Søndre Jeløy Landskapsvernområde status som nasjonalt landskap (KULA).

I 2010 ble store deler av parkskogen på Grønli fredet som naturreservat med hjemmel i naturmangfoldloven av 2009. Dette inngår som en del av verneplan for Oslofjorden, delplan Østfold. Det er utarbeidet en forskrift for verneplanen i 2010. I 2015 ble det utarbeidet skjøtselsanvisninger for hensynssonen (bedre: overgangssonen, se s. 19) mellom kulturminnefredningsområdet på Grønli og Grønliparken naturreservat.

Grønli gård ligger innenfor LNF-område i kommuneplan 2011-2022 for Moss kommune. Planen ble vedtatt av bystyret i Moss 20.06.2011 med hjemmel i plan- og bygningsloven § 11-7, nr. 5.

I 1986 ble det inngått en tinglyst avtale mellom naboeiendommene Grønli gård, gnr/bnr 1/2829 og Røed gård, gnr/bnr 1/2831 om etablering av et felles vanningsanlegg knyttet opp mot dammene på disse eiendommene. Dette innebærer at vannet kan tappes ned etter behov når været er tørt. Karpedammen i parkskogen på Grønli gård som foreslås fredet, er en av dammene som berøres av denne avtalen. Resultatet så langt har vært uønsket algevekst i denne dammen som en følge av det felles vanningsystemet. Denne avtalen er ugunstig sett både fra et biologisk og kulturminnevernmessig perspektiv.

I 1982 ble Grønli gård overtatt av Knut Chr. Mamen som fortsatt er eier.

Kort beskrivelse av kulturminnet

(Fylkeskommunens forslag til endringer, se s. 27.)

Grønli ligger midt i Søndre Jeløy landskapsvernområde. Eiendommen er i dag et gårdsbruk på ca. 210 mål med en park som opprinnelig var på ca. 70 mål i engelsk landskapsstil.

Grønli var fram til 1814 en husmannsplass under Alby gård. På denne tiden ble det vanlig blant velstående borgere i Moss å kjøpe opp landeiendommer i tilknytning til byen. I 1814 kjøpte Momme Peterson eiendommen og bygget den ut til en lystgård med et storslagent parkanlegg med alleer, karpedam og lysthus. Parken ga på det meste arbeid til to gartnere.

I ca. 1830 ble hovedbygningen oppført. På slutten av 1800-tallet ble den bygget om til sveitserstil. I 1897 ble Grønli overtatt av familien Munch Rosenberg som bygget på og bygget om bygningen til jugendstil i 1909. Det meste av eksteriør og interiør er autentisk fra denne tiden. Huset er i tegl med utvendig kalkpuss. Det har 1,5 etasjer og 7 arker. I 1982 ble eiendommen overtatt av familien Mamen som oppførte et tilbygg mot vest som er familiens bolig i dag. Det ble også satt opp et mindre tilbygg mot øst med inngang, garderobe og toalett for utleielokaler i kjeller. Fra 2009 har det pågått en omfattende istandsetting av hovedbygningen som ventes ferdigstilt i løpet av 2017.

I tre av rommene finnes fortsatt originale håndtrykte tapeter i jugendstil som ble importert fra England ca. 1900. Videre kan nevnes to flotte figurovner i støpejern (1824) fra Næs jernverk. Badeværelset fra ca. 1900 er intakt med et porselens badekar som opprinnelig skal stamme fra Slottet i Oslo. Dusjen er et slags kabinett med metallrør rundt med perforeringer hvor vannet kommer ut. Maken finnes på Tjøløholm slott ved Gøteborg.

Parken syd og vest for hovedbygningen er anlagt i romantisk landskapsstil med slyngede grusganger, fontene (som er gjenfunnet og satt i stand i 2014-2015), lysthus og prydbed. Den har også barokke elementer ved de monumentale alleene og frukthagen som er anlagt som en korsformet hage med fire kvarterer. Parken kan deles inn i et prydanlegg med lysthus nærmest hovedbygningen og to nyttehager: en hage med vinhus, nyttevekster og bær, en annen med frukt og bærbusker. Mot vest ligger parkskogen «Lunden» med spaserganger, karpedam og en liten hytte kalt «skovhytten» eller «lekestuen», som bidro til parkens romantiske uttrykk. Det er bare grunnmuren som er igjen etter lekestuen i dag.

Den første eieren, Momme Peterson, startet arbeidet med parken. Bl.a. skal han ha plantet en bjørk 17. mai 1814 som fortsatt står der. Petersonfamilien videreførte arbeidet med parken frem mot slutten av 1800-tallet. Rosenbergfamilien, som ble eier i 1897, videreutviklet parken, men samtidig ved å ivareta dens hoveduttrykk slik den ble dannet i løpet av 1800-tallet.

I norsk hagekunst er anlegget på Grønli et godt eksempel på overgangsperioden mellom barokken og landskapsstilen. Tidlig på 1800-tallet er man i ferd med å forlate barokkens symmetriske organisering av park og hager til fordel for den «naturlige» stilen med buede former og slyngede grusganger. Samtidig holder man på fascinasjonen ved de formklippede alléplantingene som er så karakteristiske for barokken.

Lysthuset i sveitserstil ble tatt ned i 1982 like før fam. Mamen tok over eiendommen. Det var da i dårlig forfatning, men ikke verre enn at det ble reparert og satt opp igjen på Ramme gård i Hvitsten. Eier ønsker å få satt opp en kopi av dette lysthuset.

Lindealleen begynner litt øst for gårdstunet og fortsetter på vestsiden av tunet i retning parkskogen. Her gjør den en 90 graders vinkel mot syd. Denne sistnevnte delen av alleen har dannet en overgang mot parkskogen mot vest. Dessverre blåste denne delen over ende natt til 5. oktober 2008. I samarbeid med Riksantikvaren ble det plantet en ny lindeallé på samme sted som den forrige. Fredningen vil omfatte et belte på ca. 20 meter langs vestsiden av alleen inn mot parkskogen som skal skjøttes slik at alleen får nødvendig lys. Deler av parkskogen omfattes av fredningen av Søndre Jeløy landskapsvernområde etter naturmangfoldloven. I 2015 ble det utarbeidet skjøtselsanvisninger for hensynssonen (bedre: overgangssonen, se s. 19) mellom kulturminnefredningsområdet på Grønli og Grønliparken naturreservat.

Inne i parkskogen helt i nordvest av det området som foreslås fredet med hjemmel i kulturminneloven, ligger karpedammen. Den strekker seg noe inn i det området som er

fredet som landskapsvernområde med hjemmel i naturmangfoldloven. Det går en liten bro ut til en øy midt ute i dammen. Her ligger det et lite andehus av nyere dato som ikke foreslås fredet.

Langs alleen mot vest ligger stabburet som er oppført ca. 1900 i bindingsverk og sveitserstil. Stabburet består av to fulle etasjer med utkraget andre etasje. Bygningen er kledd med stående panel med kantprofil. Interiøret er helt originalt med kledning, hyller osv. Stabburet foreslås derfor fredet i både eksteriør og interiør.

Like til høyre for stabburet lå det et ishus. Det kom etter hvert i så dårlig forfatning at det ble revet på begynnelsen av 1980-tallet. Eier har foto av det fra 1965. Helt syd i enden av alleen lå det en liten lekestue som etter hvert var i så dårlig stand at den datt ned på slutten av 1960-tallet. Inventaret i lekestua er bevart, og eier ønsker å gjenreise den etter bevarte foto og beskrivelser.

I nordenden av parkområdet ligger en liten gartnerbolig i pusset tegl fra 1830-40-tallet. Bakveggen til veksthuset som lå vegg i vegg med gartnerboligen, står fremdeles. Eier har et ønske om å gjenskepe veksthuset. Gartnerboligen er gjort om innvendig. Den foreslås fredet bare i eksteriøret.

Like øst for veksthuset ligger det tidligere bryggerhuset med en stor hønsegård bak omkranset av rekker av lindetrær. Hønsegården er særpreget både i størrelse og beplantning. Bryggerhuset har også fungert som hønsehus. Bygningen er et lite hus på én etasje i bindingsverk og kledd med perlestaffpanel. Den ene halvdel av det er bygget om til en liten leilighet. Den andre halvdel har fortsatt interiør og inventar fra tiden som hønsehus. Det er to hønseglugger i veggen som leder ut til hønsegården. Bryggerhuset foreslås fredet bare i eksteriøret. I hønsegården ligger et lite pumpehus som ikke foreslås fredet, men grunnen det ligger på foreslås fredet.

Like øst for bryggerhuset ligger låven med et nyere redskapshus tilbygget mot nord. Det lå tidligere et fjøs der redskapshuset nå ligger. Fjøset kom etter hvert i så dårlig forfatning at det ble revet tidlig på 1980-tallet. Det nye redskapshuset ble bygget på deler av grunnmuren til fjøset. Redskapshuset med grunnmur foreslås ikke fredet, men grunnen det ligger på vil bli en del av fredningen. Låven er en tradisjonell enhetslåve i bindingsverk med låvebro mot vest inn til en kjørelåve som går langs hele bygningen. Her har det tidligere vært rom for fôr, men som nå er gjort om til forskjellig utleievirksomhet. Den innebygde stallen er intakt.

Låven er kledd med stående trepaneler av forskjellig alder. Det kan tyde på at den opprinnelige kledningen har vært perlestaffpanel. Låven antas å være fra slutten av 1800-tallet.

Rett syd for låven ligger den tidligere forpakterboligen som nå fungerer som utleiebolig. Dette er en laftet bygning i sveitserstil på 1,5 etasjer kledd med stående profilert panel. Bygningen har bevart sitt opprinnelige preg til tross for mindre forandringer utvendig. Bygningens alder er ukjent. En innvendig delevegg mellom to rom har dobbel tykkelse. Det kan muligens tyde på at denne delen av bygningen har vært tilbygget en gang.

Gårdsplassen som foreslås fredet, er en alminnelig gruset gårdsplass uten særlig verneverdi i seg selv. Men den er viktig som en del av anlegget. Den delen av den som strekker seg bak låven og nord for redskapshuset, foreslås fredet bare for å skape en viss avstand til evt. fremtidig bebyggelse.

Vurdering av kulturminnet – begrunnelse for fredningsforslaget

Det er i Stortingsmelding nr. 35 (2012-2013) *Fremtid med fotfeste* et uttrykt nasjonalt mål at et representativt utvalg kulturminner og kulturmiljøer skal være vedtaksfredet innen 2020. Det er et overordnet mål at den geografiske, sosiale, etniske, næringsmessige og tidsmessige bredden i de varig vernede kulturminnene og kulturmiljøene skal bli bedre, og at et representativt utvalg skal være fredet innen 2020.

På fredningslisten for Østfold finnes fra før noen få hovedbygninger på herregårder og et fredet lystgårdsanlegg i Halden der også hagen er en del av fredningen. Herregårder og lystgårder utgjør en viktig del av Østfolds historie. Det er derfor naturlig at et utvalg slike eiendommer er å finne på fredningslisten.

Søndre Jeløy landskapsvernområde er et lystgårdslandskap som er helt enestående i norsk sammenheng. Ingen av disse eiendommene er fredet fra før. Hovedbygningen på Torderød gård ble riktignok fredet i 1923, men denne ligger inne i tettbebyggelsen på Jeløy nærmere sentrum av Moss. Grønli gård ble bygget som et sommersted (lystgård) og er et sentralt element i dette spesielle landskapet som dannes på Jeløy fra slutten av 1700- til tidlig 1800- tall. Fra 2015 har dette området status som nasjonalt landskap (KULA), noe som bidrar til å forsterke grunnlaget for fredning.

Grønli er med sine intakte bygninger, park, karpedam, alleer og hønsegård en meget god kandidat for fredning. Hovedbygningen utgjør med sitt særpregede eksteriør og interiør et praktfullt eksempel på jugendstil. Denne stilarten er ikke tidligere representert på fredningslisten.

Parkanlegget er et unikt kulturminne med særegne kvaliteter. Parken er et sentralt element i det spesielle lystgårdslandskapet som ble dannet på søndre Jeløy, og i den sammenheng en viktig del av norsk hagekunst. Samtidig har parken store individuelle kvaliteter knyttet til parkens ulike elementer og særegne botaniske verdier.

Parken til Grønli gård er særlig verdifull fordi den langt på vei har sitt areal intakt. Den har fått ligge urørt i lang tid. Selv om flere elementer som lysthus, grusganger og prydbed er forsvunnet med tiden, oppleves det fortsatt i dag som et særegent og stemningsfullt parklandskap der man aner fordums prakt.

Parkens utforming som en romantisk landskapspark har viktig kulturhistorisk verdi som et karakteristisk anlegg fra tidlig 1800-tall. Av særlig stor verdi har enkelte elementer slik som alleene, karpedammen, parkskogen, vinhuset (veksthuset) og den gamle formale frukthagen. Dette er elementer som sjelden er ivarettatt ved tilsvarende hageanlegg i Norge. På Grønli er disse fortsatt bevart i en helhet som er nærmest uforstyrret av tidens gang. Sammen med noen av de spesielle parktrærne, slik som engelsk alm og variegert platanlønn tilfører disse elementene anlegget både sjeldenhetsverdi og kildeverdi.

Parken, slik den ligger i dag, har en særegen atmosfære. De ruvende parktrærne og de forvridde stammene i den gamle frukthagen tilfører anlegget en spesiell aldersverdi. Denne opplevelsen av alder og ”svunnen tid” vil det være verdifullt å ivareta fremover, uavhengig om anlegget blir restaurert eller forblir slik det er nå.

Parken er godt dokumentert både gjennom kart og bilder. Grunnlaget for en mulig fremtidig restaurering med stor presisjon er derfor til stede.

Grønli gård er i mange henseende et overlevert kulturbilde for en livsform som har måttet vike eller tatt andre former.

Redegjørelse for saksgang

Varsel om oppstart av fredningssak

I samsvar med kulturminneloven § 22.1 varslet Østfold fylkeskommune i brev av 06.02.2009 om oppstart av fredningssaken. Brevet ble sendt som likelydende brev til eier, Knut Chr. Mamen, Moss kommune, Fylkesmannen i Østfold, berørte naboer, Fortidsminneforeningen, Moss historielag, Landskapsvernets venner, Søndre Jeløy Vel, Riksantikvaren og Miljøverndepartementet.

Samtidig ble oppstarten kunngjort i avisene Moss Avis, Moss Dagblad og i Norsk Lysningsblad.

Det ble satt en frist på tre uker for å komme med merknader til varselet. Det kom kun en merknad fra Moss Historielag der de uttrykte seg positivt til igangsetting av fredningssaken.

Fredningssaken har tatt en del tid pga. ressursituasjonen hos Fylkeskonservatoren. Høring og

offentlig ettersyn av fredningsforslaget

Fredningsforslaget ble sendt på høring til berørte parter og samtidig lagt ut til offentlig ettersyn tidlig i juli 2016. I samsvar med kulturminneloven § 22.2 ble det kunngjort i Norsk Lysningsblad, Aftenposten og Moss Avis at fredningsforslaget ble lagt ut til offentlig ettersyn i Moss kommune og Østfold fylkeskommune.

Av hensyn til sommerferien ble det gitt ekstra tidsfrist for høringen: 01.09.2016 Det kom inn høringsmerknader fra:

1. Moss Historielag
2. Landskapsvernets Venner Jeløy
3. Eier av Grønli gård, Knut Christen Mamen
4. Moss kommune

Under følger høringsmerknadene i sin helhet med fylkeskommunens vurderinger til hver enkelt. I tillegg har fylkeskommunen i løpet av høringsperioden kommet til at det bør gjennomføres noen mindre endringer som det gjøres rede for avslutningsvis.

Høringsmerknader fra Moss Historielag:

FREDNING AV GRØNLI GÅRD – JELØYA.

Moss historielag har fått oversendt forslag til fredning av Grønli gård, Jeløy til eventuell uttalelse pr brev av 5. Juli 2016.08.25 Fredningsforslaget omfatter hovedhuset – med eksteriør og interiør, stabburet, orangeriet, parken, karpedammen, alleene og hønsegården. Området er allerede fredet som e del av Søndre Jeløy landskapsvernområde (1983). I tillegg er et skogsparti fredet gjennom Grønliparken naturreservat (2010). Nå foreligger det altså et forslag til kulturminnefredning av gårdsanlegg og hagetrær (2016).

Bygningen, spesielt hovedhusets kulturhistoriske verdier er godt dokumentert gjennom oversendte rapport fra Brand & Co, Oslo (2011) på 82 sider, samt en tilsvarende rapport hva angår hagen på 32 sider utarbeidet av Jan Høvo (2012).

Det nåværende verneforslaget (2016) tar sikte på å sikre et helhetlig vern, hvor ingen deler, komponenter , forekomst eller områder skal falle utenfor et vern. Samtidig forsøker man å bøte på mulige forvaltningsmessige problemer i overgangssonene mellom kulturvern og naturvern, ved å introdusere et begrep fra plan- og bygningsloven (*hensynssoner*) i forvaltnings- og skjøtelsesplanene. Slike hensynssoner krever da en plan hjemlet i plan- og bygningsloven og vedtatt av Moss kommune, enten som en del av kommuneplanens arealdel eller en reguleringsplan.

Det kan bli ”mange kokker”, men hensikten med praktiske overgangssoner mellom naturvern- og kulturvern-områdene, er god.

Vi vil også påpeke at det i det videre arbeidet må legges vekt på å utarbeide driftsplaner for parkområdene og skjøtelsesplaner for naturormådene hvor økonomiske virkemidler også følger.

Det er viktig at hensynet til naturvernet ikke reduserer tilgjengeligheten til kulturverdiene.

Mvh
Arild Johnsen

Fylkeskommunens vurderinger:

Fylkeskommunen er helt enig med Moss Historielag i forhold til bruken av begrepet hensynssone. Dette er selvfølgelig et begrep som brukes når en plan for vern skal vedtas med hjemmel i plan- og bygningsloven av kommunen. En slik type vern har aldri vært meningen, og heller ikke nødvendig, i denne sammenhengen. Begrepet overgangssone er nok mye bedre å bruke her. Fylkeskommunen foreslår derfor å endre begrepet hensynssone til overgangssone. Dette er aktuelt på sidene 9, 14 og 15 i fredningsdokumentet.

Det vil i løpet av høsten bli utarbeidet en forvaltningsplan for den delen av parken som fredes etter kulturminneloven. Dette området faller inn under tilskuddsordningen for istandsetting av fredete bygninger og anlegg i privat eie. Det området som er fredet som naturreservat, faller inn under Moss kommune sitt ansvarsområde.

Etter fylkeskommunens oppfatning vil kulturverdiene bli godt ivaretatt med foreliggende forslag til fredning og de allerede utarbeidete skjøtselsanvisningene for overgangssonen.

Høringsmerknader fra Landskapsvernets Venner Jeløy:

HØRINGSUTTALELSE LANDSKAPSVERNETS VENNER JELØY

FORSLAG TIL KULTURMINNEFREDNING AV GRØNLI GÅRD, JELØY VED ØSTFOLD FYLKESKOMMUNE

Moss, 31.august 2016

Østfold Fylkeskommune v/
Fylkeskonservatoren
P.b. 220, 1702 Sarpsborg

Vi viser til oversendelse fra Østfold fylkeskommune av 05.07.2016 Landskapsvernets venner har behandlet det framlagte høringsforslaget om kulturminnefredning av Grønli gård i styret. Vi har følgende synspunkter på forslaget:

GENERELT

Landskapsvernets venner er i utgangspunktet positive til forslaget om fredning, og positive til initiativet for bevaring av Grønli gård for framtiden. Fredningsforslaget vil etter vår oppfatning bidra til å sikre denne unike eiendommen og bevare de viktige kulturhistoriske verdiene for ettertiden.

Høringsforslaget foreslår en fredning av Grønli gård, basert på en vurdering av bevaringsverdien både i forhold til bygningsmassen og den omliggende parken. Utredningen gir en omfattende kartlegging med etterfølgende begrunnelse for hvilke kulturhistoriske verdier som tilligger Grønli gård, både med hensyn til bygningene og tilhørende parkanlegg. De kulturmessige kvalitetene er derfor etter vår mening godt utredet og vurdert.

Når det gjelder konsekvenser for naturen, herunder hvilken innvirkning de foreslåtte endringer kan tenkes å få for artsmangfoldet i Grønliparken, kan vi imidlertid ikke se at dette berøres like grundig i forslaget.

Dette gjelder konsekvenser som er knyttet til området som berøres av fredning generelt, men spesielt de delene som er naturreservat. Vurderingen bør derfor, etter vårt syn, bedre ta opp i seg forholdet mellom kultur og biomangfold, det vil si drøfte disse to hensynene opp mot hverandre.

ARTSMANGFOLD OG FORSLAG TIL KILER INN I NATURRESERVATET

Som en del av søndre Jeløy landskapsvernområde ble Grønliparken naturreservat opprettet i 2010. Området dekker et areal på 40 dekar og inneholder en siste rest av Europas nordligste edelløvkoger med en stor tetthet av hekkende småfugl og et mangfold av insekter. Opptil 60 småfuglarter er funnet hekkende.

Grønliparkens biologiske mangfold er et resultat av et stedegent økosystem basert på edelløvskogens egne livsvilkår. Tett undervegetasjon, døde og døende trær i samvær med høyreiste løvtrær har gjennom generasjoner skapt et rikt næringsgrunnlag med reproduksjon for et stort antall arter av fugler og insekter.

Hvilke konsekvenser kan dermed fredningsforslaget få for artsmangfoldet i Grønliparken? Vi savner en oppstilling av hva som finnes av arter. Vil forslaget styrke eller svekke deres miljø?

Så langt vi kan se, vil forslaget til kiler inn i Grønliparken «spise» av reservatområdet. Undervegetasjon er viktig for artene som lever i reservatet. Konsekvensene av dette bør derfor vurderes.

I forslaget er det kun ett konkret forslag til bevaring av arter, og det er premisset om at karpene i dammen fortsatt skal ha sitt livsgrunnlag intakt. Karper er imidlertid satt ut, og er kjent for å ha en negativ påvirkning på andre arter i vannmiljøet. Fredningsforslaget vektlegger med dette det kulturelle aspektet (med bevaring av opprinnelig utsatt fisk), og dette veies så tungt at forslaget innstiller på at miljøet for karpene fortsatt bør sikres. Vi savner faktaopplysning om at karper innvirker på/reduserer det naturlige biomangfoldet og vurdering av disse hensyn opp mot hverandre.

En av de mange hensynskrevende sommerfuglarter i Grønliparken er naglespinneren. En nattsommerfugl som lever blant eik, bok og lind. Denne arten er kun registrert to steder i Østfold – Grønliparken og et lite område rundt Alby. Dette er reproduserende bestander hvor all hogst av edelløvskog kan virke forringende på arten.

Grønliparkens gjenlevende flora og fauna inneholder i dag en rekke rødlistede arter som er svært hensynskrevende. Derfor kan ethvert inngrep i naturreservatet virke hemmende og ødeleggende.

Foreningens inntrykk er at det biologiske mangfoldet i Grønliparken har blitt redusert i senere år. Det gjelder f.eks. hullrugere som spetter, duer og kaier, og småfugler som bøksanger og gulsanger som er svært sårbare for menneskelig ferdsel

TILGJENGELIGHET /ALLMENN FERDSEL

Fredningsforslaget legger så vidt vi kan se opp til en større grad av parkmessig bearbeiding av deler av Grønliparken.

Vil en eventuell fredning har innvirkning på allmenn ferdsel, for eksempel ved at visse deler av parken som er åpen for fri ferdsel i dag i praksis blir utilgjengelige for allmenheten? Vi savner en redegjørelse om dagens ferdselsregler og tilgjengelighet for allmenheten, og en vurdering av eventuelle endringer som kan tenkes å finne sted, som en konsekvens av fredningsforslaget.

OPPSUMMERING

Landskapsvernets venner er i utgangspunktet positive til forslaget om fredning av Grønli gård. En kulturminnefredning som bidrar til bevaring av bygningsmassen og den generelle landskapskvaliteten i området er svært positivt. Vi stiller imidlertid spørsmål om hvorvidt en kulturminnefredning i den formen som foreslås vil føre til en for stor vektlegging av kulturaspektet på bekostning av naturvern hensyn/biologisk mangfold. Disse forhold bør derfor etter vår oppfatning utredes nærmere før saken sendes til politisk beslutning.

Med vennlig hilsen

Landskapsvernets venner Jeløy Styret
V/Anne Høgetveit

Anne Høgetveit
Arildsvei 4
1517 Moss

Fylkeskommunens vurderinger:

Høringsmerknadene fra Landskapsvernets Venner Jeløy berører, slik vi leser det, for det meste naturreservatet. Av den opprinnelige parkskogen på Grønli ble det i 2010 opprettet et naturreservat som dekker et område på ca. 40 mål. Det ble i den forbindelse utarbeidet en verneforskrift for reservatet.

Fylkeskommunens forslag til fredning av parken for øvrig strekker seg helt fram til naturreservatet, men går ikke inn i det. Det kunne det for så vidt ha gjort, og da ville nok mange av punktene i de mottatte høringsmerknadene hatt relevans. Det er fullt mulig å ha to fredningsregimer av samme område. Vi valgte imidlertid ikke å gjøre det.

For å skape en glidende overgang mellom de to fredningsområdene på Grønli, ble det altså i 2015 utarbeidet skjøtselsanvisninger for en overgangssone som strekker seg litt inn i begge områder. Dette skjedde i tett samarbeid med eier, Fylkesmannen, kommunen og fylkeskommunen. I skjøtselsanvisningene står det bl.a. noe om kiler som strekker seg litt inn i reservatet. Aktuelle tiltak i den forbindelse er allerede gjennomført (2015) etter befaring med fagfolk fra Fylkesmannen. Det ble gitt nødvendig dispensasjon for tiltaket. Det er ikke anledning til å lage nye kiler hele tiden. Evt. fremtidige tiltak vil uansett gjøre krav på dispensasjon. Fra 01.10.2015 er Moss kommune rette forvaltningsmyndighet i forhold til dette.

Karpedammen med sine karper og karuss er et kulturminne. Dammen ble anlagt nettopp for denne type fisker. Derfor er kulturminneverdiene tillagt størst betydning her. Deler av dammen utgjør allikevel en del av reservatet. Siden dammen berøres av to fredningshensyn med forskjellig utgangspunkt, har det også her vært et tett samarbeid med Fylkesmannens miljøvernavdeling.

Bekymringen for at det legges opp til at deler av Grønliparken kan utsettes for en større grad av parkmessig bearbeiding, mener vi er ubegrunnet. Kulturminnefredningen med sine bestemmelser strekker seg ikke inn i reservatet. Hele Grønli gård ligger innenfor området til Søndre Jeløy Landskapsvernområde som ble opprettet i 1983. Både dette og fredningsvedtak etter kulturminneloven setter begrensninger i forhold til hva man kan gjøre med parken utenfor naturreservatet. Hvis det med uttrykket parkmessig bearbeiding menes at f.eks. både grusganger og tidligere blomsterbed kan gjenskapes, så vil det være innenfor bestemmelsene i forhold til kulturminnefredningen.

Både reservatet og parken for øvrig er privat område. I reservatdelen har det vært allmenn ferdsel, og eier har, så vidt vi har skjönt, ingen innvendinger mot at det skal forbli slik. Den

delen av parken som fredes etter kulturminneloven opplever eier som mer privat område. Eier har her aldri tillatt allmenn ferdsel, noe som stort sett har blitt respektert. Fylkeskommunens fredningsforslag tar ikke stilling til hvor eier setter grenser for allmenn ferdsel. Fylkeskommunen har ikke noe med å blande seg inn i dette.

Hele det området som i dag utgjøres av Grønliparken, er i utgangspunktet et kulturminne. Dette var en «menneskeskapt» skog med trær, stier og karpedam som ble opprettet i tråd med datidens idealer. I tidens løp har mye grodd igjen i mangel av skjøtsel. Dermed har dette området blitt hjemsted for et meget rikt biologisk mangfold, noe som er bakgrunnen for at reservatet ble opprettet. Fylkeskommunen har forståelse og respekt for det. Vi har stor tro på at hele parkområdet på Grønli, både reservatet og kulturminnefredningsområdet, vil få en god fremtid med de forskjellige vedtak som allerede er vedtatt og skal vedtas.

Høringsmerknader fra eier av Grønli gård, Knut Christen Mamen:

Knut Christen Mamen
Grønli gård
Grønliveien 67
1519 Moss

Moss 31.08.2016

Østfold fylkeskommune
v/ Fylkeskonservatoren
Postboks 220
1702 Sarpsborg

Merknader til «Forslag om fredning» av Grønli gård, gnr. 1, brn. 2829 i Moss

Som det fremgår av 1. avsnitt på side 13 i fredningsforslaget har vi som grunneiere vært initiativtakere og aktive deltakere i denne prosessen, helt siden oppstarten i 2008. Vi har hatt et godt og konstruktivt samarbeid med Fylkeskonservatoren om ulike sider/konsekvenser av en fredning av deler av eiendommen.

Det var spesielt vedlikeholdssituasjonen for hovedbygningen på Grønli som var bekymringsfull, da vi tok kontakt med vernemyndighetene i 2007. Forslag om fredning av denne bygningen kom raskt på dagsorden. Etter hvert ble også stabburet trukket inn som et potensielt fredningsobjekt, ettersom denne bygningen er uforandret siden den ble bygget. Så begynte vi å se på helheten i anlegget og vi fant i fellesskap ut at hele parken også burde fredes. Deretter ble tanken om å frede resten av bygningsmassen lansert. Det siste, spesielt den nyeste delen av låven (foreslått områdefredet) var vi nok ganske skeptiske til, men her har dokumentet tatt høyde for at enkelte fasadeendringer kan aksepteres, dersom mer av låven bygges om til annen næringsvirksomhet.

Som eiere er vi imidlertid forpliktet til ikke bare å tenke på egne visjoner, men også på hvordan fremtidige eiere kan ønske å bruke eiendommen. Når vi nå leser dokumentet på nytt er det derfor formuleringene på side 10 under overskriften «**Forslag til fredningsbestemmelser for parken etter Kulturminneloven § 15 pkt.** som det kan være vanskelig å leve med.

Innenfor det fredede område må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre parkens karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen. Dette gjelder alle former for utbygging, endring av parkens form, terrengformasjon og utstrekning, veier, stier og belegg, belysning, oppsetting av gjerder, utskifting av materielle installasjoner, forandring av overflater, eller annet arbeid som er mer omfattende enn vanlig vedlikehold av parken. Det er ikke tillatt å rive, skade eller flytte faste installasjoner.

Vi er av dem som ikke tror at en fredning av park og bygningsmasse vil representere en verdiforringelse av gården, snarere tvert imot. Men lovteksten slik den er formulert her, kan fort tolkes for statisk. I praksis kan dette bety at det vil bli et totalt forbud mot alle nye installasjoner og aktiviteter innenfor fredningsområdet – for all fremtid. Om dette vil bli den rådende tolkningen av fredningsdokumentet, vil det representere en betydelig verdiforringelse av eiendommen.

Vårt anliggende kan tydeliggjøres gjennom noen konkrete eksempler.

Restaurering og drift av parken representerer en betydelig kostnad for oss. Dersom vi eller fremtidige eiere f. eks. ønsker å utnytte parken noe mer kommersielt, kan det bli nødvendig med enkelte nye installasjoner (toalett, salg, bespising, gjerder etc.) Fremtidige eiere kan f. eks. ønske å bygge en garasje i nærheten av hovedbygningen. Dette vil være umulig slik den nåværende lovteksten er formulert. Selv har vi snakket om å føre opp en kårbygning, fordi hovedhuset er unødvendig stort og kostbart å bo i. Brorparten av skogen er fredet etter Naturvernloven. I praksis betyr dette at en kårbolig og eventuelt nye driftsbygninger/annen næringsvirksomhet, må legges på dyrka mark. Da kan det fort være at andre reguleringshensyn som slår inn. Det er ikke sikkert man får lov til å bygge på dyrka mark, alternativt kan reguleringsmyndighetene argumentere med at bygningsmassen på gården vil bli for spredt. Dette kan i verste fall bety at det i fremtiden blir umulig å gjøre noe som helst på Grønli. Det er en situasjon det er vanskelig å leve med.

Vi synes fredningsdokumentet bør kommunisere noe om dette. Enten ved en permanent og tidsuavhengig dispensasjon (noe vi positivt vet ble gjort på nabogården Kubberød) eller at noe av det aktuelle arealet reguleres til noe annet enn fredning. Her har vi ikke nok kunnskap om vanlig forvaltningspraksis. Ettersom Grønli også ligger innenfor Søndre Jeløy landskapsvernområdet blir det derfor nesten umulig for oss og fremtidige eiere å drifte og utvikle en eiendom med så mange frednings- og verneregimer. Derfor synes vi at «Forslag til fredning av Grønli gård» ikke bør være taus om denne problematikken.

Vh.

Mariann og Knut Chr. Mamen

Fylkeskommunens vurderinger:

Fylkeskommunen har forståelse for at bestemmelser i et fredningsdokument fattet med hjemmel i kulturminneloven kan virke strenge og litt «firkantete». Det kan i utgangspunktet synes som at det ikke er mulig å foreta nesten noe som helst med det som fredes. Nå er det i utgangspunktet nettopp det som er hele poenget med en fredning også. I praksis har det imidlertid vist seg at dette er noe annerledes. Det er mange eksempler på at man har lykket med å innpasse nye behov, installasjoner etc. i et fredet anlegg. Så finnes det andre eksempler på at eiers ønsker ikke har latt seg gjennomføre også. Slike ønsker må vurderes individuelt i hvert enkelt tilfelle.

Parken på Grønli er unik. Det vil nok bli vanskelig å plassere en ny kårbolig innenfor parkens område. Det vil stride mot fredningens formål med parken. Fylkeskommunen vil tillate seg å peke på et mulig forslag til fremtidig bebyggelse som kårbolig og kanskje garasje. Det er området bak gartnerboligen som utgjøres av en trekant på ca. 1 mål. Tidligere i fredningsprosessen foreslo fylkeskommunen å inkludere denne trekanten i fredningen. Eier ønsket at dette området ikke måtte inkluderes i kulturminnefredningen med den begrunnelse at det her kunne bli aktuelt med en fremtidig bebyggelse. Fylkeskommunen hadde ikke problemer med å respektere dette ønsket. En ny kårbolig her vil ha tilknytning til tunet med egen adkomst, men samtidig ikke virke forstyrrende inn på dagens tunformasjon.

Fylkeskommunens begrunnelse for å frede hele tunet med sine bygninger er nettopp å sikre at helheten i anlegget bevares for ettertiden. En annen løsning kan muligens være å benytte den tidligere forpakterboligen som kårbolig. Pr. i dag er det allerede i praksis fire bolighus på gården: hovedbygningen, forpakterboligen, det tidligere hønsehuset og gartnerboligen.

I løpet av høsten 2016 skal det utarbeides en forvaltningsplan for parken. Her vil de enkelte delene bli gjenstand for en gjennomgang, hva som er viktig å bevare for ettertiden, hvilke deler eier kan stå friere i å disponere etter eget ønske med bed, grønnsaker osv.

En mulig fremtidig kommersiell utnytting av parken vil nok gjøre krav på både toalettfaciliteter, løsning for bespisning etc. Fylkeskommunen er av den oppfatning at slike behov må kunne la seg realisere enten i eksisterende bygningsmasse, ved bruk av løse moduler el.l. En idé kan f.eks. være å ta i bruk eksisterende gartnerbolig og samtidig gjenoppbygge veksthuset. Det ville bli et flott sted til servering av kafegjester. Hvis et slikt behov skulle oppstå i fremtiden, må det imidlertid håndteres der og da.

I Norge har vi sett eksempler på redsel for fredning av hensyn til en mulig verdiforringelse av eiendommen. Vi tror denne redselen er ubegrunnet. En fredning gjør at ordningen med tilskudd slår inn, noe som ikke ville vært tilfelle i samme grad hvis eiendommen ikke hadde blitt fredet. Siden oppstart av fredningsprosessen på Grønli har det blitt bevilget store pengesummer til istandsetting av hovedbygningen. Dette hadde ikke latt seg gjøre uten en fredning. Vi vil anta at denne istandsettingen har bidratt til en verdiøkning av bygningen.

Det foreliggende fredningsforslaget tar til orde for at det vil være greit å gjenoppbygge lekestua, veksthuset og lysthuset. Allikevel vil en slik gjenoppbygging måtte bli gjenstand for en dispensasjonssøknad først. De bygningene som foreslås fredet bare i eksteriøret, har etter vår oppfatning stort potensiale til fremtidig utnyttelse. Fylkeskommunen er av den oppfatning at det blir feil å signalisere i fredningsdokumentet at det vil være mulig å realisere ytterligere byggeprosjekter innenfor fredningsområdet.

En fredning innebærer ofte en balansegang mellom vern og bruk. Fylkeskommunen håper det foreliggende forslaget til fredning balanserer dette på en så god måte som mulig og at det vil være mulig for både nåværende og fremtidige eiere å ta vare på denne spesielle eiendommen, og samtidig bruke den uten å forbruke den.

Høringsmerknader fra Moss kommune:

Østfold Fylkeskommune
Postboks 220
1702 SARPSBORG

Deres ref.: Vår ref.: 16/17949 - 2 - BKO Dato: 31.08.2016

**Grønli gård – Jeløy – Gnr/bnr 1/2829 – Moss kommune – Askeladden-ID:
132927 – Forslag til fredning – Høring og offentlig ettersyn, jfr.
kulturminneloven § 22**

Det vises til oversendt forslag om fredning av Grønli gård til høring.

Lystgårdenes storhetstid var på 1700- og 1800-tallet, da mange gårder fikk herskapelig bebyggelse og store hageanlegg laget etter forbilder fra europeiske lystslott. Lystgårdene var bondegårder i byenes omland som ble tatt i bruk til sommeropphold for byenes velstående borgerskap. Foruten å være sommerhus for eierfamilien, skulle lystgårdene forsyne husholdningen i byen med landbruksvarer.

På søndre Jeløy finnes lystgårder på Alby, Augustenborg (Kase), Charlottenborg, Grønli, Kubberød, Reier, Rød og Tronvik innenfor landskapsvernområdet. Formålet med fredningen av Grønli gård er å bevare et komplett lystgårdsanlegg med bygninger og park.

Moss kommune er positive til at et av lystgårdsanleggene fredes da tidligere fredning av Torderød gård kun omfatter hovedbygningen. Det er viktig at forslaget til fredning av Grønli gård omfatter både parken, hovedbygningen, stabburet, orangeriet, bestyrerboligen, bryggerhus og hønsehus slik at et helhetlig miljø bevares.

Moss bystyre vil fatte det endelige fredningsvedtaket og ytterligere synspunkter vil fremkomme i forbindelse med denne behandlingen.

Med hilsen

Dette dokumentet er elektronisk godkjent av
Bjørn Olavesen
Kommunalsjef

Berit Kolden
byantikvar tlf 977 23 869

*Fylkeskommunens vurderinger:
Fylkeskommunen imøteser behandlingen i Moss bystyre.*

Fylkeskommunens egne forslag til endringer:

I løpet av høringsperioden har fylkeskommunen kommet til at det bør gjennomføres noen endringer i fredningsdokumentet:

1. Under forslag til fredningsbestemmelser for parken etter kulturminneloven § 15 lyder siste setning under punkt 2, side 10 slik: «Det er ikke tillatt å tappe ned vannet i karpedammen.» Vi foreslår å beholde denne setningen, men med følgende tillegg:
«Det gjøres imidlertid unntak når dammen skal renskes opp. Da skal den ikke tappes

helt ned. Vannstanden i dammen skal være på et nivå som sikrer at karpene og karussene som lever i dammen, *Cyprinus carpio* og *Carassius carassius* har et solid livsgrunnlag.»

2. Under overskriften «Kort beskrivelse av kulturminnet», s. 14, foreslår vi følgende nye avsnitt og endringer:

Det første avsnittet beholdes slik det er som en innledning:
«Grønli ligger midt i.....»

Så kommer disse tre avsnittene i følgende rekkefølge:

På 1700-tallet og inn på 1800-tallet ble det vanlig blant velstående byborgere å kjøpe opp landeiendommer i tilknytning til byen. På disse eiendommene anla de en herskapelig bebyggelse med flotte hager og parker etter europeiske forbilder. Dette fenomenet har sin bakgrunn i 1700-tallets lengsel etter «det gode (og opprinnelige) livet i naturen», i motsetning til byens urene, stressende og formelle livsstil.

Slike eiendommer ble i Christiania kalt «byløkke» eller «løkke». I andre byer ble de kalt «lystgård» eller «lyststed». Lystgårdene fungerte som sommersted og skulle samtidig forsyne husholdningen med landbruksvarer på årsbasis. Om vinteren bodde familien i sitt vinterpalé inne i byen.

På Jeløy utenfor Moss ble det på 17- og 1800-tallet anlagt flere lystgårder. Grønli gård er en av disse. Grønli var fram til 1814 en husmannsplass under Alby gård. I 1814 kjøpte Momme Peterson eiendommen og bygget den ut til en lystgård med et storslagent parkanlegg med alleer, karpedam og lysthus. Parken ga på det meste arbeid til to gartnere.

De neste avsnittene beholdes som de er.

Politisk behandling

Fylkeskommunen har frist til desember 2016 med å få oversendt saken til Riksantikvaren. Vi ber derfor vennligst om at saken tas opp til behandling i Moss bystyre under møtet 14.11.2016. Bystyrets vedtak med evt. merknader/ uttalelser bes sendt så snart som mulig etter denne dato på Epost til sentralpost@ostfoldfk.no eller med vanlig post til Østfold fylkeskommune, v/ Fylkeskonservatoren, P.b. 220, 1702 Sarpsborg.

I tillegg skal saken opp til politisk behandling i Østfold fylkeskommune. Videre

behandling av fredningsforslaget

Høringsuttalelsene og den politiske behandlingen vil inngå i en ny vurdering av fredningsforslaget i fylkeskommunen før saken sendes over til Riksantikvaren. Riksantikvaren er den instans som fatter vedtak om fredning med hjemmel i kulturminneloven §§ 15.

Riksantikvaren vil sørge for at fredningsvedtaket tinglyses, jfr. kulturminneloven § 22.5.

Sarpsborg, 19.09.2016

Med hilsen

Hilde Brandsrud
fylkesdirektør

Morten Hanisch

Vedlegg 14

Skjøtseisanvisninger for hensynssonen mellom kulturminnefredningsområdet på Grønli og Grønliparken naturreservat, søndre Jeløy

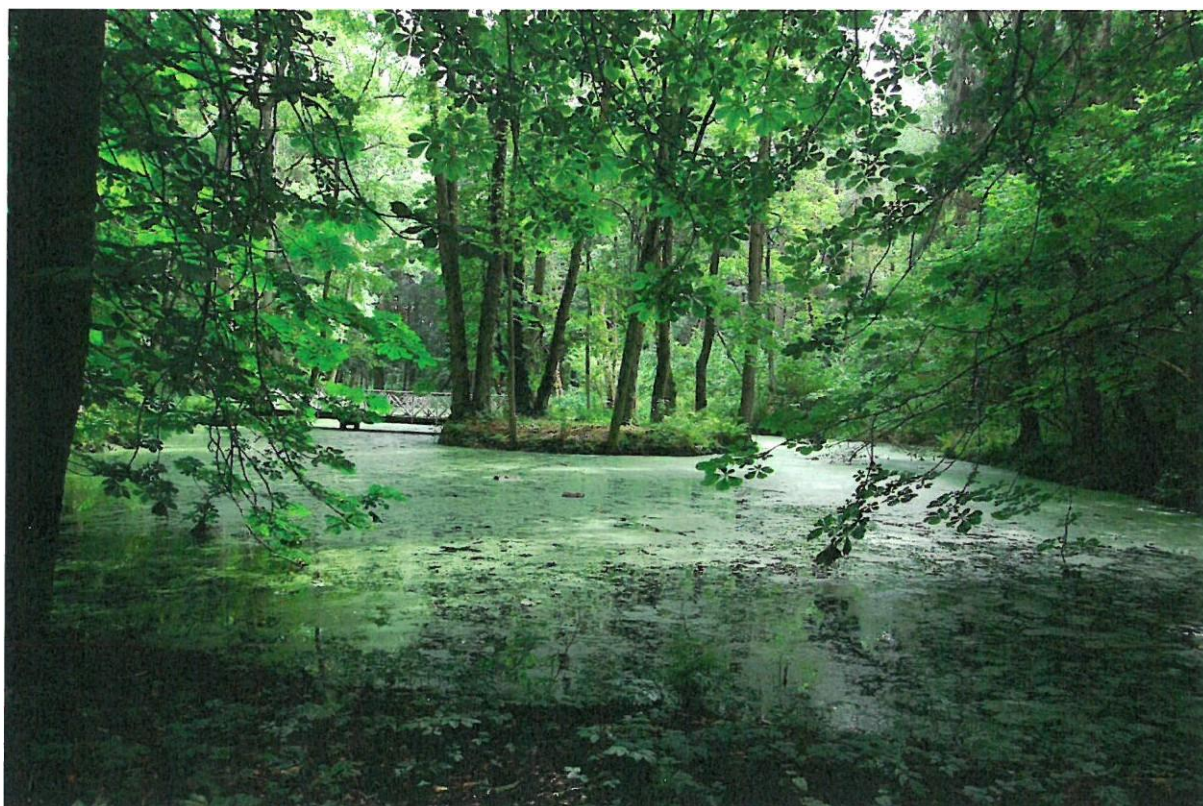

Foto:Jan Hovo

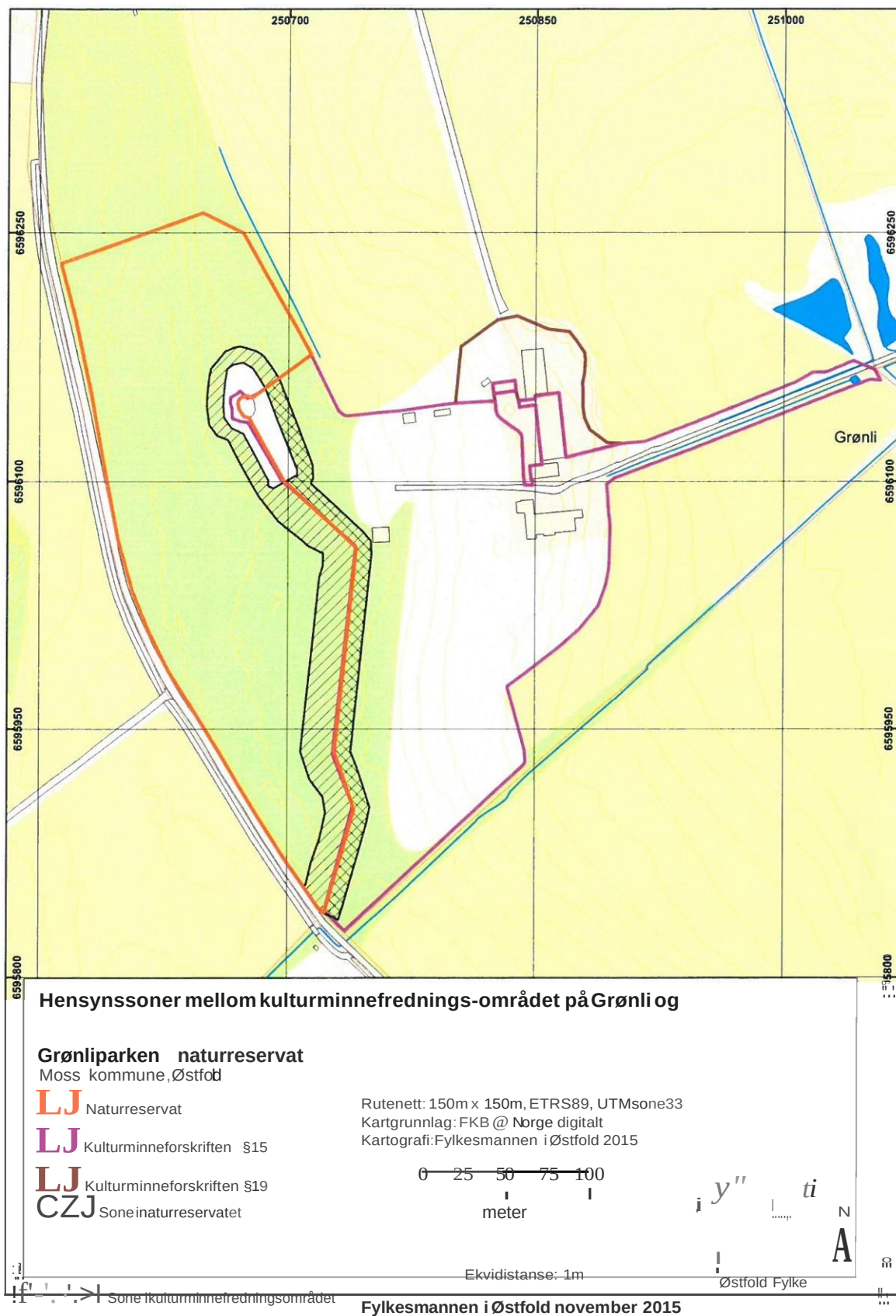
Problemstilling

Gården Grønli på søndre Jeløy er omfattet av flere vedtatte og planlagte fredningsvedtak. Hele gården ble i 1983 en del av Søndre Jeløy landskapsvernområde, som da ble etablert. I 2010 ble Grønliparken naturreservat opprettet, noe som medførte et strengere vern av et areal på ca. 40 dekar på vestsiden av selve gårdsanlegget og hagen. Kulturminnemyndighetene arbeider (pr. 2015) i tillegg med et fredningsforslag etter kulturminneloven for gårdsanlegget og hagen. Dette fredningsområdet vil etter planen ha felles grense med naturreservatet på vestsiden, de to vernede områdene vil altså ligge inntil hverandre uten noen mellomliggende sone. Forvaltning/skjøtsel av busker og trær er et tema i begge områdene, men med forskjellig utgangspunkt: I kulturminnerfredningsområdet skal skjøtselen støtte opp under formålet om å bevare det særegne kulturmiljøet, mens vegetasjonen i naturreservatet i utgangspunktet skal utvikle seg mest mulig fritt, dog med visse unntak. For øvrig vil kulturminnerfredningsområdet fortsatt være omfattet av landskapsvernforskriften fra 1983, som også har bestemmelser som skal bidra til bevaring av parkanlegg og spesielt verdifulle trær.

Eierne av Grønli, kulturminnemyndighetene (Østfold fylkeskommune, fylkeskonservatoren), miljøvernmyndighetene (Fylkesmannen i Østfold, miljøvernavdelingen) sammen med Moss kommune er etter felles befaringer og diskusjoner enige om at det er behov for en omforent strategi for forvaltning og skjøtsel av den sonen der kulturminnerfredningsområdet og naturreservatet møtes. Det vil ikke være gunstig at det førstnevnte området skjøttes strengt parkmessig helt inn til reservatgrensen, mens reservatet holdes fullstendig uskjøttet inntil den andre siden av den samme grensen. En slik løsning vil medføre betydelige praktiske problemer og samtidig framstå som estetisk og opplevelsesmessig uheldig.

«Overordnet strategi»

Målet skal være å ha en myk overgang mellom det «kultiverte» området og det «naturstyrte» området. Det kan oppnås ved å skape en ujevn skogkant som gradvis tetter seg til innover i reservatet. Skogen rår bukte seg litt inn i parkens ytterkant, samtidig som det noen steder skapes åpne kiler litt inn i reservatet. Dammen skal skjøttes som en enhet, selv om grenselinjen deler den i to.

25 00

2 50

251 00

Strekningssinnndeling for hensynssonen

Det kan være hensiktsmessig å dele den felles grensen inn i tre deler eller strekninger:

1. Sør for stabburet. Her grenser hage/park mot skog. Lengst i sør er også kulturminneområdet skogpreget, og her er overgangen mellom de to områdene utydelig. I naturreservatet går hensynssonen her i et 20 meters bredt belte helt fra syd frem til Stabburet. På kulturminneområdet går sonen i samme strekning i et 10 meters bredt belte.
2. Mellom stabburet og dammen. Her er det naturskog på begge sider av grensen, og det er lite behov for en spesiell skjøtsel av overgangssonen.

I naturreservatet går hensynssonen her i et belte fra Stabburet frem til dammen i et 20 meters bredt belte. På kulturminneområdet går sonen i samme strekning i et 10 meters bredt belte.

3. Dammen og øya idammen. Her er det parkskog på østsiden opp til øya, og naturskog på vest- og nordsiden. Grensen går omtrent midt i dammen fra sørenden opp til øya, og deretter rundt øya slik at denne i sin helhet ligger i kulturminnefredningsområdet. Hele nordenden av dammen ligger i naturreservatet. Grensen mellom de to verneområdene går videre østover ned til kanten av jorden.

I naturreservatet går hensynssonen som omtales her i et belte langs dammen på mindre enn 10 meter fra dambredden. Sonen skal i hovedsak gjøre det mulig å komme frem med en middels stor beltegående traktor/ gravemaskin slik at dammen kan skjøttes. På kulturminneområdet går sonen i samme strekning i et 10 meters bredt belte.

Naturreservatet

Formålet med opprettelsen av naturreservatet er beskrevet slik i verneforskriften § 2: «...å bevare en bestemt naturtype i form av en velutviklet edelløvskog. Området har særlig betydning for biologisk mangfold med et rikt artsmangfold og trær av grove dimensjoner.»

I henhold til § 3 nr. 1 er vegetasjonen, herunder døde busker og trær, vernet mot skade og ødeleggelse. Det er forbudt å fjerne planter og sopp, inkludert lav, eller deler av disse fra reservatet. Planting og såing av trær og annen vegetasjon er ikke tillatt.

Forskriften inneholder noen unntaksbestemmelser, bl.a. følgende i § 4 nr.1: «Vernebestemmelsene er ikke til hinder for fjerning av trekronene på vindfall i sone merket A på vernekartet.» (A'en har uheldigvis ikke kommet med på det vedtatte vernekartet, men sonen er tegnet inn.) Bestemmelsen er tatt inn i forskriften for å ivareta visse estetiske hensyn i reservatets ytterkanter, dette på bakgrunn av de kulturhistoriske og landskapsmessige omgivelsene (dette er det eneste reservatet i fylket, og muligens i landet, med denne bestemmelsen). Vindfall har stor biologisk verdi, men samtidig kan nedblåste trær virke visuelt dominerende i et ellers kulturpreget miljø. Ved å tillate fjerning av trekronene bevarer man den biologisk mest verdifulle delen av det døde treet (den grove stammen) samtidig som man fjerner den mest synlige delen av det (greinene). En arbeidsbesparende og selvsagt tillatt mellomløsning vil for øvrig være bare å kappe av greinene slik at de blir liggende flatt på bakken. Mot kulturminnefredningsområdet er denne sonen 20 m bred, bortsett fra lengst i sør hvor den er bredere. Fjerning eller nedkapping av trekronene på vindfall innenfor sonen krever altså ikke avklaring med forvaltningsmyndigheten, i og med at det er tillatt imedhold av § 4 nr. 1.

§ 7 inneholder noen spesifiserte dispensasjonsbestemmelser. Forvaltningsmyndigheten (Fylkesmannen t.o.m. 30.09.15, kommunen f.o.m. 01.10.15) kan etter søknad gi dispensasjon til bl.a. istandsetting, vedlikehold og skjøtsel av kulturminner (nr. 3), opprensning av dam (nr. 5), fjerning av edelgran, platanlønn og foryngelse av bøk (nr. 6) og fjerning av trær som kan medføre vesentlig skade på alletrær eller andre viktige trær nær naturreservatet (nr. 7).

Forvaltningsmyndigheten kan med hjemmel i den generelle dispensasjonsbestemmelsen i verneforskriften § 8 gjøre unntak fra forskriften dersom det ikke strider mot vernevedtakets formål og ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig.

Med hjemmel i § 9 kan forvaltningsmyndigheten, eller den forvaltningsmyndigheten bestemmer, iverksette tiltak for å opprettholde eller oppnå den natur- eller kulturtilstand som er formålet med vernet.

Hensynssonen i naturreservatet

Vilkår og tiltak for hensynssonen i naturreservatet, sonen som grenser mot kulturminnefredningsområdet

Tiltakene i reservatet skal begrenses til den inntegnede sonen på vernekartet (jf. § 4 nr. 1, sone A). Dersom man ønsker å gå ut over dette, må det godkjennes særskilt i hvert enkelt tilfelle.

Strekning 1 (sør for stabburet)

1. På utvalgte steder etter avtale og formell dispensasjon gitt av Fylkeskommunen i løpet av høsten 2015 kan det hogges/ryddes åpne kiler inn i reservatet. Både trær, busker og greiner kan fjernes. Det skal i utgangspunktet bare fjernes trær opp til mellomstørrelse. Kilene kan med fordel plasseres og utformes slik at de gir innsyn mot store og dekorative trær i reservatet. Disse kilene kan i fremtiden opprettholdes ved skjøtsel av vegetasjonen.
2. Unntaksvis kan store trær fjernes. Dette gjelder primært trær som er synlig skadet eller svekket og/eller framstår som ustabile. Estetiske vurderinger kan også tillegges noe vekt. Pr. i dag kan det være aktuelt å felle enkelte bjørke-trær med dårlig utviklet krone.
3. Hogstavfall må «gjemmes» i skogen (begrensede mengder, ikke i hauger), fjernes eller flishogges slik at det ikke virker skjemmende.

Strekning 2 (mellom stabburet og dammen)

4. Langs strekning 2 er det i utgangspunktet ikke behov for spesielle tiltak.

Strekning 3 (dammen)

5. Når dammen skal renskes opp, kan den renskes på samme måte i og utenfor reservatet.
6. Dammens form slik den er i dag skal beholdes. Det gjelder både dambreddens linjer og dammens areal samt selve dambreddens profil -det fallende terrenget ned til vannet. Det er kun tillatt å fjerne organisk avfall og bunnslam/mudder. Arbeidet skal gjøres så skånsomt som mulig i forhold til vegetasjonen.
7. Det som graves ut av dammen på dammens side mot øst skal ikke deponeres på dambredden eller ved dammen, men kjøres bort og legges på sted utenfor det fredede området. På dammens vestsida kan *organiske masser* legges i begrensede mengder, på en måte som ikke virker skjemmende.
8. Langs vestsida av dammen kan det ryddes slik at det er mulig å komme til med en mellomstor gravemaskin når dammen skal renskes. Kanten skal likevel ikke snauhogges. Med utgangspunkt i situasjonen i 2015 skal eksisterende trær av en viss størrelse bevares, mens busker og småtrær kan holdes nede. Sonen skal ikke gjøres bredere enn nødvendig og mindre enn 10 m.
9. Dammen skal ikke tappes helt ned. Vannstanden i dammen skal være på et nivå som sikrer at karpene og karussene som lever i dammen, *Cyprinus carpio* og *Carassius carassius* har et solid livsgrunnlag.
10. Hensynsonen fortsetter østover ned til jordekanten. I dette området er det naturskog i naturreservatet. I dette området er det ikke behov for spesielle tiltak.

Kulturminnefredningsområdet

Hensynssonen ligger langs hele parkens ytterkant mot vest. Dette er en overgangssone mellom parken og parkskogen og derfor har dette området alltid hatt et mer naturlig preg enn resten av parken. Parken for øvrig har gjennom tidene også hatt en høyre intensitet i skjøtsel. Parkområdet er nærmere beskrevet i *Dokumentasjon av park og hage ved Grønli gård – til fredningssak etter kulturminneloven ved Østfold Fylkeskommune* som følger fredningsaken for parken.

Historiske idealer

I tråd med idealene i 1800-tallets naturromantikk ville man i en slik sone etterstrebet et parkuttrykk der man lager en overgang fra et åpent parklandskap til en gradvis tettere vegetasjon. Dette ble i naturromantikken blant annet gjort ved at enkeltstående trær eller små grupper trær og busker stod noe løsrevet fra skogbrynet. Hugst av enkelte trær i skogbrynet åpent også for sikt innover i skogen. Det estetiske idealet handler om at man skal se åpninger i skogbrynet som inviterer til å utforske skogen og stemningene den kan by på nærmere.

Historikk Grønli

I parken på Grønli finner man idenne sonen en vegetasjon som preges av hassel, viltvoksende krossved sammen med løvtrær og urteaktige vekster i skogbunnen. Dette uttrykket bekreftes også av den historiske dokumentasjonen. Det er planter som vokser vilt på Jeløya som danner uttrykket. Unntaket fra dette er den lille øya i dammen som i kilder fra midten av 1800-tallet beskrives som en *Blomster-Ø*, noe som kan tilsi at det her har vært plantet mer eksotiske vekster. Dette kan både ha vært overvintrende stauder eller beplantninger med ettårige sommerblomster.

Vilkår og tiltak for hensynsonen i kulturminnefredningsområdet, sonen som grenser mot naturreservatet

Strekning I (sørfor stabburet)

1. Dagens overgang mellom åpen park og parkskog skal i hovedsak opprettholdes.
2. I den sydligste delen av Lunden ivaretas en skjøtsel av landskapet med store trær tilsvarende situasjonen i 2015 slik at det fremstår som et åpent skogbunnslandskap. Avstanden mellom trærne varierer fra 5-20 meter.
3. Vest for den nyplantede alleen: Her beholder man gressdekket slik det er pr. 2015 frem til vegetasjonen av busker og trær. Bredden på det gressdekkede arealet vest for alleen er 10 -11 meter. I området fra gressarealet slutter inn til grensen for naturreservatet skjøtter man vegetasjonen slik at busker sammen med store løvtrær danner et skogbryn med en gradvis overgang til den tettere skogen innenfor. Det estetiske uttrykket er beskrevet i avsnitt ovenfor om historiske idealer.
4. En eventuell planting i hensynssonens kultiverte område skal gjøres med planter som er naturlig viltvoksende på Jeløya eller har karakter av å være "naturhermende". Med "naturhermende" menes her planter som i uttrykk til forveksling ligner på viltvoksende planter.
5. Planter som befinner seg i den til enhver tid gjeldende oversikt fra Artsdatabanken om fremmede arter i Norge og i Norsk svarteliste skal ikke plantes. I hensynsonen ligger det også et særlig krav om aktsomhet i forhold til planter som har stor spredningsevne og som dermed gjennom formering kan spre seg inn i naturreservatet.

Strekning 2 (mellom stabburet og dammen)

6. Langs strekning 2 finner man i dag naturskog. I dette området av hensynssonen skjøttes vegetasjonen slik at gjengroing unngås og sonen får et ryddig preg.

Strekning 3 (dammen og øya i dammen)

Skjøtsel av selve dammen er nærmere beskrevet ovenfor under *Vilkår og tiltak for hensynsonen i naturreservatet*

7. I området langs den østre bredden av dammen og på øya, som har vært et viktig element i den romantiske landskapsparken, vil det være naturlig med et preg som er noe mer kulturelt betonet enn resten av hensynssonen. Her vil man kunne tilføre planter som er kjent benyttet ved dammer og vannspeil på 1800-tallet og frem til tidlig 1900-tall. Eksempler på denne type planter er stauder som iris, storkonvall, geranium, bregner, skjoldsildre og hosta. Blant prydbuskene kan snøbær, mahonia, alperips, gullrips og krossved være aktuelle.
8. Dambredden kan med fordel klippes i enkelte partier slik at man får en variasjon mellom tettere vegetasjon med planter/stauder og lavere dekke av gress og urteaktige vekster, som gjør at man lett kan gå frem til dammens bredd.
9. Både langs dammens bredd og på øya bør det vokse større trær, men ikke flere enn at dette området oppleves som en lysning i skogen. Trær som har sådd seg selv i denne sonen i løpet av de siste 50 år kan med fordel fjernes.
10. Øst for dammen går grensen ned til jordekanten. Her er det naturskog også i kulturminnefredningsområdet. Vegetasjonen skjøttes slik at gjengroing unngås og sonen får et ryddig preg.

Grønli -Jeløy

22. september 2015

Fylkesmannen i Østfold

t: L IL GL_

Karsten Butenschøn
miljøverndirektør

Østfold fylkeskommune

/Lki .1

Morten Hamsch
fylkeskonservator

Dokumentet er skrevet av Jan Høvo (på oppdrag fra Østfold fylkeskommune) og
Gunnar Bjar (Fylkesmannen i Østfold). Saksbehandler for Østfold fylkeskommune : Roar Murtnes